

Syrjintä Suomessa 2020–2023

Tietoraportti

Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2024:11

Syrjintä Suomessa 2020–2023

Tietoraportti

Simo Mannila

Oikeusministeriö Helsinki 2024

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Oikeusministeriö

CC BY-NC 4.0

ISBN pdf: 978-952-400-955-3

ISSN pdf: 2490-0990

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2024

Syrjintä Suomessa 2020–2023

Tietoraportti

Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2024:11

Teema

Selvityksiä
ja ohjeita

Julkaisija Oikeusministeriö

Tekijä/t Mannila, Simo;

Kieli suomi

Sivumäärä

78

Tiivistelmä

Raportissa tarkastellaan syrjintää ja muita samankaltaisia ilmiöitä (koulukiusaaminen, häirintä, viharikollisuus) vuosina 2020–2022. Vuoden 2023 osalta on otettu huomioon vuoden loppuun mennessä julkaistut aineistot. Syrjintä on Suomessa yhä merkittävä ongelma ja aineisto viittaa syrjinnän lisääntyneen tarkasteluajanjaksolla. Yhdenvertaisuusvaltuutetulle ja työsuojeluviranomaiselle tulleet hakemukset ovat kasvaneet noin 50 % ja myös viharikosten määrä on kasvanut noin 50 %. Afrikkalaistaustaisten kokema syrjintä ja häirintä ovat Suomessa yleisempiä kuin keskimäärin muissa tutkimuksen vertailumaissa EU:ssa. Rekrytointisyrjintä on edelleen yleistä, mutta kuilu maahanmuuttajien ja kantaväestön työmarkkina-asemien välillä kapenee.

Vammaisten syrjintä on yhä varsin tavanomaista esimerkiksi koulutuksessa ja työssä. Useimpien vammaisten mielestä yhdenvertaisuus työpaikalla toteutuu huonosti. Vanhuutta pidetään entistä useammin normaalina ikä kautena, silti 43 % katsoo yhteiskunnan suhtautuvan siihen kielteisesti. Yhdenvertaisuuden edistäminen on suureksi osaksi muodollisesti kunnossa, mutta käytännön toteutus on puutteellista.

Syrjintä Suomessa -raportti sisältää ensimmäisen kerran luvun rakenteellisesta syrjinnästä. Raportissa esitellään myös koronan vaikutuksia yhdenvertaisuuteen.

Syrjintää koskeva tietopohja on parantunut, tiedon keruuseen ja analyysiin osallistuu suuri määrä luotettavia instituutioita ja analyysit ovat myös syventyneet.

Asiasanat yhdenvertaisuus, syrjintä, vihapuhe, vammaisuus, seksuaalivähemmistöt

ISBN PDF 978-952-400-955-3

ISSN PDF

2490-0990

Julkaisun osoite <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-955-3>

Diskriminering i Finland 2020–2023

Datarapport

Justitieministeriets publikationer, Utredningar och anvisningar 2024:11	Tema	Utredningar och anvisningar
Utgivare	Justitieministeriet	

Författare	Mannila, Simo;		
Språk	finska	Sidantal	78

Referat

I rapporten granskas diskriminering och andra liknande fenomen (skolmobbning, trakasserier, hatbrott) under åren 2020–2023. I fråga om år 2023 har man beaktat material som publicerats före utgången av året. Diskriminering är fortfarande ett betydande problem i Finland och materialet tyder på att diskrimineringen har ökat under granskningsperioden. Anmälningarna till diskrimineringsombudsmannen och arbetarskyddsmyndigheten har ökat med cirka 50 procent. Antalet hatbrott har också ökat med cirka 50 procent. Diskriminering och trakasserier av personer med afrikansk bakgrund är vanligare i Finland än i de övriga jämförelseländerna i EU. Diskriminering i samband med rekrytering är fortfarande vanligt, men klyftan i fråga om arbetsmarknadsställningen minskar mellan invandrare och majoritetsbefolkningen.

Diskriminering av personer med funktionsnedsättning är fortfarande vanligt till exempel inom utbildning och arbete. Majoriteten av personer med funktionsnedsättning anser att likabehandlingen på arbetsplatsen förverkligas dåligt. Ålderdomen ses allt oftare som ett normalt livsskede. Ändå anser 43 procent att samhället förhåller sig negativt till ålderdom. Främjandet av likabehandling är på många sätt i sin ordning formellt sett, men det brister i det praktiska genomförandet.

Rapporten Diskriminering i Finland innehåller för första gången ett kapitel om strukturell diskriminering. I rapporten presenteras också coronapandemins konsekvenser för likabehandlingen.

Kunskapsunderlaget om diskriminering har förbättrats under 2020–2023 och ett stort antal tillförlitliga institutioner deltar i insamlingen och analysen av informationen. Analyserna har också fördjupats.

Nyckelord jämlikhet, diskriminering, hatretorik, handikapp, sexuella minoriteter

ISBN PDF	978-952-400-955-3	ISSN PDF	2490-0990
-----------------	-------------------	-----------------	-----------

URN-adress <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-955-3>

Discrimination in Finland 2020–2023

Data Report

Publications of the Ministry of Justice, Reports and guidelines 2024:11		Subject	Reports and guidelines
Publisher	Ministry of Justice, Finland		
Author(s)	Mannila, Simo;		
Language	Finnish	Pages	78

Abstract

This report examines discrimination and other similar phenomena (school bullying, harassment, hate crime) in Finland during the period from 2020 to 2023. In respect of 2023, only the material published by the end of the year has been taken into account. According to the report, discrimination continues to be a significant problem in Finland, and the data indicates that discrimination has increased during the period under review. The number of applications submitted to the Non-Discrimination Ombudsman and the occupational safety and health authorities has increased by around 50 per cent. Likewise, the number of hate crimes has increased by around 50 per cent. Discrimination and harassment experienced by people of African origin are more common in Finland than on average in the other EU countries surveyed. Discrimination in recruitment is still very common, but the gap between the labour market position of immigrants and the majority population is narrowing.

Discrimination against persons with disabilities is still rather usual, for example, in education and work. Most people with disabilities are of the opinion that equality and non-discrimination are poorly realised at their workplace. As far as the situation of the elderly is concerned, people increasingly see old age as one period of life among the others. Nevertheless, 43 per cent of people think that society has a negative attitude towards old age. For the most part, the promotion of equality and non-discrimination at the work place is formally in order, but the practical implementation remains inadequate.

For the first time, the 'Discrimination in Finland' report contains a chapter dealing with structural discrimination. The report also provides information on the effects of the COVID-19 pandemic on equality and non-discrimination.

The knowledge base on discrimination has improved during the reporting period, a large number of reliable institutions participate in the data collection and analysis, and the analyses carried out are more profound than before.

Keywords equality and non-discrimination, discrimination, hate speech, disability, sexual minorities

ISBN PDF 978-952-400-955-3 **ISSN PDF** 2490-0990

URN address <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-955-3>

Sisältö

TIIVISTELMÄ	7
1 Raportin tausta	8
2 Asenteet	15
3 Syrjintäkokemukset ja -havainnot	26
3.1 Syrjintä työelämässä.....	26
3.2 Muu syrjintä ja häirintä.....	31
4 Syrjintäilmoitukset ja -ratkaisut	43
4.1 Työsuojelun valvonta	44
4.2 Yhdenvertaisuusvaltuutettu ja yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta	46
4.3 Eduskunnan oikeusasiamies	50
4.4 Valtioneuvoston oikeuskansleri	51
4.5 Ylimmät tuomioistuimet.....	52
5 Vihapuhe ja viharikokset	59
6 Yhdenvertaisuuden edistäminen	66
7 Rakenteellinen syrjintä	69
7.1 Korona ja rakenteellinen syrjintä.....	71

TIIVISTELMÄ

Syrjintä Suomessa 2020–2023. Tietoraportti Simo Mannila

Syrjintä on Suomessa edelleen merkittävä ongelma niin työmarkkinoilla kuin muusakin elämässä. Raportti kuvaa käytettävissä olevan tiedon valossa vallitsevia asenteita syrjintäkokemuksia ja -havaintoja, syrjintäilmoituksia ja -ratkaisuja, vihapuhetta ja viharikoksia sekä yhdenvertaisuuden edistämistä. Lisäksi raportti tuo esimerkkejä rakenteellisesta syrjinnästä, ja yhtenä niistä esittelee koronaepidemian vaikutusta yhdenvertaisuuteen.

Asenteet työperäistä maahanmuuttoa kohtaan ovat muuttuneet Suomessa jonkin verran myönteisemmiksi, ja suomalaisten ja ulkomaalaisten työmarkkina-asetat (työllisyys ja työttömyys) ovat lähentyneet toisiaan. Rekrytointisyrjintä on merkittävä ongelma, ja siihen on kauden aikana kiinnitetty huomiota. Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen asema on parantunut, mutta syrjintää esiintyy edelleen ja muita heikommassa asemassa ovat intersukupuoliset ja transihmiset. Vanhuus koetaan entistä useammin ”normaalina” elämänvaiheena, vaikka syrjintää edelleen esiintyy. Vammaisten asema on paljolti entisen kaltainen ja esteettömyys usein ongelma. Afrikkalaistaustaiset ovat Suomessa erityisen syrjinnän kohteena – tämä rasistinen ilmiö on samankaltainen kuin todettiin jo 2010-luvulla Euroopan perusoikeusviraston tutkimuksessa.

Oikeus- ja valvontaviranomaisten toimintatiedot osoittavat syrjinnän ja siitä tehtyjen hakemusten, kantelujen ja valvontapyyntöjen erittäin merkittävää kasvua kauden aikana. Syynä voi olla syrjinnän ja muiden vastaavien ilmiöiden (kiusaaminen, häirintä, vihapuhe, väkivalta) lisääntyminen ja myös lisääntynyt tietoisuus oikeuksista ja niiden käyttö. Toisaalta poliisin kyky tunnistaa vihapuhetta on edelleen heikko. Vihapuhetta koskevien oikeustapausten etenemisestä ja myös vihapuheen tekijöistä on kauden aikana tehty merkittävät tutkimukset.

Koronaepidemian vaikutukseen yhdenvertaisuuteen ovat yhteydessä monet rakenteelliset tekijät muun muassa koulutuksessa, työmarkkinoiden toiminnassa, sosiaali- ja terveyspalveluiden käytössä. Kielteisten yhdenvertaisuusvaikutusten riskiryhmiä koronan aikana ovat muutenkin haavoittuvat ryhmät kuten vammaiset, terveysongelmaiset ja kielivähemmistöt. Rakenteellisen syrjinnän pohdinnassa risteävän syrjinnän käsite on moniperusteisuudessaan hyödyllinen. Sillä tarkoitetaan syrjinnän eri muotojen ja sosio-demografisten tekijöiden liittymistä kasautuviksi ja syy-seuraussuhteiltaan monisyisiksi haasteiksi.

1 Raportin tausta

Tässä raportissa kuvataan syrjintää ja syrjinnän kehitystä Suomessa vuosina 2020–2023. Aikataulusta johtuen kaikkia vuoden 2023 tietoja ei ole kirjoittamisaikana ollut käytettävissä. Syrjinnällä tarkoitetaan yhdenvertaisuuslain mukaista eli seuraaviin perusteisiin liittyvää syrjintää: ikä, alkuperä, kansalaisuus, kieli, uskonto, vakaumus, mielipide, poliittinen toiminta, ammattiyhdistystoiminta, perhesuhteet, terveydentila, vammaisuus, seksuaalinen suuntautuminen tai muu henkilöön liittyvä syy. Raportissa esitellään myös joitain tietoja, jotka ovat tarkasteltavia vuosia edeltävältä ajalta mutta jotka on raportoitu tarkasteluajan kuluessa.

Yhdenvertaisuuslaissa tapahtui tarkastelukauden aikana useita muutoksia, jotka liittyivät yhdenvertaisuuden edistämiseen, syrjinnän ja vastatoimien kieltoihin, valvontaan, oikeusturvaan ja seuraamuksiin. Muutokset olivat lyhyesti todeten seuraavat:

- § 4: täsmennettiin viranomaisen ja muun hallintotehtävää hoitavan, työnantajan ja varhaiskasvatuksen järjestäjän määritelmiä kuvaten entistä tarkemmin keitä laki koskee
- § 5: täsmennettiin viranomaisen velvollisuutta edistää yhdenvertaisuutta
- § 6: täsmennettiin koulutuksen järjestäjän velvollisuutta edistää yhdenvertaisuutta
- § 6a: täsmennettiin velvollisuutta edistää yhdenvertaisuutta varhaiskasvatuksessa
- § 7: täsmennettiin työnantajan velvollisuutta edistää yhdenvertaisuutta
- § 14: täsmennettiin häirinnän määritelmää ja sitä, millaista varhaiskasvatuksen järjestäjän, palveluntuottajan tai koulutuksen järjestäjän menettelyä on pidettävä syrjintänä
- § 15: täsmennettiin kohtuullisia mukautuksia vammaisten ihmisten yhdenvertaisuuden toteuttamiseksi
- § 18: viitattiin valvontaa koskien yhdenvertaisuusvaltuutetun ja työsuojelun valvonnasta ja työpaikan työsuojeluyhteistoiminnasta annettuihin lakeihin
- § 19: todettiin yhdenvertaisuusvaltuutetun tehtävistä ja toimivallasta
- § 20: todettiin yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan tehtävistä ja toimivallasta

- § 21: todettiin asian saattamisesta yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan käsiteltäväksi
- § 22: todettiin työsuojeluviranomaisen tehtävistä ja toimivallasta
- § 23: täsmennettiin hyvityksen saamista koskeva säännös
- § 26: määriteltiin asian vireilletulon vaikutus hyvityksen ja syrjivien ehtojen mitättömäksi julistamista sekä työhönottotilanteita koskevan määräajan kulumiseen ja
- uuden voimaantulosäännöksen mukaan laki on tullut voimaan 1. kesäkuuta 2023.

Tämän raportin mallina ovat olleet raportti Syrjinnän kansalliset tietolähteet (2019) ja edellinen, vastaava tietoraportti Syrjintä Suomessa 2017–19. Raportin kattamana aikana yhdenvertaisuutta ja syrjintää koskevaa tietoa on kertynyt varsin paljon ja sen perusteella voi useasti myös kuvata ilmiön kehitystrendejä.

Raportti jakautuu lukuihin oikeusministeriön kehittämän syrjinnän seurantajärjestelmän indikaattorialueiden mukaan. Ne ovat:

- Asenteet ja asenneilmapiiri
- Syrjintäkokemukset ja -havainnot
- Syrjintäilmoitukset ja -ratkaisut
- Vihapuhe ja viharikokset
- Yhdenvertaisuuden edistäminen

Uutena raportoitavana aihepiirinä on tehtävänannon mukaisesti

- rakenteellinen syrjintä, jonka yhteydessä käsitellään myös koronaepidemian vaikutusta yhdenvertaisuuteen.

Syrjinnän seurantajärjestelmän tehtävänä on

- tuottaa eri kohderyhmille ajantasaista ja täydentävää tietoa syrjinnästä suomalaisessa yhteiskunnassa
- koota muiden toimijoiden tuottamaa tietoa
- edistää syrjinnän vastaisen tutkimuksen parissa työskentelevien tahojen yhteistyötä ja
- tuottaa toimenpide-esityksiä syrjinnän vastaisen politiikan kehittämiseksi.

Väestösuhdepolitiikan tavoitteena on lisätä väestöryhmien välistä vuorovaikutusta ja tätä kautta vaikuttaa ihmisten turvallisuudentunteeseen, asenteisiin ja osallisuuteen. Myös syrjinnän seurannan kannalta olennaista ovat myös eri väestöryhmien väliset suhteet ja hyviä suhteita edistävä toiminta, ja syrjinnän seurannan voi katsoa sijoittuvan väestöryhmien välisten hyvien suhteiden edistämisen viitekehykseen. Tässä raportissa ei kuitenkaan käsitellä tätä laajempaa teemaa, joka on oma politiikan lohkonsa, mutta sitä sivutaan eri indikaattorialueilla, erityisesti asenteita koskevassa luvussa.

Tässä raportissa ei varsinaisesti käsitellä myöskään syrjinnän seurauksia, joita on tutkittu laajasti kansainvälisesti ja myös Suomessa. Aihe ansaitsisi oman koostensa. Siirtolaisuusinstituutin tarkastelukaudesta julkaisemassa artikkelissa todetaan muun muassa, että syrjinnän seuraukset eivät rajoitu sen välittömiin kohteisiin vaan siirtyvät sukupolvelta toiselle; Helsingin yliopistossa tehdyssä kansainvälisessä tutkimuksessa todetaan alhaiseksi koetun sosiaalisen statuksen ja syrjinnän heikentävän yhteenkuuluvuuden tunnetta. Syrjinnällä on myös merkittävä vaikutus muun muassa työperäisen maahanmuuton onnistumiseen: rekrytointi ei ole kustannusvapaata, ja siksi Suomeen tulleet tulisi saada myös pysymään maassa, mihin vaikuttaa perheen mahdollisesti kokema syrjintä. Lisäksi on huomattava, että syrjinnän analyysi syrjintäperusteittain tai sen eri muotojen perusteella ei aina anna ilmiöstä kokonaiskuvaa. Liisa Hokkanen on pohtiessaan saamelaisten ja vammaisten syrjintäkokemuksia todennut, että tilanteessa vaikuttavat usein samanaikaisesti monet syrjintätekijät, jolloin syrjinnän kokemus ei palaudu yksittäisiin tekijöihin vaan yksilön kokemus on yleisempi, kaikenkattavampi. Kati Nieminen ja Laura Jauhola (2022) kirjoittavat myös analysoidessaan oikeussuojan rajoja, että syrjintä voi olla paitsi moniperusteista myös risteävää, jolloin se usein on myös rakenteellista ja jolloin uhrien kokemukseen vaikuttavat syrjinnän lisäksi eri sosio-demografiset tekijät.

Syrjinnän seuranta ja seurantatiedon kehittämistä tarkasteluajanjaksona ohjannut ”Yhdenvertainen Suomi: Valtioneuvoston toimintaohjelma rasismien torjumiseksi ja hyvin väestösuhteiden edistämiseksi” ilmestyi oikeusministeriön julkaisusarjassa vuonna 2021. Siinä viitattiin useisiin 2010-luvulla tehtyihin tutkimuksiin, nostettiin esille rakenteellinen syrjintä, vihapuhe sekä pohdittiin myös väestöryhmien välisiä suhteita kuten esimerkiksi saamelaisten asemaa. Se päättyi kahdeksaan tavoitteeseen, jotka olivat

- tunnistetaan ja puretaan yhteiskunnan eriarvoistavia rakenteita
- edistetään suomalaisen työelämän monimuotoisuutta ja syrjimättömyyttä
- vahvistetaan viranomaisten yhdenvertaisuusosaamista eri tasoilla

- kasvatetaan tietoisuutta rasismista ja sen eri muodoista
- jatketaan hyvien väestösuhteiden politiikan kehittämistä ja varmistetaan turvallinen arki kaikille
- kannustetaan kuntia aktiiviseen yhdenvertaisuuden ja antirasismien edistämiseen
- puututaan vihapuheeseen systemaattisella toiminnalla ja yhteistyöllä ja
- kehitetään rasismiin liittyvää tutkimusta ja tiedonkeruuta.

Vuonna 2023 Euroopan neuvosto julkaisi MAP Finlandin tuottaman, Yhdenvertainen Suomi -ohjelman arviointiraportin, jossa käytettiin Euroopan komission rasisminvastaisten toimintaohjelmien arviointikriteerejä. Ohjelman todettiin täyttävän hyvin EU:n asettamat kriteerit. Samalla arvioijat luettelivat myös 15 kehittämiskohdetta ohjelman toteuttamisessa. Niissä esitettiin muun muassa että

- mahdollisimman moni toimiala kehittäisi tiedonkeruuta rasismista ja sen ilmenemisestä kyseisellä elämänalueella
- ryhmäkohtaisten erityiskysymysten tunnistamista tulisi vahvistaa lisäämällä tutkimusta eri ryhmien rasismikokemuksista
- toimintojen vaikuttavuusanalyysia tulisi laajentaa sisäisestä analyysistä kohderyhmiltä saatuihin arvioihin (kyselyt ja arviointityöpajat) ja
- nykyisten seurantamallien lisäksi tulevaisuudessa toimintaohjelmissa toimenpiteiden toteutumista tulisi seurata riippumattoman seurantamekanismin avulla.

Yhdenvertainen Suomi -ohjelma oli voimassa vuoden 2023 loppuun ja tehtävänasettelun mukaan sen vaatimukset on otettu huomioon tässä raportoinnissa. Kyse on erityisesti tietojen vertailukelpoisuudesta ja siitä että vallitsevat trendit voidaan havaita. Elokuussa 2023 valtioneuvosto antoi myös tiedonannon yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja syrjimättömyyden edistämistä suomalaisessa yhteiskunnassa. Tämä korostaa syrjinnän vastaisen työn ja syrjintätiedon merkitystä tarkasteltavana olevan kauden aikana ja sitä on tarkoitus kehittää oikeusministeriön ja valtioneuvoston kanslian välisen yhteistyön kautta vuosien 2023–27 aikana.

Oikeusministeriö ja monet muut suomalaiset tahot osallistuvat laajasti kansainväliseen yhteistyöhön, joka täydentää merkittävästi kansallisten tahojen syrjintätietoa. Tämä tarkoittaa erityisesti Euroopan unionin perusoikeusviraston (Fundamental Rights Agency) tiedonhankintaa, jota on kehitetty myös kansallisiin tarpeisiin. Tästä hyvänä esimerkkinä on viime raportointikauden aikana toteutettu perusoikeusbarometri, jonka tietoja esiteltiin osittain myös edellisessä syrjintäraportissa (Mannila 2020). EU:n Subgroup on Equality Data on julkaissut yhdenvertaisuustiedon kokoamista ja käyttöä koskevan ohjeistuksen, koonnut EU-maiden

käytäntöjä koskevan koosteen ja luonut diagnostisen kartoituskeinoon jäsenvaltioiden käyttöön¹. Lisäksi osallistutaan kansainvälisten ihmisoikeussopimusten toteutumisen seurantaan ja raportointiin, jossa tärkeitä instituutioita on ulkoasiainministeriön lisäksi muun muassa Eduskunnan yhteydessä toimiva ihmisoikeuskeskus². Tarkastelukauden aikana on annettu muun muassa ihmisoikeuksien toteutumista ja edistämistä koskeva peruseraportti YK:lle vuonna 2020. Oikeusministeriö julkaisi kautena Policy Briefin (3/2020) YK:n kestävä kehityksen tavoitteiden ja syrjinnän seurannan yhtymäkohdista. Sen johtopäätöksien mukaan syrjinnän seurannan halutaan liittyvän tarkemmin YK:n tavoitteiden seurantaan, jolloin syrjintää koskevia indikaattoreita voisi kuulua myös YK:n seurantajärjestelmään. Seurantatiedon tarpeita tulisi arvioida myös eri väestöryhmien tarpeiden osalta, koska yleisempi tieto ei aina tuota tietoa pienten syrjintäriskissä olevien väestöosien tilanteesta, ja perusoikeusbarometri ehdotetaan tehtäväksi toistuvasti.

Suomi on puheenjohtajamaana laajassa kansainvälisessä hankkeessa Praia Group Task Team on Non-Discrimination and Equality, joka pyrkii kehittämään systemaattista tiedonkeruuta syrjinnän eri muodoista sellaisina kuin ne on määritelty kansallisessa ja kansainvälisessä yhdenvertaisuutta koskevassa lainsäädännössä. Hanke on määritellyt syrjinnän ulottuvuudet tavalla, joka muistuttaa läheisesti tältä raportilta edellytettyä rakennetta. Hankkeen suomalainen yhteystaho on Tilastokeskus.

LÄHTEET

Artemjeff P., Attias M. & Kettunen P. (2023). Kotoutumis- ja väestöpolitiikan tilannekatsaus Suomessa. Euroopan neuvosto, Strasbourg. <https://rm.coe.int/raportti-kotoutumis-ja-vaestosuhteiden-politiikan-tilannekatsaus-suomessa-/1680ab3d68>.

Artemjeff P., Attias M. & Mohammed A. (2023). Arviointi valtioneuvoston Yhdenvertainen Suomi -toimintaohjelmasta rasismien torjumiseksi ja väestösuhteiden edistämiseksi. Oikeusministeriön julkaisu, selvityksiä ja ohjeita 2023: 31. Oikeusministeriö, Helsinki, <https://rm.coe.int/raportti-arviointi-valtioneuvoston-yhdenvertainen-suomi-toimintaohjelma/1680ad1af7>,

1 <https://fra.europa.eu/en/content/subgroup-equality-data-outputs/>

2 <https://um.fi/ihmisoikeussopimukset-ja-raportit>; <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/seuranta/>

Hokkanen L. (2022). Oikeus tulla kuulluksi ja kuulua yhteisöön – vammaisten saamelaisten osallisuuskokemuksia. Siirtolaisuusinstituutti, Turku. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-7399-18-7>.

Mäkinen V. & Nortio E. (2020). Tutkimuskatsaus myönteisten ryhmäsuhteiden edistämiskeinoista. Policy Brief 4, Syrjintä Suomessa. Oikeusministeriö, Helsinki. [https://yhdenvertaisuus.fi/documents/5232670/5376058/Syrjinn%C3%A4n+seuranta++Policy+Brief,+tutkimuskatsaus+my%C3%B6nteisten+ryhm%C3%A4suhteiden+edist%C3%A4miskeinoista+\(2020\).pdf/7caf0c07-d4dc-e37b-de2d-85027d0327f3/Syrjinn%C3%A4n+seuranta++Policy+Brief,+tutkimuskatsaus+my%C3%B6nteisten+ryhm%C3%A4suhteiden+edist%C3%A4miskeinoista+\(2020\).pdf?version=1.2&t=1661178117403](https://yhdenvertaisuus.fi/documents/5232670/5376058/Syrjinn%C3%A4n+seuranta++Policy+Brief,+tutkimuskatsaus+my%C3%B6nteisten+ryhm%C3%A4suhteiden+edist%C3%A4miskeinoista+(2020).pdf/7caf0c07-d4dc-e37b-de2d-85027d0327f3/Syrjinn%C3%A4n+seuranta++Policy+Brief,+tutkimuskatsaus+my%C3%B6nteisten+ryhm%C3%A4suhteiden+edist%C3%A4miskeinoista+(2020).pdf?version=1.2&t=1661178117403).

Nieminen K. & Jauhola L. (2022). Syrjintä, intersektionaalisuus ja oikeussuojan rajat. Oikeus 2022 (51): 168-90. <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/25703fd7-78a0-4221-ab0c-e70c32d746a4/content>.

Praia Group Task Team on Non-Discrimination and Equality, (2023). <https://www.sdg16hub.org/dashboard/praisia-group/task-team-discrimination>.

Renvik, Tuuli Anna & Brylka, Asteria & Konttinen, Hanna & Vetik, Raivo & Jasinskaja-Lahti, Inga (2018) Perceived status and national belonging: The case of Russian-speakers in Finland and Estonia. *International Review of Social Psychology* 2018, vol. 31(1), Article 9, <https://doi.org/10.5334/irsp.149>.

Renvik, Tuuli Anna & Manner, Joel & Vetik, Raivo & Sam, David L. & Jasinskaja-Lahti, Inga (2020) Citizenship and socio-political integration: A person-oriented analysis among Russian-speaking minorities in Estonia, Finland and Norway. *Journal of Social and Political Psychology* 2020, vol. 8(1), 53-77. <https://doi.org/10.5964/jsp.v8i1.1140>.

Turjanmaa E., Kähäri O. & Leinonen J. (2022). Ylisukupolviset siirtymät ja vanhempien kokeman syrjinnän merkitys jälkeläisten hyvinvoinnille, *Migration – Muuttoliike* 48(2), 4-7. <https://siirtolaisuus-migration.journal.fi/article/view/124976/74975>.

Valtioneuvoston tiedonanto yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja syrjimättömyyden edistämisestä suomalaisessa yhteiskunnassa (2023) Valtioneuvosto, Helsinki, <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/165110>.

YK:n kestävän kehityksen tavoitteet ja syrjinnän seuranta. (2020) Policy Brief 3, Syrjintä Suomessa 2020. Oikeusministeriö, Helsinki. <https://yhdenvertaisuus.fi/documents/5232670/11141214/Kest%C3%A4v%C3%A4+kehitys+ja+syrjinn%C3%A4n+seuranta+Policy+brief.pdf/250c1cfd-003c-1bd1-43d1-4429d8fd7e27/Kest%C3%A4v%C3%A4+kehitys+ja+syrjinn%C3%A4n+seuranta+Policy+brief.pdf?t=1591885009000>.

Yhdenvertainen Suomi. Valtioneuvoston toimintaohjelma rasismin torjumiseksi ja hyvien väestösuhteiden edistämiseksi. (2021). Oikeusministeriön julkaisu, mietintöjä ja lausuntoja 2021: 34. Oikeusministeriö, Helsinki, <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163577>.

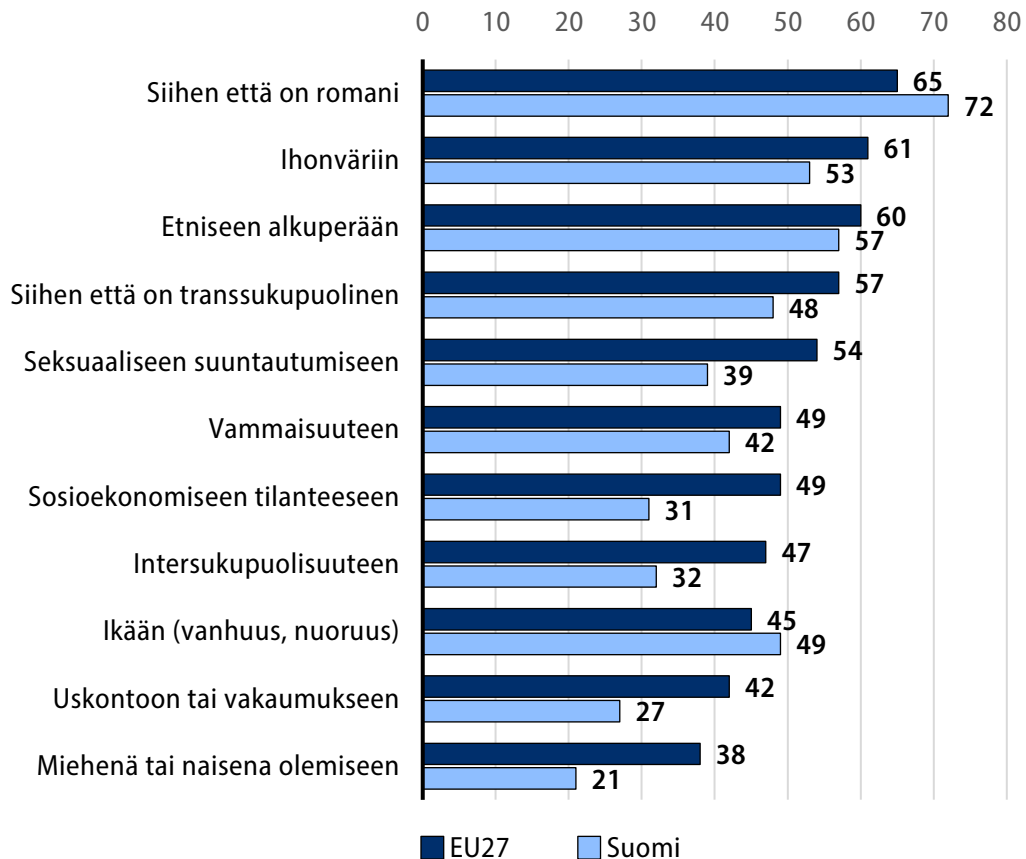
2 Asenteet

Suomessa ei tarkastelukauden aikana tehty vähemmistöryhmiin liittyvää kattavaa asennetutkimusta. Vuoden 2023 lopulla tehdyn Euroopan komission tuottaman erityiseurobarometrin (numero 535) avulla kehitystä voidaan verrata hyvin edellisellä tarkastelukaudella raportoituun tilanteeseen. Näkemys eri väestöryhmien syrjinnästä Suomessa on suunnilleen entisellään. Yhteensä 72 % suomalaisista katsoo, että romanien syrjintä on meillä yleistä, kun koko EU:ssa vastaava osuus on 65 %. Seuraavaksi yleisimpinä syrjintäperusteina pidetään ihonväriä (61 %) ja etnistä alkuperää (60 %) – Euroopan unionissa vastaavat osuudet ovat 53 % ja 57 %. Seuraavaksi yleisimmät syrjintäperusteet ovat transsukupuolisuus (57 %) ja seksuaalinen suuntautuminen (54 %), mutta nämä syyt olivat EU:ssa keskimäärin hieman yleisempiä kuin Suomessa. Uskontoa pidettiin Suomessa harvemmin syrjintäperusteena kuin yleensä EU:ssa (27 % vs. 42 %), samoin sukupuolta ts. ”miehenä tai naisena olemista” (21 % vs. 38 %) ja intersukupuolisuutta (32 % vs. 47 %).

Suomalaisten etniset asenteet ovat näin suunnilleen samankaltaiset kuin EU:ssa keskimäärin, lukuun ottamatta romanien syrjintää, ja sukupuolia ja seksuaalista suuntautumista koskevat asenteet olivat hieman lievempiä kuin yleensä EU:ssa. Vammaisten syrjintää pidettiin Suomessa hieman harvinaisempana kuin muuten EU:ssa, mutta hieman yleisempänä kuin esimerkiksi ikäsyrjintää (nuoruus, vanhuus (kuvio 1)).

Kuvio 1. Niiden vastaajien osuus, jotka katsovat, että mainittuun syyhyn liittyvä syrjintä on yleistä Euroopan unionissa ja Suomessa vuonna 2023. Lähde: Erityiseurobarometri 535.

Erityiseurobarometrin mukaan suomalaisista vastaajista 69 % katsoi, että syrjinnän vastaiset toimet omassa maassa ovat tehokkaita, kun EU:ssa keskimäärin näin ajatteli 84 %. Toisaalta suomalaisista 53 % mutta koko EU:n vastaajista 35 % oli sitä mieltä, että työpaikalla edistettiin riittävästi monimuotoisuutta. Samoin 49 % suomalaista ja 38 % EU:n kaikista vastaajista katsoi, että näin tapahtui riittävästi omalla asuinalueella.

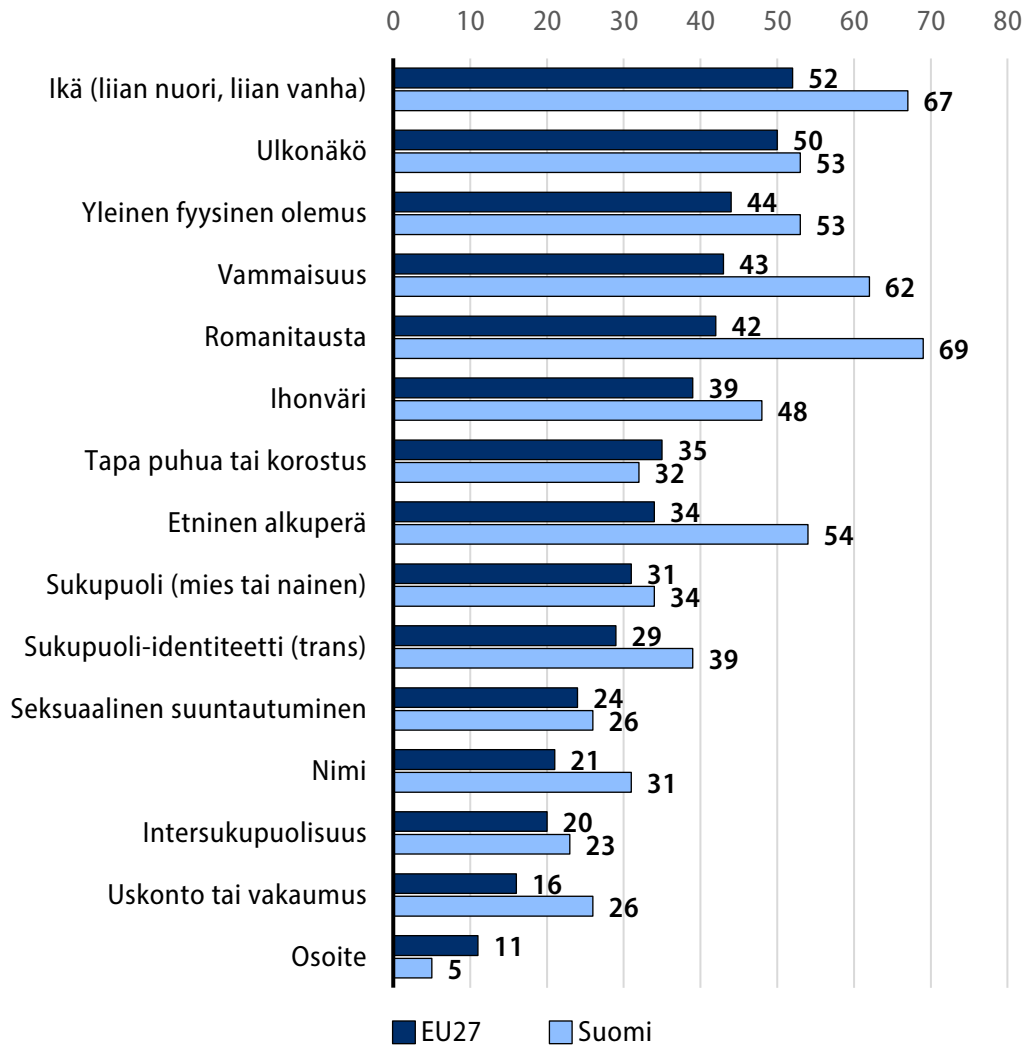
Romanien asema oli edelleen heikoin, kun kysyttiin mitä mieltä vastaaja on, jos henkilö, joka kuuluu johonkin edellä kuvattuun ryhmään, äänestettäisiin korkeaan virkaan. Suomalaisista 18 % ja EU:n kaikista vastaajista 26 % piti epämiellyttävänä, jos kyseessä olisi romani, ja suomalaisista 17 % ja koko EU:n vastaajista 22 % katsoi myös näin, jos kyseessä olisi trans- tai intersukupuolinen henkilö. Jos tällainen henkilö olisi lesbo, homo, biseksuaali, kielteisesti suhtautuvien osuus oli Suomessa 10 % ja koko EU:ssa 16 %. Työelämässä suvaitsevaisuus oli tavallista ja suomalaiset olivat

useimmiten EU:n keskimäärää suvaitsevaisempia – kaiken kaikkiaan niiden osuus, jotka suhtautuivat kielteisesti eri vähemmistöjen edustajiin työtovereina, oli erittäin pieni. Kun kysyttiin, kuinka suhtauduttiin tilanteeseen, jossa joku lapsista olisi rakkaussuhteessa johonkin vähemmistön edustajaan, asenteet olivat jyrkempiä. Jos kyseessä oli trans- tai intersukupuolinen henkilö, koko EU:ssa 34 % ja Suomessa 21 % piti tilannetta epämiellyttävänä, romanin tapauksessa vastaavat osuudet olivat 29 % ja 18 %, muslimin tapauksessa 24 % ja 18 % ja lapsen kanssa samaa sukupuolta olevan henkilön tapauksessa 24 % ja 13 %. Vaikka suomalaiset pitävät syrjintää maassa varsin yleisenä, mutta asenne sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin on EU:n keskivertoa suvaitsevaisempi.

Kysyttäessä rekrytointisyrjintään vaikuttavia tekijöitä Suomen profiili on jossakin määrin erilainen kuin EU-maiden yleinen profiili. Suomessa tärkeimpiä tekijöitä, jotka asettavat hakijan muita samanlaisia hakijoita heikompaan asemaan, ovat romanitausta (69 %), ikä (67 %) ja vammaisuus (62 %). Myös etninen alkuperä (54 %) ja ihonväri (48 %) ovat tärkeitä haittatekijöitä. Euroopan unionissa yleisimmät haittatekijät olivat ikä (52 %), ulkonäkö (50 %), yleinen fyysinen olemus (44 %) ja vammaisuus (43 %). Suomalaiset katsovat, että tavanomaiset syrjintäperusteet, jotka mainitaan EU-direktiiveissä ja kansallisessa lainsäädännössä, vaikuttavat rekrytointiin, kun taas keskimäärin EU-maissa kiinnitetään enemmän huomiota muihin henkilöön liittyviin syrjinnän syihin. Kyse voi kuitenkin olla myös eri tavoista sanoittaa syrjinnän problematiikkaa. Kaiken kaikkiaan suomalaisten asenteissa ei vuodesta 2019 ole tapahtunut kovin merkittäviä muutoksia (kuvio 2 seuraavalla sivulla).

Valtaväestön asenteiden lisäksi on hyödyllistä pohtia myös eri vähemmistöjen asenteita, nekin vaikuttavat merkittävästi eri väestöryhmien välisiin suhteisiin ja syrjinnän ilmenemismuotoihin. Vuonna 2021 ilmestyi EU:n perusoikeusviraston Fundamental Rights Surveyn otoksen pohjalta toteutettu Perusoikeusbarometri, jonka kohderyhminä olivat koko väestö sekä ruotsin-, venäjän ja arabiankieliset Suomessa. Sen mukaan 38–53 % suomalaisista piti epämukavana, jos naapurissa asuu romani, somali, muslimi tai turvapaikanhakija. Kielteisimmin suhtauduttiin romaneihin: koko väestöstä kielteinen asenne oli 53 %:lla ja venäjänkielisistä 63 %:lla. Hieman yli puolet (51–54 %) suomalaisista piti myös epämukavana, jos joku perheenjäsen menisi naimisiin romanin, somalin, muslimin tai turvapaikanhakijan kanssa. Asenne romaneihin oli kielteisin (58 %), ja tutkituista ryhmistä muita kielteisempi venäläisten keskuudessa (64 %). Juutalaisiin suhtautui kielteisesti 9 % suomalaisista. Suurin osa suomalaisista pitää naapuruston monikulttuurisuutta hyvänä asiana, mutta useimmat eivät pidä joihinkin etnisiin ryhmiin kuuluvista ihmisistä: suhtautuminen monikulttuurisuuteen on valikoivaa.

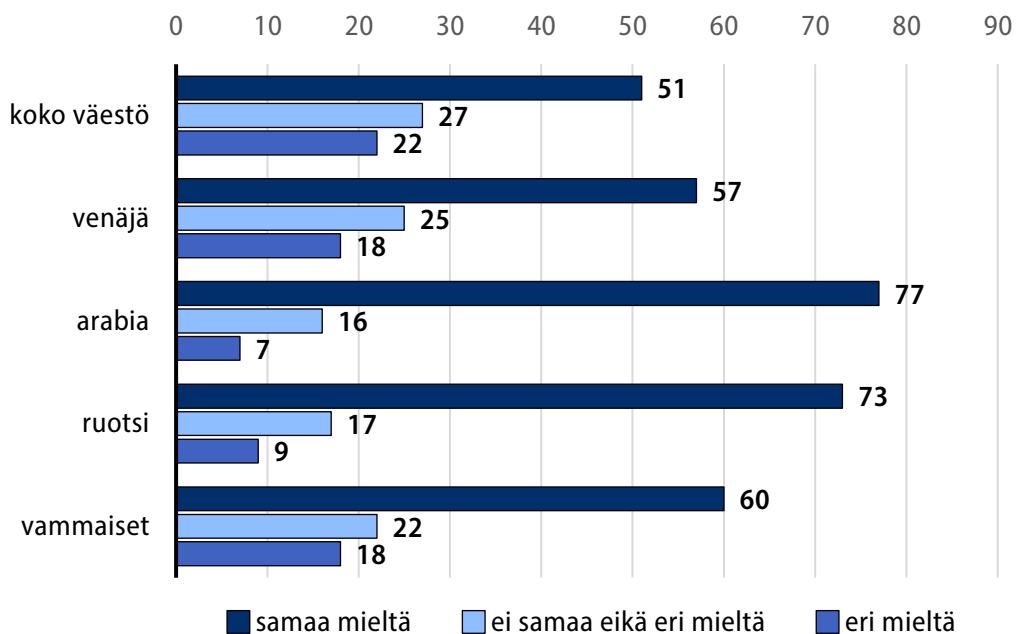
Kuvio 2. Jos palkataan työntekijöitä ja kahdella hakijalla on yhtäläiset taidot ja pätevyys, mitkä seuraavista kriteereistä saattavat asettaa toisen hakijan heikompaan asemaan; näkemykset keskimäärin EU:ssa ja Suomessa vuonna 2023. Lähde: Erityiseurobarometri 535.

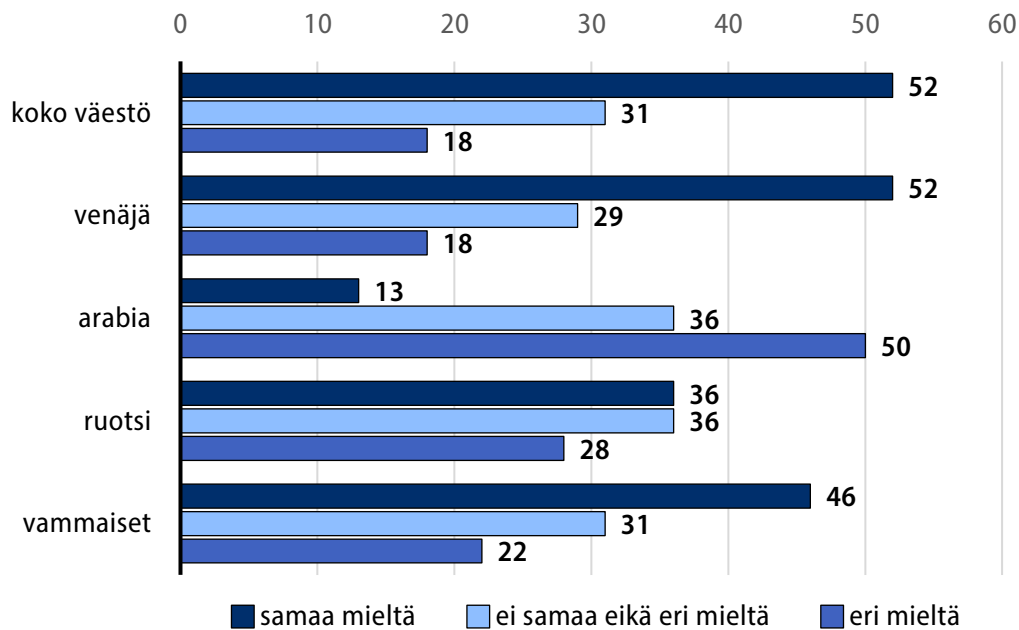
Perusoikeusbarometrin mukaan hieman yli puolet (52 %) koko väestöstä katsoi, että maahanmuutto lisää rikollisuutta, mutta saman verran (51 %) katsoi heidän myös rikastuttavan yhteiskuntaa (kuviot 1 ja 2). Ilmiöt eivät sulje pois toisiaan. Koko väestön ja venäjänkielisten näkemykset ovat lähellä toisiaan, ruotsinkielisten näkemykset ovat arabiankielisten tavoin positiivisempia. Vammaisista selvä enemmistö katsoi maahanmuuton rikastuttavan yhteiskuntaa, samalla vammaisista melkein puolet arveli rikollisuuden lisääntyvän. Koko väestöstä 29 % katsoi

perusoikeusbarometrin tietojen mukaan, että maahanmuuttajilla on yleisesti positiivinen vaikutus Suomen talouteen, mutta maahanmuuttajilla voi olla myönteisempi näkemys, ja esimerkiksi arabiankielisistä vastaava osuus oli 70 %. Alle puolet kaikista vastaajista katsoi, että maahanmuuttajat vievät työpaikkoja ihmisiltä, jotka ovat syntyneet Suomessa. (Kuviot 3–4.)

Kuvio 3. ”Maahanmuuttajat rikastuttavat yhteiskuntaa.” Venäjän- ja ruotsinkielisten, vammaisten ja koko väestön näkemykset kyselyn väittämästä (%).

Kuvio 4. "Maahanmuuttajat lisäävät rikollisuutta." Venäjän-, arabian- ja ruotsinkielisten näkemykset kyselyn väittämästä (%).

Joidenkin vähemmistöjen asenteet sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjä kohtaan ovat melko erilaiset kuin koko väestössä. Perusoikeusbarometrin mukaan venäjän- ja arabiankieliset suhtautuivat seksuaaliseen suuntautumiseen toisin kuin koko väestö. Heistä yli puolet katsoi, että olisi epämukavaa, jos perheenjäsen menisi naimisiin homon, lesbon tai biseksuaalin kanssa. Koko väestöstä 76 % piti hyväksyttävänä, että samaa sukupuolta olevat menevät Suomessa naimisiin. Venäjänkielisistä hieman yli puolet katsoi näin, arabiankielisten keskuudessa osuus oli 34 %. Venäjänkielisistä 29 % piti epämukavana, jos naapurissa asuisi homo, lesbo tai biseksuaali, kun koko väestön vastaava osuus oli 11 %.

E2 Tutkimuksen How different are we? (2020) kokoo antia useista 2010-luvulla ilmestyneistä raporteista. Tulosten mukaan noin kaksi kolmasosaa suomalaisista suhtautuu syntyperäisten suomalaisten ja Suomessa pysyvästi asuvien ulkomaalaisten asemaan neutraalisti. Ulkomailla syntyneiden työnhakijoiden asemaa koskevat näkemykset ovat kaksijakoiset: joka kolmas katsoo heidän olevan liian hyvässä asemassa ja runsas 40 % liian huonossa asemassa. Samankaltainen kaksijakoisuus näkyy suhtautumisessa turvapaikanhakijoihin. Vain joka neljäs vastaaja on sitä mieltä, että turvapaikanhakijat eivät ole sen paremmin liian hyvässä kuin

huonossakaan asemassa. Myös suhde suomenruotsalaisiin jakaa vastaajakuntaa kahtia: noin puolet katsoo heidän asemansa olevan liian hyvä ja noin puolet arvioi sen neutraaliksi eli ei hyväksi eikä huonoksi.

E2 Tutkimuksen mukaan näihin arvioihin vaikuttaa ulottuvuus, jota voidaan kuvata vastakohtaparina arvokonservatiivisuus vs. arvoliberaalisuus. Ikääntyneet ja huomomin koulutetut ovat muita useammin arvokonservatiiveja. Puolueittain tarkastellen perussuomalaiset erottuivat muista suomalaisista arvokonservatiiveina, ja heistä noin puolet katsoi syntyperäisten suomalaisten olevan liian heikossa asemassa verrattuna muihin väestöryhmiin Suomessa. Saman tutkimuksen mukaan 80 % kaikista vastaajista oli ainakin jossakin määrin sitä mieltä, että ikääntyneet ovat suomalaisessa yhteiskunnassa heikossa asemassa. Lyhytaikaisissa työsuhteissa olevien katsottiin kaikkein useimmin (84 %) olevan jossakin määrin heikossa asemassa. Tämä rakenteellinen kysymys liittyy työelämän ja työmarkkinoiden muutokseen ja saadut vastaukset kuvastavat muutosta koskevaa huolta.

E2 Tutkimus on verrannut myös venäjän-, viron-, englannin-, somalin- ja arabiankielisten asenteita Helsingin seudulla. Nämä olivat tutkimuksen aineistonkeruun aikana viisi suurinta vähemmistökieltä Suomessa, venäjä niistä suurimpana. Venäjää puhui tuolloin 79 000 ihmistä, toiseksi suurin oli viro, jota puhui 50 000 ihmistä. Muun kolmen kielen puhujia oli noin 20 000–30 000 ihmistä per kieliryhmä. Kyselyssä muun muassa selvitettiin, oliko vastaajilla suomalaisia ystäviä tai tuttuja. Somalinkielististä 45 %:lla ja arabiankielististä 32 %:lla ei ollut sellaisia, kun muissa ryhmissä suomalaisia verkostoja puuttui alle 10 %:lta vastaajista. Tässä on hyvä muistaa, että somalin- ja arabiankieliset poikkeavat toisistaan: suuri osa edellisistä on ollut Suomessa jo melko kauan, kun taas jälkimmäisten enemmistöä voi pitää pikemmin uusina tulokkaina. Samoien ryhmien selkeä enemmistö koki myös, että heidän kieliryhmänsä kokee syrjintää: somalin puhujista näin koki ainakin jossakin määrin 89 % ja arabiankielististä 57 %. Venäjänkielististä vastaava osuus oli 41 %, englantia puhuvista 40 % ja vironkielististä 27 %. Samansuuntaisesti somalinkielististä 82 % ja arabiankielististä 72 % katsoi, että media kuvaa heitä liian negatiivisesti, ja venäjänkielististäkin enemmistö (56 %) katsoi omalta kohdaltaan näin. Vastaava osuus vironkielististä oli 43 % ja englanninkielististä 14 %.

Samassa kyselyssä selvitettiin, kuinka eri kieliryhmät luottavat yleensä ihmisiin, kantasuomalaisiin ja samasta lähtömaasta tulleisiin maahanmuuttajiin. Kaikki tutkitut ryhmät paitsi somalinkielliset luottivat kantasuomalaisiin lievästi enemmän kuin toisiin samasta lähtömaasta tulleisiin maahanmuuttajiin. Suomen työmarkkinoiden on aiemmin katsottu segmentoituneen ja ulkomailta hankitun osaamisen tunnistaminen on ongelmallista. Tässä mielessä on kiinnostavaa, kuinka eri kieliryhmiin kuuluvat katsovat työnsä vastaavan koulutustasoaan. E2 Tutkimuksen mukaan

arabiankielisistä 53 % ja venäjänkielisistä 45 % katsoi olevansa työhönsä ylikoulutettuja, mutta muissa tutkituissa kieliryhmissä (viro, englanti, venäjä) vastaavaa ongelmaa ei koettu olevan.

Elinkeinoelämän valtuuskunnan (EVA) tilaaman kyselyn mukaan yhä useammat suomalaiset kannattavat työperäistä maahanmuuttoa. Lähes puolet (48 %) suomalaisista katsoo, että väestön ikääntyminen ja uhkaava väheneminen edellyttävät ulkomaisen työvoiman tulon helpottamista. Myönteisimmin suhtautuvat nuorimmat (18–25-vuotiaat) ja vanhimmat (yli 65-vuotiaat), ja naiset miehiä myönteisemmin. Vuonna 1990 peräti 70 % suomalaisista torjui näkemyksen ulkomaisen työvoiman tarpeellisuudesta. Kuitenkin edelleen neljä kymmenestä on sitä mieltä, että maahanmuutosta on Suomen taloudelle enemmän haittaa kuin hyötyä, kun taas toista mieltä on 35 %. Puolet suomalaisista (49 %) katsookin, että Suomen ja EU:n tulisi tiukentaa maahanmuuttopolitiikkaansa, ja vain 29 % kannattaa nykyistä sallivampaa maahanmuuttopolitiikkaa. Tiukennusta toivovien osuus on kuitenkin alentunut kolmanneksen vuosien 2015–16 ns. siirtolaiskriisin ajoista.

JHL:n tilaaman, maahanmuuttomielipiteitä koskevan kyselyn mukaan suomen kieli ja suomalaisen kulttuurin tuntemus ovat tärkeimpiä kotoutumisen ehtoja. Työperäinen maahanmuutto on 90 %:lle hyväksyttävää edellyttäen, että työehdot ovat samat kuin suomalaisilla työntekijöillä. Kolmannes vastaajista arvelee kuitenkin työperäisen maahanmuuton heikentävän työehtoja Suomessa, mutta noin puolet ei uskonut näin tapahtuvan. Venäjän hyökkäys Ukrainaan vaikuttaa merkittävästi suomalaisten asenteisiin. Kaikkiaan 87 % suomalaisista katsoo, että sotaa pakeneville ukrainalaisille on annettava mahdollisuus opiskella ja tehdä työtä Suomessa ja 51 % kannattaa samaa asennetta myös sotaa pakeneviin venäläisiin. Asiasta kielteinen näkemys oli vastaavasti 5 %:lla ja 36 %:lla suomalaisista.

Elinkeinoelämän valtuuskunnan (EVA) arvo- ja asennetutkimuksessa (2022) enemmistö suomalaisista katsoo, että muun muassa ylipainoiset, vammaiset, etniset vähemmistöt, tummaihoiset, turvapaikanhakijat, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt ovat meillä syrjittyjä, kun taas tyyppillisesti valkoihoiset, etniset suomalaiset, miehet ja heteroseksuaalit ovat pikemmin etuoikeutettuja. Hieman alle puolet (45 %) oli sitä mieltä, että etnisiin vähemmistöihin kuuluvilla on kantaväestön veroiset mahdollisuudet edetä elämässään, ja 37 % katsoo, että sukupuolia on enemmän kuin kaksi. Puolet suomalaisista katsoo, että on oikein, ettei syrjiviä näkemyksiä esittäville henkilöille tarjota mahdollisuutta julkisuuteen. Diakonia-ammattikoulun Romako-hankkeen tekemässä kyselyssä selvitettiin, missä määrin romanit ovat rekrytoinnissa muiden työnhakijoiden kanssa samalla viivalla. Esimerkiksi vuoden 2019 eurobarometrin tuloksia ajatellen melko yllättävästi lähes puolet (47 %) työntantajista katsoi näin melko hyvin olevan.

Vanhustyön keskusliiton 2022 toteuttaman kyselyn vastaajista 43 % katsoi yhteiskunnan suhtautuvan vanhuuteen kielteisesti ja vain 26 % arvioi suhtautumisen vanhuuteen myönteiseksi. Kyselyyn vastaajat olivat 16–97-vuotiaita eli kaikenikäisiä. Verrattuna vuoden 1998 vanhusbarometriin kielteinen suhtautuminen on vähentynyt ja vanhuutta pidetään entistä useammin ”normaalina” ikäkautena. Enemmistö (57 %) katsoo kuitenkin, että iäkkäät tulevat huonosti kuulluksi asioissaan, mutta heidän päätösvaltansa omissa asioissaan on useimmiten (51 %) hyvä. Kaikista ikäryhmistä 47 % katsoo, että Suomessa on ikäsyrjintää. Tämäkin osuus on vähentynyt vuodesta 1998, ja mielikuva siitä, että suomalaisessa yhteiskunnassa on ikäsyrjintää, on vahvempi kuin omat kokemukset syrjinnästä. Kaikista ikäryhmistä syrjintää iän johdosta oli kokenut 28 %, eniten 16–35-vuotiaat ja 56–85-vuotiaat, mikä on samankaltainen kaksihuippuinen tulos kuin on perinteisesti saatu Tilastokeskuksen työolotutkimuksissa. Eniten koetaan ikäsyrjintää työmarkkinoilla ja terveyspalveluissa, joissa erityisesti digitaitojen puute johtaa syrjintään. Ikääntyneiden ihmisoikeuksien toteutumista valvovan itsenäisen asiantuntijan Claudia Mahlerin Suomen-raportissa on runsaasti ikääntyneiden tilannetta koskevia kommentteja. Hän toteaa, että kielivähemmistöt, terveysongelmaiset ja digitaidoiltaan heikot ovat syrjinnän ja muun kaltoinkohtelun riskiryhmiä.

EU:n perusoikeusviraston HLBTI-kyselyssä (2020) peräti 70 % suomalaisista vastaajista katsoi, että asenneilmapiiri seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä kohtaan on parantunut vuodesta 2015, jolloin edellinen vastaava kysely tehtiin, ja vain 11 % oli sitä mieltä, että ennakkoluulot ja kielteiset asenteet olivat lisääntyneet. Kaikista vastaajista 50 % oli melko tai hyvin avoin taustastaan. Tärkeimpänä syynä myönteiseen kehitykseen pidettiin sitä, että sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvat osallistuivat entistä näkyvämmiin arkielämään (74 %), ja toiseksi tärkeimpänä syynä oli lainsäädännön ja toimintatapojen kehitys (62 %). Julkisuuden henkilöiden ja muiden vaikuttajien tuen (41 %) samoin kuin kansalaisyhteiskunnan tuen (39 %) katsottiin myös vaikuttaneet myönteiseen kehitykseen. Sekä yhdenvertaisuus- että tasa-arvolakia samoin kuin avioliittolakia muutettiin 2010-luvulla ja toteutettiin myös monia yhdenvertaisuutta edistäneitä hankkeita.

Kielteisiä kommentteja tai käytöstä HLBTI-ihmisiä kohtaan oli kuitenkin 44 % vastaajista usein havainnut koulussa tai oppilaitoksessa ja 22 % oli itse kohdannut niitä, homomiehet muita vastaaviin vähemmistöryhmiin kuuluvia useammin. Työelämässä vastaavia kielteisiä asenteita oli usein kohdannut 19 % vastaajista. Tukea muilta oli saanut tilanteessaan 29 %, mutta saman verran eli 29 % ei ollut koskaan saanut vastaavassa tilanteessa työelämässä tukea. Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöistä intersukupuoliset ja transihmiset ovat yleensä muita LGBTI-ryhmiä heikommassa asemassa Suomessa.

ILGA-Europe on selvittänyt LGBTI-väen oikeuksien toteutumista Euroopan eri maissa ja Suomi on luokituksessa viidennellä sijalla yhdessä Ison Britannian ja Portugalin kanssa. Suomalaisten HLBTI-asenteet olivat hieman myönteisempiä kuin keskimäärin asenteet EU:ssa. Suomalaista 80 % oli sitä mieltä, että homoilla, lesboilla ja biseksuaaleilla pitää olla samat oikeudet kuin heteroseksuaaleilla, mikä on 6 % enemmän kuin vuonna 2015. EU:ssa vastaava osuus oli keskimäärin 76 %. Samoin Suomessa 79 % katsoi vuonna 2020, ettei samaa sukupuolta olevien seksuaalisissa suhteissa ollut mitään väärää, kun edellisessä kyselyssä vuonna 2015 vastaava osuus oli 71 %.

LÄHTEET

A Long Way to Go for LGBTI Equality. (2020). European Union Agency for Fundamental Rights, Luxembourg. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2020-lgbti-equality-1_en.pdf.

Bergbom B., Toivanen M. & Väänänen A. (2020). Monimuotoisuusbarometri 2020. Työterveyslaitos, Helsinki. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140584/Monimuotoisuusbarometri2020.pdf?sequence=8>.

Euroopan komissio. (2023). Syrjintä Euroopan unionissa. Suomi. Erityiseurobarometri 535. (European Commission, Special Eurobarometer 253, Discrimination in the European Union – Country Factsheets, Finland.) [Discrimination in the European Union - joulukuu 2023 - Eurobarometer survey \(europa.eu\)](#).

Haavisto I. (2023). Maahanmuuton leirit. Eripuraiset suomalaiset lämpenevät työperäiselle maahanmuutolle. EVA analyysi no. 121, 26.4.2023. <http://www.eva.fi/blog/2023/04/26/eripuraiset-suomalaiset-lampenevat-tyoperaiselle-maahanmuutolle/>

Metelinen S. (2022). Olen suomalainen. Identiteettipolitiikan jalansija Suomessa on rajallinen. EVA analyysi 12.10.2022. <https://www.eva.fi/wp-content/uploads/2022/10/eva-analyysi-no-113.pdf>.

Nenonen T., Kivelä J., Ervasti E. & Villa S. (2021). Perusoikeusbarometri. Oikeusministeriön julkaisuja, selvityksiä ja ohjeita 2021: 17. Oikeusministeriö, Helsinki. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163261>.

Pitkänen V., Saukkonen P. & Westinen J. (2020). How different are we? Survey on identities, values and attitudes among the Finnish majority population and the largest ethno-linguistic minorities. E2 Tutkimus, Helsinki. <https://www.e2.fi/media/julkaisut-ja-alustukset/identiteetti-tutkimus/how-different-are-we.pdf>.

Suomalaisten maahanmuuttomielipiteet 2022. (2022). Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL, Helsinki. <https://www.jhl.fi/app/uploads/2023/04/Maahanmuuttomielipiteet-saate-2022.pdf>.

Tutkimustietoa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen tilanteesta Suomessa. (2021). Policy Brief 5, Syrjintä Suomessa 2021. Oikeusministeriö, Helsinki. https://yhdenvertaisuus.fi/documents/5232670/5376058/OM_policy_brief_5_web.pdf/aced140e-d940-b37b-a4ce-ad59cf92be1b/OM_policy_brief_5_web.pdf?t=1661178046022.

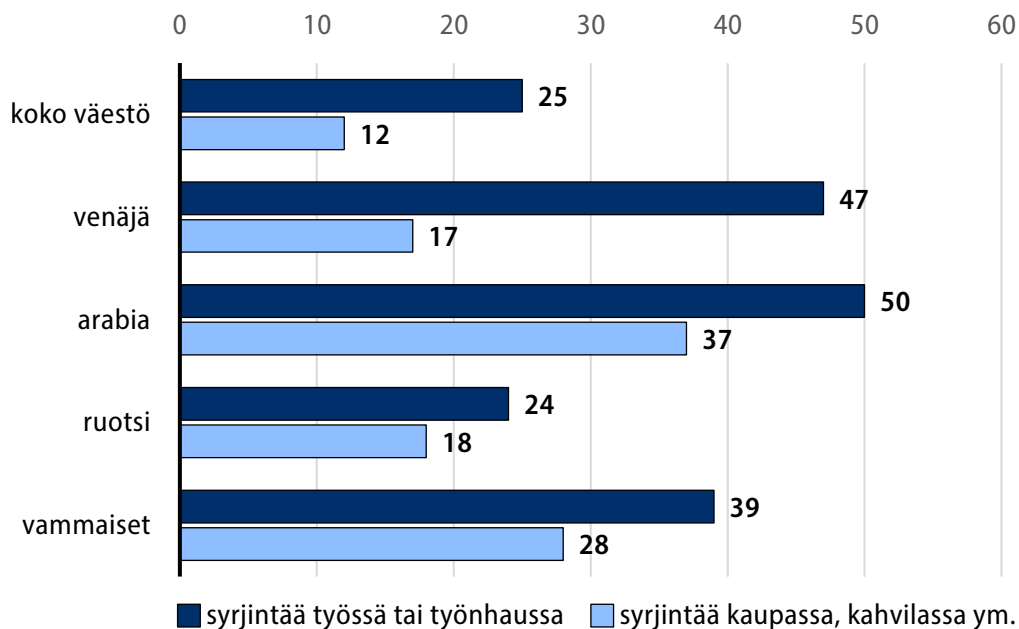
Vaarama M. (2023). Toiveena tavallinen, hyvä elämä. Suomalaisten mielikuvat ja kokemukset vanhuudesta. Vanhustyön keskusliitto, Helsinki. https://www.vanheneminen.fi/wp-content/uploads/sites/3/2023/01/Raportti_Toiveena_tavallinen_hyva_elama_FINAL_PDF.pdf

3 Syrjintäkokemukset ja -havainnot

3.1 Syrjintä työelämässä

EU:n perusoikeusbarometrin mukaan 47 % venäjänkielisistä ja 50 % arabiankielisistä oli kokenut syrjintää työssä tai työnhaussa viimeisten 12 kuukauden aikana. Vammaisista työsyryntää oli kokenut 39 % kun koko väestön ja myös ruotsinkielisen vähemmistön vastaava osuus oli noin neljännes. Erilaisissa palveluissa asioidessa syrjintäkokemuksia oli vähemmän, mutta tutkittujen väestöryhmien väliset erot olivat samankaltaiset kuin työsyryntän kohdalla (kuvio 5).

Kuvio 5. Syrjintää työssä, työnhaussa, kaupassa, kahvilassa, ravintolassa tai vapaa-aikatai urheilutiloissa kokeneiden osuus venäjän-, arabian- ja ruotsinkielisten ja vammaisten keskuudessa ja koko väestössä EU:n perusoikeusbarometrin mukaan.

Koko väestössä vain 7 % oli ilmoittanut kokemastaan työsyryntästä. Tärkein syy ilmoittamatta jättämiseen eri ryhmissä oli käsitys, että ilmoittamisella ei olisi mitään vaikutusta. Seuraavaksi yleisimmät syyt olivat ajatus siitä, ettei asia ollut vakava tai pelko ilmoittamisesta aiheutuvista seurauksista.

Vuoden 2022 työolobarometrin mukaan työpaikoilla on havaittu eniten ikään (8 %) ja työsuhteen määräaikaisuuteen (7 %) liittyvää syrjintää tai eriarvoista kohtelua. Huomio on samankaltainen kuin aiemmissa työolobarometreissa. Sukupuoleen tai terveydentilaan liittyvää syrjintää oli havainnut 6 % vastaajista, työsuhteen osa-aikaisuuteen 5 % ja ulkomaalaistaustaan tai ihonväriin perustuvaa syrjintää 4 % vastaajista. Seksuaaliseen suuntautumiseen liittyvää syrjintää oli havainnut vain 1 % vastaajista. Ero perusoikeusbarometrin tuloksiin johtuu epäilemättä siitä, että kaikilla työpaikoilla ei ole venäjän- tai arabiankielisiä tai muitakaan vähemmistökieliä puhuvia työntekijöitä. Ikäsyrjinnästä suurempi osa kohdistui ikääntyneisiin (59 %) kuin nuoriin (48 %) – tämäkin tulos on samansuuntainen kuin on perinteisesti saatu työolobarometreissa ja Tilastokeskuksen työolotutkimuksessa. Sukupuoleen perustuvasta syrjinnästä suuri osa (17 %) kohdistui trans- tai muunsukupuolisiin.

Syrjinnän lisäksi työolobarometrissa kysyttiin henkistä väkivaltaa tai työpaikkakiusaamista, jolla tarkoitetaan ”työyhteisön jäsenen kohdistettua eristämistä, työn mitätöintiä, uhkaamista, selän takana puhumista tai muuta painostamista”. Vuonna 2022 palkansaajista 31 % oli joskus havainnut työtovereiden taholta kiusaamista ja 3 % oli sitä havainnut jatkuvasti, asiakkaiden taholta vastaavat osuudet olivat 31 % ja 5 %. Esihenkilöiden taholta kiusaamista oli joskus havainnut 16 % ja jatkuvasti 2 %. Naisia kiusattiin selvästi enemmän kuin miehiä, mutta jatkuva kiusaaminen oli edelleen harvinaista. Kiusaaminen työpaikoilla on pysynyt suunnilleen samantasoisena ja -kaltaisena vuosina 2012–2022. Fyysisen väkivallan uhka tai kokemukset olivat harvinaisempia, mutta miesten ja naisten välinen ero on hyvin suuri. Naisista noin joka viides ja miehistä noin joka kymmenes oli havainnut väkivaltaa tai sen uhkaa työssään vuonna 2022. Omakohtaista kokemusta väkivallasta tai sen uhkasta oli joka kymmenennellä naisella ja kolmella prosentilla miehistä. Korona-aika vähensi hieman väkivallan uhkaa tai kokemusta.

EU:n perusoikeusviraston HLBTI-kyselyn mukaan 6 % sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvista oli Suomessa kokenut syrjintää työnhaussa ja 13 % työssä viimeisten 12 kuukauden aikana, intersukupuoliset ja transihmiset muita useammin.

Työterveyslaitoksen monimuotoisuusbarometrin (2020) mukaan suhtautuminen monimuotoisuuteen työelämässä ja barometrissa erityisesti tarkastelluissa rekrytointikäytännöissä on kehittynyt myönteisesti viimeisten kymmenen vuoden aikana, mutta monimuotoisuus ymmärretään organisaatioissa vaihtelevasti. Monimuotoisuuden hyötyjä tunnistettiin kyselyn mukaan enemmän kuin haasteita ja entistä myönteisemmin suhtauduttiin työperäisen maahanmuuton edistämiseen. Joka kymmenes oli havainnut rekrytointisyrjintää omassa organisaatiossaan ja useimmiten se liittyi hakijan sukupuoleen tai etniseen / ulkomaalaiseen taustaan.

Syrjimättömiä käytäntöjä oli kehitetty joka kolmannessa organisaatiossa ja joka kymmenennessä oli kokeiltu anonyymia rekrytointia, jolloin anonymisointi useimmiten liittyi ikään ja sukupuoleen.

Työ- ja elinkeinoministeriön lokakuun 2023 tietojen mukaan Suomessa asuvien ulkomaan kansalaisten työttömyysaste oli 14.8 %, kun suomalaisten työttömyysaste oli suunnilleen puolta alempi eli 7.5 %. Samansuuntaisesti Suomen kansalaisten työllisyysaste oli 76 %, kun ulkomaalaisten työllisyysaste oli 68.2 %. Ulkomaalaisia oli kaikista työnhakijoista 14 %. Suomen kansalaisten ja ulkomaalaisten työttömyyden ja työllisyyden erot ovat vuosikymmenten mittaan erittäin huomattavasti tasoittuneet, vaikka vieläkin ero ei ole pieni. Suurimmat ulkomaalaisten työttömien työnhakijoiden määrät ovat tätä nykyä kansalaisuudeltaan ukrainalaisia, virolaisia, venäläisiä tai irakilaisia, toisin sanoen kuuluvat suurimpiin maahanmuuttajaryhmiin Suomessa. Lokakuun 2023 tietojen mukaan eniten on viimeisen kuluneen vuoden kuluessa kuitenkin kasvanut sri-lankalaisten, intialaisten, afganistanilaisten ja ukrainalaisten työnhakijoiden määrä. Työttömyyslukuihin vaikuttaa erityisesti kasvanut lomautusten määrä. Se on kasvanut ulkomaalaisten työntekijöiden keskuudessa 51 %, suomalaisten keskuudessa se on peräti kaksinkertaistunut. Ulkomaalaisten työttömyys on siis yleisempää, mutta heidän keskuudessaan pitkäaikaistyöttömyys on harvinaisempaa kuin suomalaisten.

Koronan aiheuttaman tilapäisen notkahduksen jälkeen työllisyys on Suomessa kasvanut merkittävästi ja ulkomaalaisten työllisyys on Tilastokeskuksen tietojen mukaan kasvanut suomalaisia enemmän. Tällä hetkellä se on EU:n keskitason paremmalla puolella. Ei kuitenkaan voida selvittää, johtuuko ulkomaalaisten työllisyyden suotuisa kehitys meillä aiempaa paremmin onnistuneesta kotoutumisesta vai työperäisen maahanmuuton kasvusta. Ulkomaalaisten työntekijöiden asema on suomalaistaustaisia haavoittuvampi, sillä he työskentelevät Tilastokeskuksen tietojen mukaan useammin epätyypillisissä työsuhteissa.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen Terve Suomi -tutkimuksen mukaan erityisesti nuoret, hyvin koulutetut naiset kokevat työsyrrintää Suomessa. Miehistä 11 % ja naisista 16 % oli kokenut työsyrrintää, mutta 20–39 -vuotiaiden naisten ryhmässä osuus oli 25 %. Maahan muuttaneessa väestössä naisten työllisyysaste on selvästi miehiä heikompi, vaikka 47 % naisista on suorittanut korkeakoulututkinnon.

Ahmad Akhlaq (Helsingin yliopisto), joka selvitti vuonna 2019 julkaisemassaan tutkimuksessa rekrytointisyrrintää Suomessa, on edelleen analysoinut aihetta tarkastelukauden aikana. Valtioneuvoston kanslia on samoin selvittänyt tarkastelukauden aikana merkittävästi rekrytointi- ja muuta työsyrrintää, rekrytointisyrrinnästä on tuotettu tutkimuskatsaus (Kanninen. & Virkola 2021) ja työsyrrinnästä

laaja tilannekatsaus (Kanninen, Virkola, Lilja & Rask 2022). Rekrytointisyrjinnän merkitystä korostavat muun muassa havainnot romanien kokemuksista työelämässä: rekrytointi on ratkaiseva vaihe, myöhempi syrjintä on toisarvoista. Tutkimuslaitos Labore on analysoinut anonyymia rekrytointia Helsingin kaupungin pilotin avulla. Tulosten mukaan hakijoiden määrä lisääntyi anonyymia rekrytointia käytettäessä ja sen katsottiin voivan olla hyvä työkalu työsyryjinnän vähentämiseksi, vaikka ratkaisevaa on, kuinka se toteutetaan. Oikeusministeriö puolestaan on tuottanut oikeudellisen selvityksen mahdollisuudesta hyödyntää syrjinnän testausmenetelmää (situation testing) syrjintäkiellon valvonnassa (Jauhola & Nieminen 2021). Siinä todettiin, että menetelmää voidaan käyttää nykylainsäädännön mukaan ja se auttaa syrjinnän todentamisessa ja tietoisuuden lisäämisessä.

LÄHTEET

Akhlaq A. (2020). Do equal qualifications yield equal rewards for immigrants in the labour market, *Work, Employment and Society* 34, 5, 826-843. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0950017020919670>.

Akhlaq A. (2022). Does additional work experience moderate ethnic discrimination in the labour market, *Economic and Industrial Democracy* 43, 3, 1119-1142. <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0143831X20969828>.

Akhlaq A. (2022). Does the size of foreign population in a city affect the level of labour-market discrimination against job applicants of migrant origin, *Canadian Review of Sociology* 59, 1, 134-150. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/cars.12398>.

Akhlaq A. (2020). Ethnic discrimination against second-generation immigrants in hiring: empirical evidence from a correspondence test, *European Societies* 22, 5, 659-681. <https://doi.org/10.1080/14616696.2020.1822536>.

Castaneda A. E. & Kuusio H. (2023). Syrjintäkokemukset. MoniSuomi 2022 ilmiöraportti, Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki. <https://repo.thl.fi/sites/monisuomi/monisuomi22/ilmiot/syrjintakokemukset.html>.

Jauhola L. & Nieminen K. (2021). Oikeudellinen selvitys mahdollisuuksista hyödyntää syrjinnän testausmenetelmää syrjintäkiellon valvonnassa. Oikeusministeriön julkaisuja, selvityksiä ja ohjeita 2021: 11. Oikeusministeriö, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-857-8>.

Kanninen O., Kiviholma S. & Virkola T. (2023). Anatomy of an Hiring Pilot. Työpapereita 338, Työn ja talouden tutkimuslaitos Labore, Helsinki. https://labore.fi/wp-content/uploads/2023/09/Paivitetty_Tyopaperi338.pdf.

Kanninen O. & Virkola T. (2021). Rekrytointisyrjintä ja sen vastaiset keinot. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021: 27, Valtioneuvoston kanslia, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-326-5>.

Kanninen O., Virkola T., Lilja E. & Rask S. (2022). Tavoitteena syrjimätön työelämä. Työsyöjinnän nykytila ja keinoja tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022: 20. Valtioneuvosto, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-362-3>.

Karvonen S., Kestilä L. & Saikkonen P. (2022, toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2022, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-996-2>.

Kurronen S. (2021) Tervetuloa töihin. Yhä useampi suomalainen on suopea työperäiselle maahanmuutolle. EVA arvio no. 32, 29. kesäkuuta 2021. <https://www.eva.fi/wp-content/uploads/2021/06/eva-arvio-032.pdf>

Lyly-Yrjänäinen M. (2023). Työolobarometri 2022. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2023: 13. Työ- ja elinkeinoministeriö, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-786-1>.

Mannila S., Castaneda A. E., Laalo M. & Kuusio H. (2021). Participation in paid employment among the Finnish Roma. International Journal of Roma Studies Vol. 3, No. 1, March 2021, pp. 1-23. <https://hipatiapress.com/hpjournals/index.php/ijrs/article/view/6973/3329>.

Mikkonen K. (2022) Romako – askeleet huomiseen. Taloustutkimus Oy, Helsinki. <https://romako.diak.fi/romaniyhteiso-palauttaa-hylkayskirjeita-tyonantajille-tutkimus-paljastaa-syrjivia-asenteita-rekrytoinnissa/>.

Shemeikka R., Schmidt-Thomé K., Harkko J., Paavola J-M., Raunio M., Alanko L., Björk A., Kettunen P., Kouvonon A., Pitkänen S., Ramadan F., Varjonen S. & Vuorento M. (2021) Maahan muuttaneiden koulutus- ja työllisyyspolut. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021: 29. Valtioneuvoston kanslia, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-358-6>.

Sutela H. (2023) Maahanmuuttajien työllisyys Suomessa yli EU-keskitason – työmarkkina-asema heikompi kuin suomalaistaustaisilla. Tieto & Trendit 4.12.2023, Tilastokeskus, Helsinki. <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2023/maahanmuuttajien-tyollisyys-suomessa-yli-eu-keskitason-tyomarkkina-asema-heikompi-kuin-suomalaistaustaisilla/>

Ulkomaalaisten työttömyys ja palveluihin osallistuminen. Lokakuun 2023 luvut. (2023). Työ- ja elinkeinoministeriö 21.11.2023. <https://kotoutuminen.fi/documents/3464316/4350785/Ulkomaalaisten-tyottomuus-ja-palveluihin-osallistuminen-marraskuu2020.pdf/58c4ab0a-eea0-5da8-b0ca-d18a381ef1bb/Ulkomaalaisten-tyottomuus-ja-palveluihin-osallistuminen-marraskuu2020.pdf?t=1606743330953>.

3.2 Muu syrjintä ja häirintä

Perusoikeusbarometrin mukaan työsyryntä oli Suomessa yleisempää kuin syrjintä muilla elämänaioilla. Arkielämässä arabiankielisistä 25 % ja vammaisista tai pitkäaikaissairaista 19 % oli kokenut muutakin syrjintää. Tästä ei kuitenkaan ollut ilmoitettu, yleisimmin koska katsottiin että mitään ei tapahtuisi, vaikka ilmoittaisikin tai asia ei ollut tarpeeksi vakava. Ilmoittamatta jättämisen syyt olivat näin samankaltaiset kuin työsyryntätapauksissa. Yli puolet vammaisista ja myös ruotsinkielisistä valitivat syrjinnästä julkisessa liikenteessä.

Häirintä oli syrjintää yleisempää. Arabiankielisistä 62 % oli saanut osakseen loukkaavia eleitä tai tuijotusta, 60 % solvauksia tai nimittelyä tai muuta henkilökohtaista häirintää. Venäjänkielisten vastaavat kokemukset olivat suunnilleen yhtä yleisiä kuin koko väestössä, josta yli 40 %:lla oli häirintäkokemuksia. Tavallisimmin häirintää tapahtui kadulla, toreilla, puistossa, pysäköintialueella tai muualla julkisella paikalla, toiseksi yleisimmin kaupassa, kahvilassa tai ravintolassa. Myös väkivallan kokemukset olivat arabiankielisten keskuudessa hieman yleisempiä kuin koko väestössä. Tekijät olivat useimmiten kantasuomalaisia, mutta maahanmuuttajataustaiset tekijät olivat arabiankielisten keskuudessa kaksi kertaa ja venäjänkielisten keskuudessa kolme kertaa tavallisempia kuin koko väestössä. Kumpaankin ryhmään kuuluvat maahanmuuttajat kokivat selvästi useammin kuin koko väestö ahdistuneisuutta tapahtumien johdosta: kun koko väestössä tämä osuus oli 32 %, sekä venäjän- että arabiankielisten keskuudessa se oli 51 %. Tärkein syy, miksi poliisille ei oltu raportoitu koetusta ongelmasta, oli jälleen, ettei asian katsottu olevan tarpeeksi vakava.

Syrjintä-, häirintä- ja väkivaltakokemuksista huolimatta perusoikeusbarometrissä tarkasteltujen maahanmuuttajaryhmien kokemus oikeuslaitoksesta, viranomaisista ja luottamus heihin oli suunnilleen samalla tasolla ja monesti parempikin kuin koko väestössä. Myöskään turvallisuutta ja demokratiaa koskevissa asenteissa ei ollut suuria eroja. Vammaisista selkeä enemmistö valitti kuitenkin tiedon löytämisen vaikeutta ja sitä, että asiain käsittely kesti kauan. Myös sisäministeriö selvitti vuonna 2021 haavoittuviin ryhmiin kuuluvien turvallisuuden kokemuksia ministeriön alaisen viranomaisten kuten poliisin tai pelastushenkilöstön toiminnasta. Syrjinnän kokemuksia tuli esille vammaisten ja romanien vastauksissa, ikääntyneiden ja maahanmuuttajien vastauksissa ei niitä ollut.

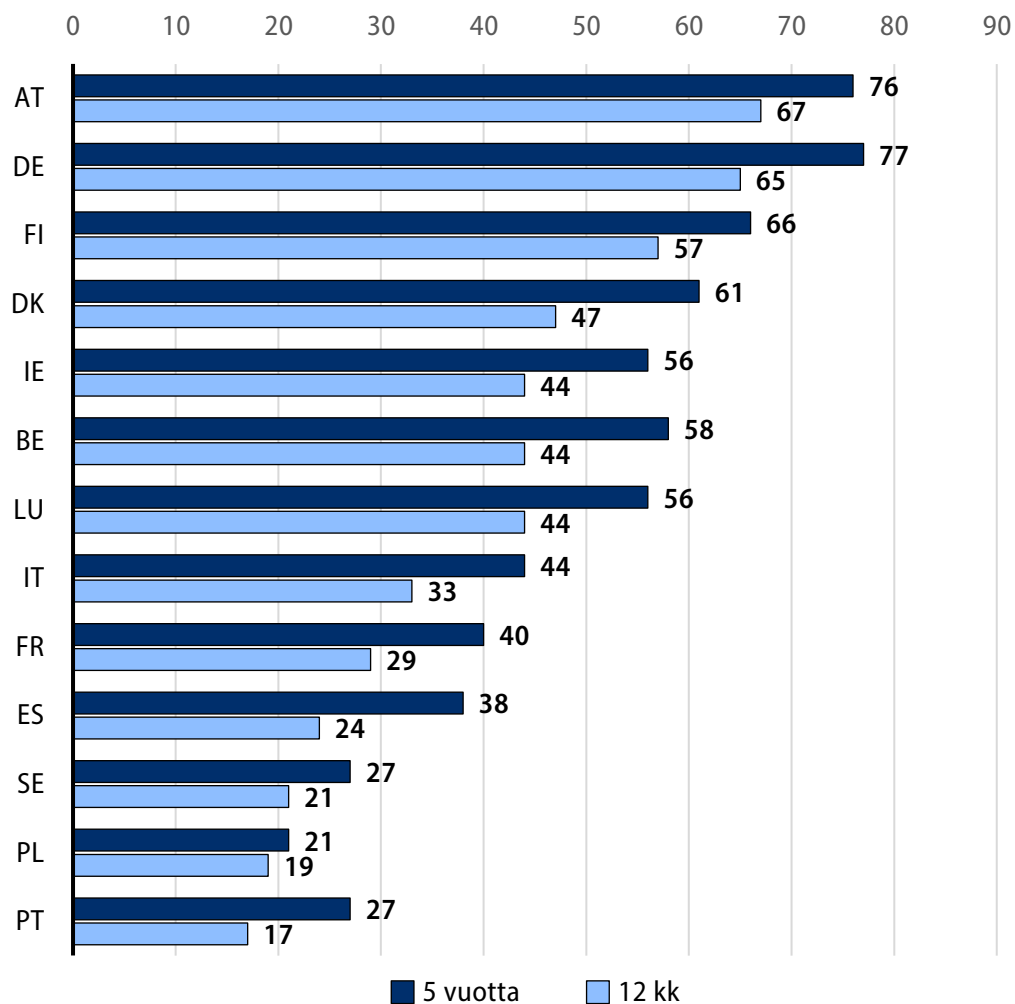
EU:n perusoikeusviraston tekemän, poliisin etnistä profilointia koskevan tutkimuksen mukaan Suomessa afrikkalaistaustaisista oli 22 % pysäytetty viimeisten 12 kuukauden aikana, kun koko väestössä vastaava osuus oli 19 %. EU-maiden käytännöt tässä suhteessa vaihtelevat suuresti, keskimäärin EU-maissa pysäytettyjen osuus oli 14 %. Poliisin käytös oli vähemmistöön kuuluvien kohdalla kunnioittavaa 65 %:ssa tapauksista, neutraalia 14 %:ssa ja epäkunnioittavaa 14 %:ssa tapauksista. Kaikista pysäytetyistä 85 %:n vastasi, että käytös oli kunnioittavaa, ja epäkunnioittavaa se oli 6 %:ssa tapauksista. Kaikista suomalaisista 90 % onkin sitä mieltä, että poliisi kohtelee ihmisiä yleensä kunnioittavasti, mutta keskimäärin EU:ssa katsoo näin vain 64 %.

EU:n uusin raportti Being Black in the EU (2023) kertoo afrikkalaistaustaisten syrjinnän pysyneen Suomessa aiemman, vuonna 2017 julkaistun selvityksen kaltaisena. Yhteensä 63 % oli viimeisten viiden vuoden aikana kokenut rasistista käyttäytymistä, kun EU:n keskiluku oli selvästi alempi 45 %. Peräti 11 % oli kokenut rasistisen hyökkäyksen, mikä on EU-maiden korkein luku; EU:n keskiluku on 4 %, ja 75 % on huolissaan siitä, että voivat joutua rasistisen väkivallan kohteeksi, kun EU:ssa keskimäärin osuus oli 35 %. Kaikista Suomen vastaajista oli yli puolet (52 %) kokenut rasistista häirintää viimeisten viiden vuoden aikana ja 43 % viimeisten 12 kuukauden aikana. Myös koulutuksessa, työelämässä ja asumisessa Suomen afrikkalaistaustaiset olivat kokeneet syrjintää EU:n keskimäärää selvästi useammin. Esimerkiksi peräti 20 % vanhemmista totesi, että heidän lastensa kimppuun oli hyökätty koulussa, kun EU:n keskiluku on 8 %. Vain poliisin etnistä profilointia koskevien tietojen mukaan Suomi sijoittui EU:n keskitasoa hieman paremmalle puolelle, vaikka tässäkin tulos ei ole hyvä (40 % vs. 48 %). Kaikista afrikkalaistaustaisista Suomessa 41 % oli perillä yhdenvertaisuusvaltuutetusta, mutta vain 12 % oli ilmoittanut syrjinnästä: EU:n keskiluku on 9 %.

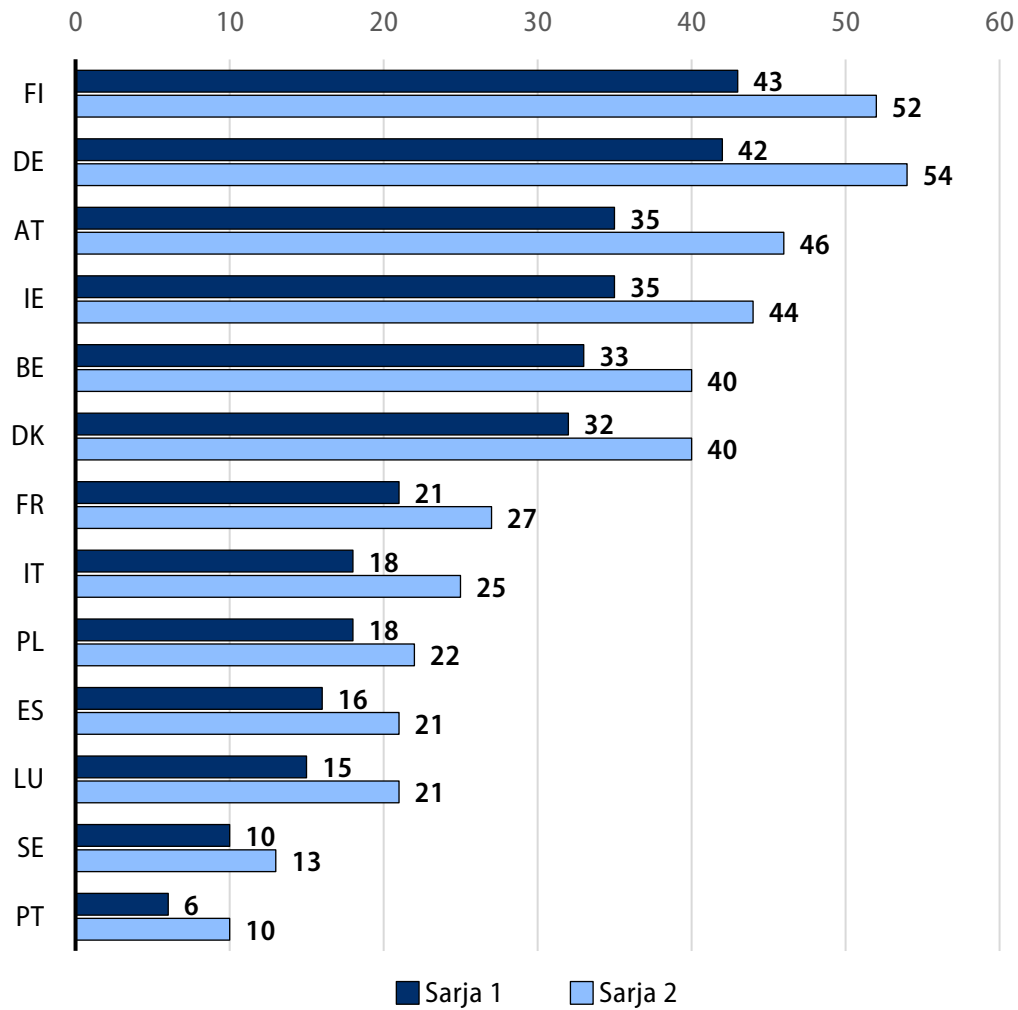
Suomi on tämän raportin mukaan edelleen EU:n rasistisimpia maita (ks. kuviot 6–7). Aineiston kokoaminen, joka tapahtuu eri maissa eri tavoin, voi kuitenkin vaikuttaa tuloksiin. Suomen tuloksia voidaan pitää luotettavasti huonoina, sen sijaan monissa

muissa EU-maissa tilanne voi näyttää todellista paremmalta. Samansuuntaisesti Etnisten suhteiden neuvottelukunta toteaa tuoreessa raportissaan, että rasismi on Suomessa nuorten arkea ja kokemukset rasismista ovat erittäin vakavia. Ne vaikuttavat monin tavoin nuorten hyvinvointiin, itsetuntoon ja tulevaisuudenuskoon.

Kuvio 6. Syrjintää (kaikki perusteet) kokeneiden afrikkalaistaustaisten osuudet viimeksi kuluneiden 12 kuukauden ja viiden vuoden aikana 13 EU-maassa.

Kuvio 7. Rassistista häirintää viimeksi kuluneiden 12 kuukauden ja viiden vuoden aikana kokeneiden afrikkalaistaustaisten osuudet 13 EU-maassa.

Vuonna 2021 julkaistun kielibarometrin (2020) mukaan kieli-ilmapiiiri on Suomessa pitkälti samanlainen kuin vuonna 2016. Suomenkielinen vähemmistö kokee kotikuntansa kieli-ilmapiiirin huonommaksi kuin ruotsinkieliset, mutta ruotsinkielinen vähemmistö kokee tilanteen heikentyneen eniten. Heikentymistä havaitaan tiedotusvälineissä, sosiaalisessa mediassa ja valtakunnan politiikassa (vrt. myös oikeuskanslerin ratkaisut luvussa 4.4). Ruotsinkieliset pyytävät omalla kielellään palvelua harvemmin ja viranomaiset vastaavat heille usein suomeksi. Ruotsinkielisten palvelujen saatavuus on huolestuttavinta Uudellamaalla ja Turunmaalla, kieli-ilmapiiiri on taas haastavin Pohjanmaalla.

Vastaajista suurin osa, esimerkiksi enemmistöltään suomenkielisten kuntien ruotsinkielisestä vähemmistöstä 73 %, ei kuitenkaan kokenut kieleen liittyviä ennakkoluuloja, häirintää tai syrjintää viimeksi kuluneen vuoden aikana.

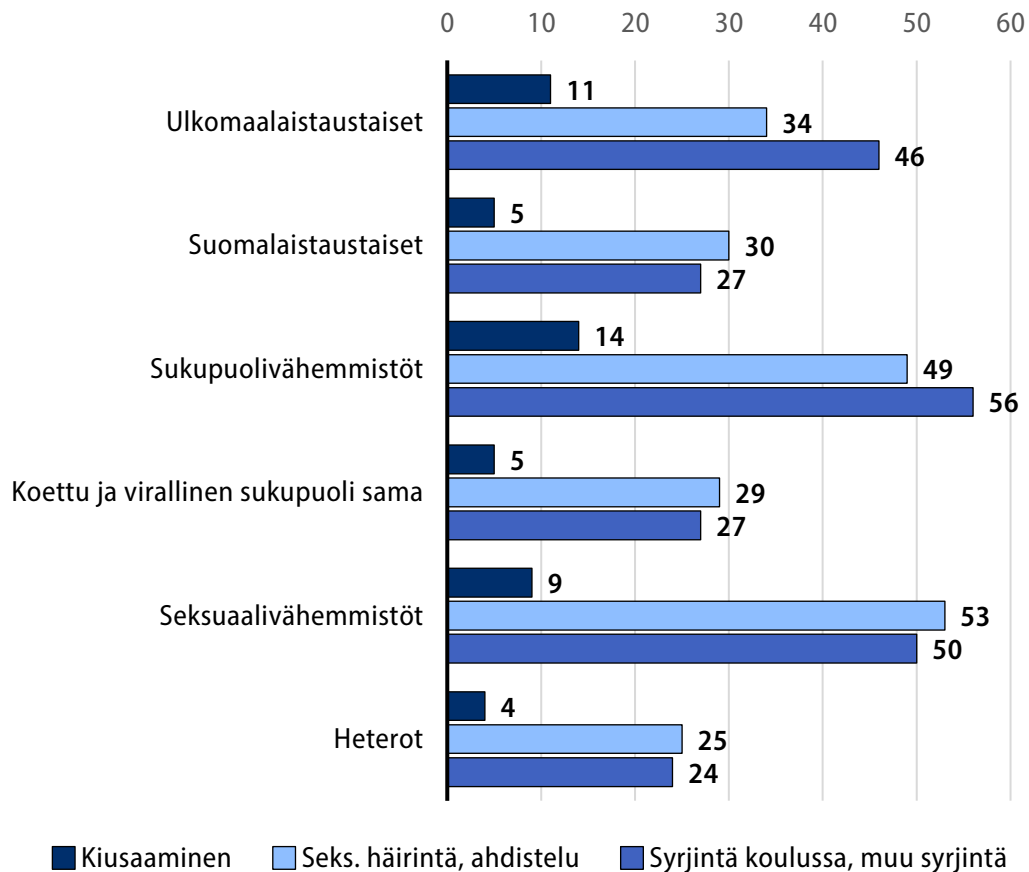
Saamenkielisten kielellisten oikeuksien toteutumista selvitettiin saamebarometrissa (2020). Yleisesti ottaen saamenkielisten palvelujen saatavuutta ei pidetty hyvänä, ja kotiseutualueenkin kunnissa vain 7 % piti sitä hyvänä. Lähes puolet vastaajista piti saatavuutta huonona, mutta merkittävä osa heistä ei pyrikään saamaan saamenkielisiä palveluita. Syiksi katsottiin ongelmat niiden saatavuudessa, palveluista tiedottaminen ja kieli-ilmapiiiri. Kotiseutualueella kolmannes katsoi suomen- ja saamenkielisten suhteet hyväksi ja lähes puolet vaihteleviksi. Lisäksi Lapin yliopistossa on tarkastelukauden aikana selvitetty saamen kielten osaamista sote-alalla. Vain noin joka kolmannella saamelaisalueella tai saamelaisten parissa työskentelevällä on jonkinlainen saamen taito. Nämä tulokset ovat samankaltaisia kuin on saatu aiemmin 2010-luvulla. Suomessa saamen kieliä on kolme, mikä vaikeuttaa omakielisten palvelujen tarjoamista kaikille. Romanilasten hyvinvointia ja oikeuksien toteutumista koskevan raportin kuva Suomen tilanteesta on romanien kohtaamasta syrjinnästä huolimatta sen sijaan melko myönteinen.

Kansalliskielibarometrin mukaan suomella ja ruotsilla on Suomessa vahva tuki verrattuna Englantiin. Yhteensä 82 % katsoo, että on syrjivää palvella kuluttajia vain englanniksi ja 87 % ei katso, että on syrjivää vaatia maahanmuuttajia opettelemaan suomen tai ruotsin kieli. Virolaisten asema Suomessa on suhteellisen hyvä verrattuna muihin maahanmuuttajaryhmiin. Heidän tilanteestaan on kiinnostavia tietoja Viro.nyt -lehden artikkelissa, joka perustuu hyvien väestösuhteiden edistämisen pilottihankkeen kokoamiin tietoihin Varsinais-Suomessa. Pari lainausta: ”Monet suomalaiset ovat puhuneet virolaisille muutama vuosikymmen sitten, he eivät huomaa, miten asiat ovat muuttuneet.” Edelleen: ”On niin paljon ulkomaalaisia eri puolilta maailmaa, etten usko, että virolaisiin kiinnitetään erityistä huomiota. Nuoremmat suomalaiset eivät varmaan ajattele Viroa lainkaan. Niin ei ole mielikuvia eikä ennakkoluulojakaan.”

Kouluterveyskyselyssä selvitetään laajasti kiusaamista, häirintää ja väkivaltaa eri koulumuodoissa. Analyyseissa käsitellään perusopetuksen ylimpiä luokkia (8–9 luokat), lukiota ja ammatillisia oppilaitoksia erikseen. Kyselytietojen mukaan ulkomaalaistaustaisilla samoin kuin sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöillä on suomalaistaustaisia ja heteroseksuaaleja merkitsevästi suurempi riski kokea kiusaamista, häirintää ja väkivaltaa. Ilmiö on tarkasteluaikana pysynyt suurin piirtein samankaltaisena eikä tilanne ole ainakaan parantunut. Seuraavassa kuviossa 8 esitetään tiivistetysti vuoden 2021 kouluterveyskyselyn tuloksia, joissa eri vähemmistöryhmiä voidaan verrata sekä keskenään että enemmistöryhmiin. Vertailussa ovat mukana

perusopetuksessa vain 8–9 luokilla olleet. Lukiossa ja ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevien tulokset ovat samankaltaiset, mutta ongelmat ovat molemmissa tapauksissa vähäisempiä kuin perusopetuksessa.

Kuvio 8. Kiusaamista vähintään kerran viikossa, häiritsevää seksuaalista ehdottelua tai ahdistelua vuoden aikana tai yleensä syrjintää koulussa tai vapaa-aikana kokeneiden osuudet eri perusopetuksen viimeisillä luokilla olevien keskuudessa erilaisissa vähemmistö- ja enemmistöryhmissä.

Tulosten mukaan kuvatut ongelmat ovat suomalaisissa kouluissa kaiken kaikkiaan melko yleisiä, mutta sekä sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen että ulkomaalaistaustaisten kohdalla ne ovat karkeasti laskien suunnilleen kaksi kertaa yleisempiä kuin vastaavissa enemmistöryhmissä. Syrjintä ja seksuaalinen häirintä ja ahdistelu ovat selvästi yleisempiä kuin kiusaaminen. Perusoikeusviraston HLBTI-kyselyn mukaan joka toisella homomiehellä oli kiusaamiskokemuksia, ja noin puolet kaikista vastaajista oli salannut kuulumisensa seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön.

Seta on todennut, että seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen kokema syrjintä rajoittaa heidän osallistumistaan yhteiskunnassa ja oikeusministeriön aihetta käsittelevä Policy Brief (5/2021) nostaa esille muun muassa transihmisiä ja intersukupuolisia koskevia itsemääräämisoikeuteen liittyviä kysymyksiä.

Oikeusministeriön Policy Briefin (5/2021) mukaan seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat raportoivat erittäin harvoin syrjinnästään, useimmiten koska kokemusta ei pidetä raportoinnin arvoisena, tai he eivät usko, että ilmoittamisesta seuraa mitään. Tapauksista raportoidaan enintään kymmenkunta prosenttia. Verrattuna moniin etnisiin vähemmistöihin seksuaali- ja sukupuolivähemmistöillä ei kuitenkaan ole yhtä runsaasti syrjintäkokemuksia. Tavallisimmin syrjintää on tapahtunut kahviloissa, ravintoloissa, baareissa tai vastaavissa paikoissa, ja tällaisia kokemuksia oli viimeisten viiden vuoden aikana saanut 15 % vastaajista. Viimeistä syrjintäkokemusta kysyttäessä tuli esiin myös sosiaali- ja terveyspalveluissa ja työelämässä tapahtuva syrjintä. Muita seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä selvästi useammin intersukupuoliset (70 %) olivat kokeneet syrjintää jollakin elämänalueella. Kysyttäessä fyysisiä tai seksuaalisia hyökkäyksiä viimeisten viiden vuoden aikana, ero oli samanlainen: intersukupuolisista 18 % oli kokenut niitä, muista seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä 7–9 %. Häirintä on yleistä: kaikista ryhmistä 60 % oli kokenut sitä viimeisten viiden vuoden aikana, useimmiten sanallisessa muodossa, viimeisen vuoden aikana 32 %. Tässäkin intersukupuoliset ja transihmiset erottuivat muita useammin häirintää kokeneina. Koulutuksessa syrjintää oli kokenut 29 % intersukupuolisista, kun muiden vastaavien vähemmistöjen osuudet olivat 6–11 %. Kouluterveyskyselyn mukaan transihmiset olivat yliedustettuina paitsi koulukiusattujen myös koulukiusaajien keskuudessa. Myös amisbarometrin tiedot muunsukupuolisten muita heikommasta asemasta ovat samansuuntaiset. Sosiaali- ja terveyspalveluissa oli EU:n perusoikeusviraston HLBTI-kyselyn mukaan 13 % vastaajista kokenut syrjintää viimeisten 12 kuukauden aikana, intersukupuoliset ja transihmiset taas muita useammin. Tavallisimmin syrjinnässä oli ollut kyse sopimattomasta kommentoinnista tai kiinnostuksesta.

Helsingin yliopiston Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunta VANE:lle tekemän tutkimuksen mukaan vammaisista 15 % oli kokenut syrjintää vähintään viikoittain, 45 % kuukausittain tai harvemmin. Koulutuksessa oli syrjintää: opiskelupaikan haussa (25 %), koulussa tai oppilaitoksessa (34 %) ja opiskelijatoiminnassa (19 %). Työhaussa oli ilmennyt syrjintää 40 %:lla ja työpaikalla 34 %:lla vastaajista. Yhdenvertaisuus työelämässä toteutui melko huonosti tai huonosti 62 %:in mielestä. Yhteensä 41 % katsoi, että vammaisten osallisuus päätöksentekoon toteutui huonosti tai melko huonosti, ja 40 % katsoi sen toteutuvan vaihtelevasti. Enemmistö vammaisista on sitä mieltä, että eri toimijat ovat melko huonosti tai huonosti tietoisia vammaisten oikeuksista ja että vammaisuudesta on melko huonosti tai

huonosti saatavilla tietoa yhteiskunnallisen päätöksenteon tueksi. Julkinen liikenne toimii melko huonosti tai huonosti 39 %:n mielestä, ja oikeus käyttää virallisessa viestinnässä haluamaansa kommunikaatiomuotoa toteutuu melko huonosti tai huonosti vastaajista 52 %:n mielestä. Fyysinen ympäristö sai vastaavaa kritiikkiä harvemmin, kuitenkin noin kolmanneksessa tapauksista. Valtioneuvoston vuonna 2021 julkaisemassa selvityksessä rakennetun ympäristön esteettömyydestä todettiin, että lainsäädäntö on puutteellinen, tarvitaan asenteisiin vaikuttamista ja koulutusta sekä järjestelmällistä tiedonkeruuta rakennetun ympäristön esteettömyydestä.

Valtioneuvoston kanslian vuonna 2022 julkaisemassa selvityksessä todettiin, että vammaisten kokemana lähisuuhdeväkivalta on yleisempää kuin muussa väestössä ja se kohdistuu kaikenikäisiin toimintarajoitteisiin ihmisiin – se voi alkaa jo lapsuudessa eikä avun hakeminen ole helppoa. Hieman samansuuntainen tieto on, että Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen TerveSuomi -tutkimuksen mukaan ikääntyneiden turvallisuuden kokemus on viime vuosina alentunut.

Valtioneuvoston kanslia tilasi vuonna 2022 myös analyysin algoritmisen syrjinnän riskeistä ja yhdenvertaisuuden edistämisestä. Tekoälyn käyttö koulutuksessa, terveydenhuollossa, rekrytoinnissa ja muualla voi parantaa palveluita, mutta se on haaste yhdenvertaisuudelle ja syrjimättömyydelle. Hankkeen tuloksena on tuotettu arviointikehikko syrjimättömille tekoälysovelluksille. Siinä tärkeitä on algoritmista syrjintää koskevan tietoisuuden lisääminen, eri toimijoiden yhteistyön lisääminen tekoälyjärjestelmien kehittämisessä ja yhdenvertaisuuden edistämisen mahdollistava sääntely ja työkalut tekoälyn käytössä. Palvelujärjestelmän digitalisoituminen on riski ikääntyneille, vammaisille ja huonosti koulutetuille.

LÄHTEET

Alkio M., Kim J. & Hormio M. (2023). Kansalliskielibarometri, osa 1: kansalliskielet ja englantti, <https://omakieli.fi/wp-content/uploads/2023/12/Kansalliskieli-barometri-Osa-1.pdf>.

A Long Way to Go for LGBTI Equality. (2020). European Union Agency for Fundamental Rights, Luxembourg. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2020-lgbti-equality-1_en.pdf.

Amisbarometri 2022. Poimintoja tuloksista. Suomen ammattiin opiskelevien liitto SAKKI ja Opiskelun ja koulutuksen tukisäätiö (OTUS), Helsinki. <https://sakkiry.fi/amisbarometri/>.

Antisemitism. Overview of Antisemitic Incidents Recorded in the European Union 2010-2020. (2021). European Union Agency of Fundamental Rights, Luxembourg. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2023-antisemitism-update-2012-2022_en.pdf.

Arola L. (2020). Saamebarometri 2020 – selvitys saamenkielisten kielellisten oikeuksien toteutumisesta. Oikeusministeriön julkaisuja, selvityksiä ja ohjeita 2021: 1. Oikeusministeriö, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-840-0>.

Arpiainen L., Wäre-Åkerblom S., Hillukkala E., Mäkinen R. & Roberts V. (2021). YK:n vammaissopimus ja rakennetun ympäristön esteettömyys. Tulevaisuuden lainsäädäntö- ja ohjaustarpeet. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021: 71. Valtioneuvoston kanslia, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-382-1>.

Being Black in the EU. Experiences of People of African Descent. (2023). EU Survey on Immigrants and Descendants of Immigrants. European Union Agency of Fundamental Rights, Luxembourg. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2023-being-black_in_the_eu_en.pdf.

Czimbalmos M., Pataricza D. & Varga N. (2023). Antisemitism Undermining Democracy, The Inez and Julius Polin Institute for Theological Research, Åbo Akademi, <https://research.abo.fi/en/projects/antisemitism-undermining-democracy>.

Heikkilä L. (2020). Saamen kielten ja kulttuurin osaaminen sote-alalla. Lapin yliopiston Yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja B, Tutkimusraportteja ja selvityksiä 70. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-333-4>.

Heino E., Ellonen N. & Kaltiala R. (2021). Transgender identity is associated with bullying involvement among Finnish adolescents.. Front. Psychol., 08 January 2021 Sec. Gender, Sex and Sexualities vol. 11., <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.612424>.

Henttonen E. & Kareinen J. (2023). "Kukaan ei synny vihaamaan." Nuorten dialogit rasismista ja syrjinnästä. Oikeusministeriön julkaisuja, selvityksiä ja ohjeita 2023: 34. Oikeusministeriö, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-791-7>.

Karvonen S. & Kestilä L. (2023). Turvallisuuden kokeminen. TerveSuomi -tutkimuksen tuloksia 4.10.2023. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki. https://repo.thl.fi/sites/terveysuomi/ilmioraportit_2023/turvallisuuden_kokeminen.html.

Katsui H., Koivisto M., Tepora-Niemi S-M., Meriläinen N., Rautiainen P., Rainò P., Tarvainen M. & Hiilamo H. (2021). Viitotut muistot. Selvitys kuuroihin ja viittomakieliin Suomen historiassa 1900-luvulta nykypäivään kohdistuneista vääryyksistä sekä niiden käsittelyyn tarkoitetun totuus- ja sovintoprosessin käynnistämisen edellytyksistä. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021: 61. Valtioneuvoston kanslia, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-241-1>

Katsui H., Mietola R., Laitinen M., Honkasilta J. & Ritvaniemi A. (2023). Epävarmuutta ja vaihtelevaa osallisuutta. Selvitys ihmisoikeuksien toteutumisesta vammaisten henkilöiden arjessa. Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunta, Helsinki. <https://researchportal.helsinki.fi/en/publications/ep%C3%A4varmuutta-ja-vaihtelevaa-osallisuutta-selvitys-ihmisoikeuksien>

Korpilahti U., Malja M., Jääskeläinen P. & Murdoch T. (toim., 2023). Väkivallaton lapsuus – toimenpidesuunnitelma. Väliarviointi 2020 – alkuvuosi 2023. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2023: 17. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4123-6>.

Koskimies L. & Gusatinsky E. (2022). Suomen venäjänkieliset 2022. Cultura-säätiö, Helsinki. https://culturas.fi/wp-content/uploads/2020/05/Cultura-sa%CC%88a%C9%88tio%CC%88_tietopaketti_2019.pdf.

Kupiainen E. (2021). Perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen Suomessa. Ihmis-oikeuskeskuksen julkaisuja 1/2021, Ihmis-oikeuskeskus, Helsinki. <https://bin.yhdistysavain.fi/1586428/IIBySU3TG7Pewm9kyzPH0Vp361/Perus-%20ja%20ihmis-oikeuksien%20toteutuminen%20Suomessa%202019.pdf>.

Kuusio H., Velásquez R.G., Mäkipää L., Klemettilä K-L, Castaneda A. & Lilja E. (2023). Joka kolmas maahanmuuttanut ei saa riittävästi lääkärin palveluita. Ulkomaalais-taustaisen aikuisväestön terveys ja hyvinvointi – MoniSuomi 2022. Tilastoraportti 36/ 2023, Terveystieteiden tutkimuskeskus, Helsinki. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/146729/tilastoraportti-laakaripalvelut-ja-psykykkinen-kuor-mittuminen-36-2023.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Lindell M. (2021). Kielibarometri 2020. Oikeusministeriön julkaisuja, selvityksiä ja ohjeita 2021: 2, Oikeusministeriö, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-848-6>.

Luoma M-L., Valtokari M., Väre A., Holm M., Sainio P., Ervasti., Vuorenmaa M., Hiekkala., Leppäjoki-Tiistola S., Heini A. & Purhonen S. (2022). Vammaisten henkilöiden kokeman lähisuhdeväkivallan yleisyys ja palvelujen saatavuus. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022: 24, Valtioneuvoston kanslia, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-016-5>.

Ojanen A., Sahlgren O., Vaiste J., Björk A., Mikkonen J., Kimppa K., Laitinen A. & Oljakka N. (2022). Algoritminen syrjintä ja yhdenvertaisuuden edistäminen. Valtioneuvoston kanslian selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022: 54, Valtioneuvoston kanslia, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-404-0>.

Pihlajamaa M. (toim. 2021). Kohti sateenkaariystävällisempää Suomea. Tilanearvio seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta Suomessa 2021. Oikeusministeriön julkaisuja 2021: 26, Oikeusministeriö, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-939-1>.

Selvitys haavoittuviin ryhmiin kuuluvien turvallisuuden kokemuksista. (2021) Sisäministeriön julkaisuja 2021: <https://siirtolaisuus-migration.journal.fi/article/view/124976/74975>

Stenroos M. (2023) Suomen Romanipoliittinen ohjelma (Rompo) 2023–2030. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2023: 3. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-5656-8>. <https://romako.diak.fi/romaniyhteiso-palauttaa-hylkayskirjeita-tyonantajille-tutkimus-paljastaa-syrjivia-asenteita-rekrytoinnissa/>.

Tepora-Niemi S.M. (2020). Eriarvoisuus työelämässä ja kuntoutuksessa. Diak Tutkimus 4, Diakonia-ammattikorkeakoulu, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-493-394-0>.

Turjanmaa E., Kähäri O. & Leinonen. J. (2022). Ylisukupolviset siirtymät ja vanhempien kokeman syrjinnän merkitys jälkeläisten hyvinvoinnille. Migration – Muuttoliike 48(2), 4-7. <https://siirtolaisuus-migration.journal.fi/article/view/124976/74975>.

Tutkimustietoa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen tilanteesta Suomessa. (2021). Policy Brief 5, Syrjintä Suomessa 2021. Oikeusministeriö, Helsinki. https://yhdenvertaisuus.fi/documents/5232670/5376058/OM_policy_brief_5_web.pdf/aced140e-d940-b37b-a4ce-ad59cf92be1b/OM_policy_brief_5_web.pdf?t=1661178046022.

Vaarama M. (2023). Toiveena tavallinen, hyvä elämä. Suomalaisten mielikuvat ja kokemukset vanhuudesta. Vanhustyön keskusliitto, Helsinki. https://www.vanheneminen.fi/wp-content/uploads/sites/3/2023/01/Raportti_Toiveena_tavallinen_hyva_elama_FINAL_PDF.pdf.

Weckström E., Kekkonen K. & Kekkonen O. (2023) "Tulee fiilis, et nää oikeesti hyväksyy mikä mää oon." Romanilasten hyvinvointi ja oikeuksien toteutuminen. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2023: 3. Lapsiasiavaltuutettu, Helsinki.

Your Rights Matter: Police Stops. (2021). European Union Agency for Fundamental Rights, Luxembourg. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2021-fundamental-rights-survey-police-stops_en.pdf.

Äyräs K. (2023). "Syrjintä tulee esiin hiljaisuudessa." Viro.nyt 3/2023, 24-25.

4 Syrjintäilmoitukset ja -ratkaisut

Tässä luvussa kuvataan syrjinnän kannalta keskeisten valvonta- ja oikeusviranomaisten toimintaa sekä määrällisin tiedoin että ratkaisujen ja päätösten avulla. Yhdenvertaisuusvaltuutetun, yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan, työsuojeluviranomaisten ja käräjäoikeuksien käsittelemät tapausmäärät tarkastelukaikautena ovat seuraavassa taulukossa 1. Käräjäoikeuksien tiedot on saatu Tilastokeskuksen tietokannasta, muut tiedot asianomaisten viranomaisten raporteista. Hovi-oikeuksien ja hallinto-oikeuksien käsittelemien asioiden tilastointi on muuttunut siten, että alle viisi tapausta sisältäviä soluja ei erikseen esitetä. Mahdollisesti myös korona-aika on vaikuttanut käsiteltyjen tapausten määrään ja tarkasteluaikana vuositapausten määrä on ollut alhainen eikä siis merkitty näkyviin. Ylimpien tuomioistuimien toimintaa kuvataan luvun lopussa. Viharikosten käsittelystä rikosprosessissa on tehty erillistutkimus ja se kuvataan luvussa 5.

Taulukko 1. Valvontaviranomaisten ja käräjäoikeuksien käsittelemät syrjintäasiat (tapausmäärät) vuosina 2020–2022.

Viranomainen / oikeus valvontaviranomaiset	2020	2021	2022
yhdenvertaisuusvaltuutettu (vireille tulleet)	1 516	2 051	2 225
työsuojeluviranomaiset	140	134	220
yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta	50	42	121
Käräjäoikeudet			
syrjintärikos	6	11	5
työsyrjintärikos	13	10	13

Tulosten mukaan käsiteltävien tapausten määrä on kasvanut merkittävästi, ainoastaan käräjäoikeuksissa tilanne vaikuttaa vakaalta. Yhdenvertaisuusvaltuutetun käsittelemien tapausten määrä on kasvanut 47 %, työsuojeluviranomaisille ilmoitettujen

tapausten määrä 57 % ja yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan tapausten määrä 142 %. Kasvu on alkanut jo ennen tarkastelukautta eikä korona näytä sitä hillon. Vuoden 2023 tilastojen mukaan yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan tapausmäärä on pysynyt suunnilleen yhtä korkeana kuin vuonna 2022. Työsuojeluviranomaiset tekevät ilmoituksista riippumatta laajasti omaehtoista tarkastustoimintaa, jonka laajuus pysyi entisellään 2020–21 ja kasvoi tämän jälkeen vuoteen 2022 peräti 44 %.

4.1 Työsuojelun valvonta

Työsuojeluviranomainen julkaisee vuosittain laajan raportin yhdenvertaisuuden ja syrjinnän kiellon valvonnasta. Vuonna 2022 viranomaiselle tuli yhteensä 540 työsyryntään liittyvää yhteydenottoa, joissa useimmiten kysyttiin neuvoa esimerkiksi siitä, oliko työssä ilmenneessä tilanteessa kyse syrjinnästä vai ei. Syrjintään liittyviä valvontapyyntöjä tehtiin 220, joiden perusteella tehtiin 129 tarkastusta. Niistä 36 tapauksessa katsottiin, että työntäjä oli toiminut syrjinnän kiellon vastaisesti.

Taulukossa 2 kuvataan työsuojeluviranomaisen valvontatoiminta ja tehdyt havainnot vuosina 2020–2022.

Taulukko 2. Työsuojeluviranomaisen valvonta vuosina 2020–2022 ja keskeiset havainnot.

Tarkastuksen aihe	2020	2021	2022
Valvontapyyntöihin perustuvat tarkastukset	140	134	220
• syrjintää havaittu	30 %	34 %	16 %
Viranomaisaloitteinen valvonta	720	729	1 035
• ulkomaista työvoimaa koskien	430	640	909
• ulkomaalaisten syrjintää havaittu	14 %	11 %	10 %
Yhdenvertaisuuden edistäminen	140	78	108
• puutteita % tapauksista	yli 50 %	yli 50 %	80 %
Syrjivä työpaikkailmoittelu			
• tehdyt tarkastukset (kpl)	26	11	18

Noin puolessa tehdyistä tarkastuksista arvioitu syrjivä kohtelu liittyi työsuhteen päättämiseen, noin kolmanneksessa syrjintää oli tapahtunut työsuhteen aikana. Tapaukset liittyivät esimerkiksi työtehtävien muuttamiseen, työvuorojen määräytymiseen tai palkkaukseen. Noin 8 %:ssa kyse oli häirinnästä, useimmiten alkuperän, kielen tai kansalaisuuden perusteella. Kohtuullisista mukautuksista ja niiden puutteesta oli kyse 5 %:ssa tapauksista ja 15 %:ssa työhönotoista.

Valvontapyyntöihin perustuvien tarkastuksien määrä ja niissä havaittujen syrjintätapausten määrä vaihtelevat. Ne kasvoivat merkittävästi vuoteen 2022 mennessä. Tärkeimpänä syrjintäperusteena on yleensä ollut terveydentila (46 %), mikä voi joutua osittain koronatilanteen vaikutuksesta. Toiseksi tärkein syy oli muu henkilöön liittyvä syy (30 %) ja kolmanneksi tärkein alkuperä, kieli tai kansalaisuus (25 %). Tärkeimmät syyt olivat samankaltaisia myös vuosina 2020–21. Yhdenvertaisuuden edistäminen on edelleen puutteellista eikä tarkastelukauden aikana ole tapahtunut edistystä.

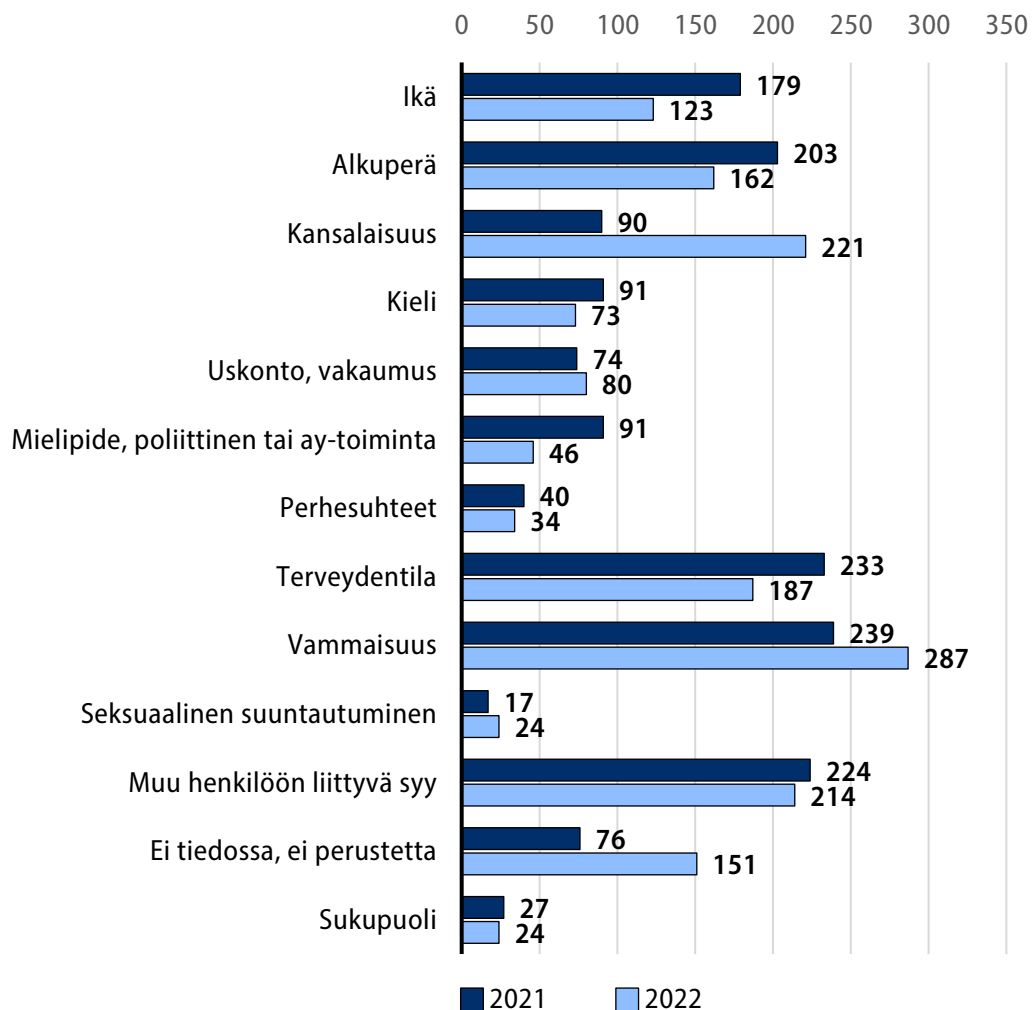
Viranomaisaloitteisia tarkastuksia tehtiin vuonna 2022 yhteensä 1035 ja ne liittyivät useimmiten (909) ulkomaalaisen työvoiman käyttöön. Syrjintää palkanmaksussa tai muissa työnteon vähimmäisehdoissa havaittiin 9 %:ssa muista kuin kausityöyrityksistä. Kausityöyrityksistä ja lähettävistä yrityksistä 12 %:lla havaittiin puutteita. Yhdenvertaisuuden edistämismääräyksiä ja yhdenvertaisuussuunnitelmia koskevia tarkastuksia tehtiin 108, joista 80 %:ssa havaittiin epäkohtia. Suunnitelmat saattoivat olla puutteellisia, pelkkiä tasa-arvosuunnitelmia, eivät kattaneet kaikkia työntekijöitä tai sitten kehittämiskohteita ei ollut käsitelty henkilöstön kanssa. Syrjivään työpaikkailmoitteluun liittyviä tarkastuksia tehtiin 18 vuonna 2022.

Työsuojeluviranomaiset raportoivat erikseen ulkomaisen työvoiman käytön valvonnasta ja työntekijöiden lähettämisen valvonnasta sekä lähettämismääräyksistä. Ulkomaisen työvoiman valvonta kohdentui toimialoittain tarkastellen erityisesti majoitus- ja ravitsemusalaan ja rakennusalaan, joihin vuosina 2021–22 kohdentui noin puolet kaikista valvontakerroista. Syrjintää todettiin kumpanakin vuonna 10 %:ssa tapauksista. Kuitenkin lähes puolella kaikista tapauksista todettiin puutteita työsuhteen vähimmäisehtojen noudattamisessa, mikä osoittaa ulkomaalaisen työvoiman yhdenvertaisuuden kannalta haavoittuva asemaa.

4.2 Yhdenvertaisuusvaltuutettu ja yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta

Kuviossa 9 esitetään yhdenvertaisuusvaltuutetulle tehdyt hakemukset syrjintäperusteittain vuosina 2021 ja 2022. Syrjintäperusteittain syyt ovat vaihdelleet jonkin verran, mutta määrässä ei tarkasteluvuosina tapahtunut merkittävää muutosta: vammaisuus ja terveydentila ovat olleet yhteydenoton syistä yleisimpiä, mutta vuonna 2022 myös kansalaisuus nousi tärkeäksi syyksi. Muu henkilöön liittyvä syy on samoin ollut perinteisesti yleisimpiä hakemusten syitä.

Kuvio 9. Syrjintäyhteydenotot yhdenvertaisuusvaltuutettuun syrjintäperusteittain vuosina 2021–2022. Lähde: Yhdenvertaisuusvaltuutetun vuosikertomukset 2021 ja 2022.

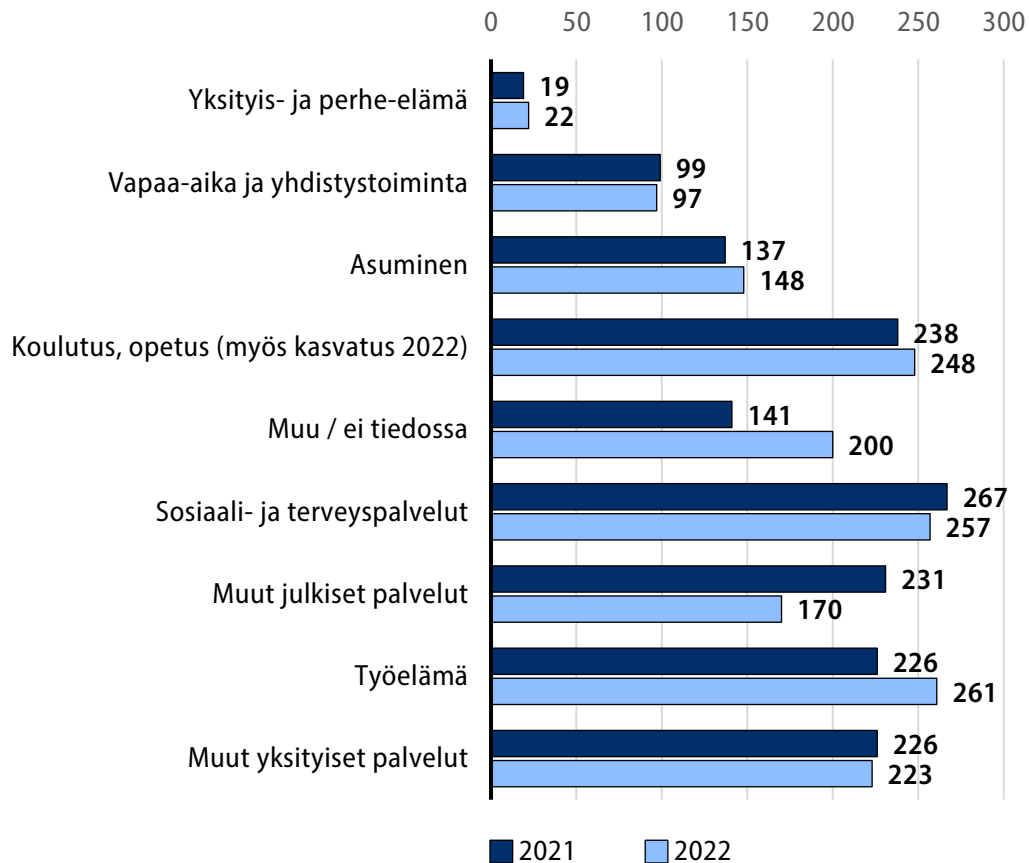
Vuonna 2022 näyttää perusteettomien tai muuten epämääräisten hakemusten määrä kasvaneen. Toisaalta kansalaisuuteen liittyvien hakemusten yleistyminen johtuu yhdenvertaisuusvaltuutetun mukaan Venäjän hyökkäyssodan vaikutuksesta ja liittyy venäjänkielisen väestönosan tilanteen muuttumiseen ongelmallisemmaksi Suomessa. Myös ukrainalaisista, joita on Suomessa varsin suuri määrä (tällä hetkellä noin 60 000), monet puhuvat venäjää.

Eniten yhteydenottoja tuli vuonna 2022 sosiaali- ja terveyspalveluista, työelämästä ja kasvatuksesta, koulutuksesta ja opetuksesta sekä ”muista yksityisistä palveluista”. Yhdenvertaisuusvaltuutettu antaa myös lausuntoja ja kommentoi raporteissaan merkittävästi yhteiskunnallisia ilmiöitä kuten esimerkiksi vammaisten asemaa, koronaepidemian vaikutusta ja Suomessa ja lähiympäristössä tapahtuneita merkittäviä muutoksia.

Kuviossa 10 kuvataan yhteydenotot yhdenvertaisuusvaltuutettuun vuosina 2021–22 elämänalueittain. Merkittävä osa yhdenvertaisuusvaltuutetun ja myös yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan ratkaisuista tarkastelukauden aikana liittyi vammaisten asemaan, erityisesti esteettömyyteen ja kohtuullisten mukautuksien tulkintaan. Suomen vammaispalvelulaki on melko väljä, mitä osoittavat lukuisat, sitä täsmentäneet oikeustapaukset. Sama tulkinnan vaikeus ja täsmentämisen tarvetta kuvaavat myös yhdenvertaisuusvaltuutetulle ja yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnalle tulleet lukuisat hakemukset. Yhdenvertaisuusvaltuutettu on vuosikertomuksissaan kiinnittänyt huomiota myös mm. romanien syrjintään asumisessa ja tekoälyn käyttöön liittyviin yhdenvertaisuushaasteisiin. Vuonna 2023 yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnalle tulleista tapauksista ylivoimaisesti useimmat perustuivat kuitenkin muuhun henkilöön liittyvään syyhyn ja muut syrjintäperusteet olivat yksittäistapauksia.

Kuvio 10. Syrjintäyhteydenotot yhdenvertaisuusvaltuutettuun elämäalueittain vuosina 2021–2022. Lähde: Yhdenvertaisuusvaltuutetun vuosikertomukset 2021 ja 2022.

Seuraavassa muutamia yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan ratkaisuja, jotka ovat perustuneet yhdenvertaisuuslakiin.

- Näkövammaiselle hakijalle oli aiemmin myönnetty vammaispalveluna kuljetuspalvelua myös mökkipaikkakunnalla. Kunta muutti soveltamisohjetta niin, että kuljetuspalvelua ei enää sinne myönnetty. Lautakunta totesi, että YK:n vammaisyleissopimuksessa turvataan vammaisen oikeus liikkua itsenäisesti ja että kohtuullisissa mukautuksissa kyse on yksittäistapauksessa toteutettavista järjestelyistä ts. ei ole merkitystä sillä, kuinka vastaaja on muuten soveltanut ohjeistusta. Vastaaja ei esittänyt, että kuljetuspalvelun käytöstä muualla kuin hakijan kotipaikkakunnalla ja sen lähialueilla olisi koitunut vastaajalle kohtuuttomia kustannuksia tai rasitetta. Kun otetaan huomioon, että kuljetuspalvelua oli aiemmin myönnetty ja ottaen

huomioon vastaajan toiminnan luonteen ja laajuuden, katsottiin, että kunta oli syrjinyt hakijaa, kun ei toteuttanut hakijan pyytämää kohtuullista mukautusta ts. kuljetuspalvelua mökkipaikkakunnalla.

- Kuulonäkövammaisen henkilö ei ollut voinut enää ostaa vastaajan verkkosivulta matkalippua, koska sivu ei ollut hänelle saavutettavassa muodossa, kun se oli uusittu. Lautakunta pyysi lausuntoa Näkövammaisten liitolta, jossa todettiin, että kuulonäkövammaisen voi käyttää useita eri verkkoselaimia ja apuvälineitä asioidensa hoidossa. Saatuaan tietää ongelmasta vastaaja oli ryhtynyt useisiin toimenpiteisiin ja siten kohtuullisiin mukautuksiin ja tarjosi myös muita tapoja ostaa lippu. Lautakunta hylkäsi hakemuksen ja totesi, että verkkoselain oli mahdollista vaihtaa ja vaihtoehtoisia tapoja ostaa lippu oli tarjolla.
- Hakija oli oikeutettu Kelan tulkkauspalveluun ja katsoi, ettei ollut saanut Kelan tulkkiresurssien vuoksi tulkkeja ja että häntä syrjittiin. Lautakunta totesi, ettei hakija esittänyt selvitystä, jonka perusteella voisi olettaa, että häntä oli syrjitty vammaisuuden, asuinpaikan tai muun syyn johdosta taikka kohdeltu eri tavoin kuin muita tulkkauspalvelun asiakkaita. Lautakunta totesi edelleen, että sen toimivaltaan ei kuulu tutkia hypoteettisia kysymyksiä vaan aina sitä, onko hakijaa syrjitty jossakin konkreettisessa tilanteessa.
- Hakija katsoi tulleen syrjityksi asuinpaikan perusteella, koska hänen kotivakuutusmaksunsa oli noussut. Vastaaja esitti, että kotivakuutus oli muuttunut toiseksi tuotteeksi ja kuinka asunnon kotikunta vaikuttaa riskiarviointiin ja vakuutuksen hintaan. Lautakunta totesi, että saadun selvityksen perusteella vastaajaa ei oltu kohdeltu epäsuotuisammin kuin vertailukelpoisessa tilanteessa olevaa tai ollutta henkilöä ja hylkäsi hakemuksen.
- Yli 70-vuotias henkilö katsoi, että häntä oli syrjitty ikänsä perusteella, kun sosiaali- ja terveysministeriö antoi ohjeistuksen, että yli 70-vuotiaiden tulisi koronan takia pysyä erillään kontakteista mahdollisuuksien mukaan. Lautakunta totesi, että kyse oli suosituksesta, joka ei ollut oikeudellisesti velvoittava. Asiasta on voinut saada väärinkäsityksen, mutta on todettava, ettei ministeriö antanut yhdenvertaisuuslaissa tarkoitettua syrjivää ohjetta vaan suosituksella oli painava yleisen edun mukainen tavoite. Hakemus hylättiin.

4.3 Eduskunnan oikeusasiamies

Eduskunnan oikeusasiamies määritteli edellisellä kaudella kymmenen keskeisintä perus- ja ihmisoikeusongelmaa. Ne ovat:

- Puutteet vammaisten oloissa ja kohtelussa
- Lastensuojelun puutteet
- Vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumisen puutteet
- Laitoksissa olevien itsemääräämisoikeutta loukkaavat rajoittavat käytännöt
- Ulkomaalaisten oikeusavun puutteet ja ns. paperittomien turvattomuus
- Vankien ja tutkintavankien olojen ja kohtelun epäkohdat
- Terveyspalvelujen saatavuuden ja lainsäädännön puutteet
- Oikeusprosessien pitkät käsittelyajat ja tuomioistuinten rakenteellisen riippumattomuuden puutteet
- Perus- ja ihmisoikeusloukkausten ennaltaehkäisyn ja hyvittämisen puutteet

Kaikissa näissä kohdissa ongelmat säilyivät pitkälti entisellään, vaikka yksittäistapauksissa saatiin korjausta aikaan. Tarkasteluvuosien erityisteemana oli vuosina 2020–21 viranomaisten riittävä resursointi perusoikeuksien turvaamiseksi ja vuonna 2022 valvonnan valvonta. Jälkimmäinen teema liittyy oikeusvaltioperiaatteeseen ja siihen liittyvään hallinnon lainalaisuuden periaatteeseen.

Taulukossa 3 kuvataan vammaisten henkilöiden oikeuksiin ja ulkomaalaisasioihin liittyviä kanteluita ja toimenpiteitä.

Taulukko 3. Vammaisten henkilöiden oikeuksiin ja ulkomaalaisasioihin liittyvät kantelut Eduskunnan oikeusasiamiehelle vuosina 2020–2022 ja edelliseen ryhmään liittyvien toimenpiteiden määrät.

	2020	2021	2022
Vammaisten henkilöiden oikeudet – kantelut lkm	306	300	247
• niistä toimenpiteisiin johtaneet	32 %	38 %	33 %
• ja niistä sosiaalihuoltoon liittyviä	215	218	189
Ulkomaalaiskantelut (ratkaistut)	144	146	119

Kanteluiden määrä lisääntyi verrattuna edelliseen kauteen, mutta ei enää tarkasteltavan kauden kuluessa. Tapausmäärien kasvu on kokonaisuutena samansuuntainen ilmiö kuin edellä havaittiin yhdenvertaisuusvaltuutetun ja yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan toiminnassa. Toimenpiteisiin johtaneiden kanteluiden osuus on myös kasvanut – pitkän ajan keskiarvo on vain 14 %, kun nyt ollaan päädytty 30–40 %:n tasolle. Sosiaalihuoltoon liittyvät kantelut liittyvät yleensä kuntatason vammaispalveluihin, niitä koskevan lainsäädännön ongelmalliseen soveltamiseen. Vuosittain ratkaistujen ulkomaalaiskanteluiden määrä on hiukan suurempi kuin uusien kanteluiden määrä.

4.4 Valtioneuvoston oikeuskansleri

Valtioneuvoston oikeuskanslerin lausunnoilla ja ratkaisuilla on suuri merkitys yhdenvertaisuuden ja syrjinnän määrittelyn kannalta. Tarkastelukauden aikana koronalainsäädännön ja -toimien käsittely on ollut oikeuskanslerin työssä merkittävässä asemassa, ja suuri osa oikeuskanslerin ratkaisuista ja lausunnoista on relevanttia rakenteellisen syrjinnän pohdinnassa.

Seuraavassa muutamia syrjintään liittyviä tai rakenteellisen syrjinnän kannalta kiinnostavia ratkaisuja.

- Sosiaali- ja terveysministeriö sai huomautuksen, koska se oli asettanut Omakanta-järjestelmään ikärajoja, jotka olivat potilaslain kanssa ristiriidassa. Kysymys oli siitä, missä vaiheessa alaikäisen katsotaan olevan riittävän kypsä päättämään itse siitä, mitä muut, kuten myös vanhemmat voivat nähdä Omakanta-järjestelmässä. Huoltajat olivat kertoneet vaikeuksistaan hoitaa alaikäisten lasten asioita. Ikärajoja voidaan asettaa, mutta tämä tarkoittaa lainsäädäntöä eduskunnassa, ei sosiaali- ja terveysministeriössä.
- Henkilökorttien kielestä oli kaksi kantelua, jotka kritisoivat sitä, että ruotsinkielinen otsikointi oli pienemmällä ja heikommalla kirjasintyyppillä kuin suomenkielinen teksti. Käytännössä ruotsi, joka on kansalliskieli Suomessa, rinnastui näin englantiin, vieraaseen kieleen. Apulaisoikeuskansleri totesi, että vaikka asiasta ei voitaisi osoittaa aiheutuneen haittaa, kyse on kielellisten oikeuksien kannalta tärkeästä asiasta, Suomessa perustuslaki turvaa kansalliskielten tasavertaisuuden.
- Oikeuskansleri tutki tarkastelukaudella myös Kelan automaattista päätöksentekoa ja arvosteli päätöksenteon puutteellista oikeusperustaa, läpinäkyvyyttä, perustelemista sekä automaattisessa päätöksenteossa käytettävien käsittelytoimien vaikutusten arviointeja.

Päätösten tulee niiden tekotavasta riippumatta olla perustuslain edellyttämällä tavalla lainmukaisia ja asiakkaiden oikeudet turvaavia.

- Pyytäessään kantelijaa toimittamaan saman toimeentulohakemuksen kolme kertaa Kela oli laiminlyönyt asian huolellisen ja asianmukaisen käsittelyn, jota hallintolaki ja toimeentulolaki edellyttävät. Kantelijalle oli yritetty alun perin soittaa vain kerran eikä viestiä ollut jätetty ja asia oli ratkaistu asianosaista kuulematta. Puhelimeen tai sähköiseen asiointipalveluun olisi täytynyt jättää viesti ja varata asianosaiselle tilaisuus esittää näkemyksensä asiasta. Tämä ja edellinen ratkaisu tuovat esiin ongelmia, joihin varsinkin suomalaiseen toimintakulttuuriin tottumaton voi törmätä, ja osoittavat samalla, että käytettävissä on vahvoja oikeusturvakeinoja.
- Oikeuskanslerin lausunnon mukaan valtioneuvoston periaatepäätökset tulee kääntää ruotsiksi. Tällöin lausunnon mukaan nämä päätökset on hyödyllistä valmistella niin, että periaatepäätökset sisältäisivät vain valtioneuvoston linjaukset. Linjausten perustelut ja muu niihin liittyvä aineisto esiteltäisiin muissa asiakirjoissa. Ehdotettu oli, että ruotsiksi kääntäminen olisi osittain ministeriöiden harkinnan varassa.
- Kantelu työvoimakoulutuksen valintamenettelystä, neljä hakemusta oli tehty työvoimatoimistoon ja kaikki oli hylätty. Kantelija katsoi, että koulutuspaikkoja oli annettu henkilöille, joilla ei ollut koulutusta tai työkokemusta alalta ja että koulutuspaikkojen valinnassa oli suosittu kantasuomalaisia. Kaksi ELY-keskusta olivat antaneet lisäselvityksiä.

4.5 Ylimmät tuomioistuimet

Seuraavassa taulukossa 4 kuvataan korkeimman oikeuden (KKO) ja korkeimman hallinto-oikeuden (KHO) päätökset, joissa on käytetty yhdenvertaisuuslakia. Vuoden 2023 tiedot ovat kaudelta 1–9/2023.

Taulukko 4. Korkeimman oikeuden ja korkeimman hallinto-oikeuden päätökset, joissa on viitattu yhdenvertaisuuslakiin 2020–2023.

	2020	2021	2022	2023
Korkein oikeus	2	-	-	-
Korkein hallinto-oikeus	1	5	4	1

Lisäksi Korkein hallinto-oikeus antoi vuosina 2020–21 yhdenvertaisuuslakiin liittyen kaksi muuta päätöstä.

Muutamia tapausselostuksia:

- KKO: 2020: 32. Kysymys koskee laitonta uhkausta ja tapon yritystä ja niissä sitä, oliko rikos tehty ihonväriin tai etniseen alkuperään perustuvasta vaikuttimesta, mikä olisi rangaistuksen koventamisperuste. Vastaajat olivat nimitelleet rikosten uhreja, joita he eivät tunteneet ennestään, rasistisesti ja huudelleet samanhenkisesti heille. Näytön katsottiin tukevan päätelmää, että asianomistajat olivat valikoituneet uhreiksi ihonvärin tai etnisen alkuperän takia. Hovioikeus oli todennut tämän ja käyttänyt koventamisperustetta. KKO katsoi, että hovioikeuden päätöksiä ei ole syytä muuttaa.
- KHO: 2020: 86. Poliisiammattikorkeakoulun valintakokeen hyväksytysti suorittaneelta hakijalta oli evätty opiskelu-oikeus koska hakijan ei henkilöturvallisuusselvityksessä ilmenneiden ulkomaansidonnaisuuksien perusteella katsottu täyttävän edellytettyä vaatimusta luotettavuudesta. KHO:n mukaan tätä ei voinut pitää syrjivänä, koska epääminen ei perustunut hakijan kaksoiskansalaisuuteen vaan hänen olosuhteitaan koskevien tietojen perusteella tehtyyn tapauskohtaiseen kokonaisharkintaan.
- KKO: 2020: 97. Kun arvioitiin työsyrynnän kohteeksi joutuneelle henkilölle kärsimyksestä tuomittavan korvauksen määrää, oli otettava huomioon hänelle samaan menettelyyn perustunut työsopimuksen perusteettomasta päättämisestä tuomittu korvaus siltä osin, kuin työsopimuslain mukainen korvaus sisälsi korvausta aineettomasta vahingosta.
- KHO Muu päätös 3883/ 2020. Patentti- ja rekisterihallitus / teollisuus-oikeusasiamieslautakunta oli hylännyt hakemuksen, jolla valittaja oli hakenut auktorisoiduksi patentti-, tavaramerkki- ja mallioikeusasiantuntijaksi. Valittaja katsoi, että häntä oli syrjitty kansalaisuuden perusteella. Aiempi hallinto-oikeuden päätös jää voimaan. Sen perusteella hakemus hylättiin, koska hakija ei täyttänyt laissa edellytettyjä vaatimuksia, joihin kuului riittävä kokemus ja kansallisen järjestelmän tuntemus.
- KHO: 2021: 72. Metsähallitus oli hylännyt erämaa-alueelle haetun maastoliikennelupahakemuksen, koska sen hyväksymien maastoliikenneperiaatteiden mukaan erityisperusteisen kalastusoikeuden perusteella ei ollut mahdollista myöntää talviaikana lupia nautintajärville kulkemiseen. Katsottiin, että haittaa eläinten

pesinnälle ja ruokailulle ja poronhoidolle syntyi, mutta samalla oli katsottu, etteivät haitat olleet merkittäviä. KHO katsoi, että yhdenvertaisuusperiaate ja tasapuolisen kohtelun vaatimus edellyttivät, että kaikkia samassa asemassa olevia luvanhakijoita kohdellaan samalla tavoin. Oli katsottava, etteivät muutokset linjauksissa johtaisi lupien määrän ja haittavaikutusten lisääntymisen myötä ristiriitaan lainsäädännön tavoitteiden kanssa. Metsähallituksen hylkäävä päätös saatettiin voimaan.

- KHO: 2021: 158. Valtion viranhaussa henkilö A, joka oli hakenut virkaa mutta ei saanut sitä, valitti että kahta kanssahakijaa oli syrjitty virantäytössä, ei siis omassa asiassaan. Nämä kaksi kanssahakijaa eivät olleet hakeneet muutosta. Oikeus totesi, että valtion virkamieslain muutoksenhakuoikeuden tavoitteena on antaa suojaa viranhakijan omalle oikeusasemalle eikä kyseessä ole yleinen laillisuusvalvontakeino.
- KHO: 2021: 189. Vammainen henkilö, jonka polvi oli leikkauksessa jäykistetty, joutui ostamaan kolme vierekkäistä paikkaa lennolle. KHO katsoi, että yhdenvertaisuuslain kohtuullisia mukautuksia koskevaa säännöstä ja sen esitöitä ei ole syytä tulkita niin, ettei hinnanalennus tai muu palvelun tai hyödykkeen hintaan kohdistuva toimenpide voi tulla kyseeseen kohtuullisten mukautusten toteuttamisen tapana. Koska vammainen henkilö oli joutunut maksamaan matkastaan kolminkertaisen hinnan verrattuna muihin matkustajiin, lentoyhtiön katsottiin syrjineen häntä. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan päätös saatettiin voimaan ja hallinto-oikeuden päätös kumottiin.
- KHO: 2022: 106. Asia koski Helsingin poliisilaitoksen siviiliasuisen partion toimintaa ja sen mahdollisesti syrjivää etnistä profilointia. Partio oli pysäyttänyt kaksi henkilöä katuprostituutioon liittyvän valvonnan yhteydessä. Valvonnalla ja tarkkailulla katsottiin olevan hyväksyttävä tavoite. Kyseessä oli kaksi naista, joiden seuraan oli tullut ja siitä poistunut mieshenkilö. KHO totesi, että miehen poistuttua poliisi ei voinut päätellä, että kyse oli seksin myymisestä, eikä vihjetieto liittänyt muutoksenhakijoita katuprostituutioon muuten kuin ihonvärin perusteella eikä epäilykseen ollut muitakaan syitä. Näissä olosuhteissa pysäyttämistä ei voitu pitää oikeasuhtaisena keinona suorittaa katuprostituution valvontaa.
- KHO: 2022: 129. Poliisimiehelle oli annettu kaksi varoitusta ja hänet oli erotettu yhden kuukauden määräajaksi vuonna 2020 koska hänen oli katsottu toimineen poliisimiehen käyttäytymisvelvollisuuden vastaisesti. Kyseessä olivat sosiaalisessa mediassa, sanomalehdessä ja televisiossa esitetyt kannanotot, ja valittaja katsoi, että kyseessä on hänen sananvapautensa rajoittaminen. Lähtökohtana oli

poliisia koskeva erityinen ja myös vapaa-ajan toimintaan liittyvä käyttäytymisvelvollisuus, jolla pyritään turvaamaan yleisön luottamus poliisiin toiminnan asianmukaisuuteen ja poliisiorganisaation syrjimättömyyteen. Toisaalta poliisimiehellä todettiin olevan oikeus esittää kriittisiä mielipiteitä ja osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun. Kannanottojen moitittavuutta arvioitiin yksittäisten ilmausten ja niistä välittyvän kokonaiskuvan valossa. Poliisilaitoksella katsottiin olleen hyväksyttävä syy puuttua poliisimiehen toimintaan virkamiesoikeudellisin keinoin ja seuraamuksia pidettiin oikeasuhtaisina.

Jotkut korkeimman oikeuden ja korkeimman hallinto-oikeuden päätökset vaikuttavat yhdenvertaisuuden kannalta relevanteilta, vaikka yhdenvertaisuuslakiin ei ole viitattu:

- KKO: 2022: 1. Toimittajana ja kirjailijana toimiva henkilö oli Facebookissa nimitellyt toista henkilöä halventavasti koska oli olettanut hänen aiemman kokemuksen perusteella pyrkivän häiritsemään toimittajan julkista esiintymistä. KKO katsoi, että kyse oli arvostelusta, kohdistui mainitun toisen henkilön menettelyyn politiikassa tai siihen rinnastettavassa julkisessa toiminnassa. Ottaen huomioon tämän henkilön tiettyjä ihmisryhmiä halventavat ja vihamieliset kannanotot, kirjoituksen ei katsottu selvästi ylittäneen sitä mitä voidaan pitää hyväksyttävänä. Syyte kunnianloukkauksesta hylättiin.
- KHO: 2022: 39. Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus FIMEA valitti hallinto-oikeuden päätöksestä, jolla se oli kumonnut FIMEAn päätöksen myöntää apteekkilupa henkilölle B. Hakijana oli ollut myös Viron kansalainen A, jolla oli apteekki-alan kokemusta Virossa. Päätöksen mukaan FIMEA ei ollut arvioinut A:n apteekki-alan osaamista asiaankuuluvalla tavalla, millä saattoi olla vaikutusta tehtyyn päätökseen. Hallinto-oikeus oli toiminut oikein, koska sen tehtäviin ei kuulunut apteekkilupien käsittely, mutta asia palautettiin FIMEALLE uudelleen käsiteltäväksi.

Itä-Suomen hovioikeuden ratkaisu (HO R 21/ 97, 30.12.2021), joka koskee kiskonnantapaista työsyrrintää ja on raportoitu työsuojeluviranomaisen raportissa työrikostuomioista, ansaitsee tulla kirjatuksi tähänkin yhteyteen.

- Rakennusalan yhtiön edustaja tuomittiin kolmesta kiskonnantapaisesta työsyrrinnästä 80 päiväsakkoon. Tuomittu henkilö oli muodollisesta työntekijäasemastaan huolimatta käyttänyt yhtiössä tosiasiallista

päätösvaltaa. Asianomistajille tuomittiin maksettavaksi korvausta loukkauksen aiheuttamasta kärsimyksestä ja yhtiö tuomittiin vielä 10 000 euron yhteisösakkoon.

Kiskonnantapainen työsyrrjintä on oikeustapausten määrällä mitaten melko harvinaista Suomessa. Joissakin tapauksissa rikos liittyy talousrikollisuuteen ja siinä voi olla myös ihmiskauppaan viittaavia piirteitä.

LÄHTEET

Eduskunnan oikeusasiamiehen toimintakertomukset vuosilta 2020, 2021 ja 2022. Helsinki. <https://www.oikeusasiamies.fi/documents/20184/42383/2020-fi/b5bc6780-d9cd-41a7-adb6-2f0a5dc29b5f>; <https://www.oikeusasiamies.fi/documents/20184/42383/kertomus2021.pdf/abfe8917-fe87-8630-1100-2527a905a0e8?t=1655809653034>; <https://www.oikeusasiamies.fi/documents/20184/42383/kertomus2022+web.pdf/72ba00e6-74ec-9c9c-82ca-239977afb8c7?t=1686828507646>.

Korkeimman oikeuden (KKO) ja korkeimman hallinto-oikeuden (KHO) tapauselotukset vuosilta 2020, 2021, 2022 ja 2023. <https://korkeinoikeus.fi/fi/index/ennakkopaatokset/ennakkopaatoksetvuosittain.html#>; <https://www.kho.fi/fi/index/paatokset.html#>.

Syytetyt, tuomitut ja rangaistukset. Tilastokeskuksen tietokanta StatFin. <https://px.data/stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/>.

Työrikostuomiot 2021. Raportti ESAVI:n alueella annetuista työrikostuomioista. Työsuojelun vastualue, Etelä-Suomen aluehallintovirasto 6.5.2023.

Ulkomaalaisen työvoiman käytön valvonta vuonna 2021 ja vuonna 2022. Työsuojeluhallinnon julkaisuja 3/ 2022 ja 5/ 2023. https://tyosuojelu.fi/documents/154017715/168016404/TSH_raportti_Ulkomaisen_tyovoiman_kayton_valvonta_vuonna_2021.pdf/0a75fdac-41f7-f0ff-09c3-93ee551e697e/TSH_raportti_Ulkomaisen_tyovoiman_kayton_valvonta_vuonna_2021.pdf?t=1654005224773. https://tyosuojelu.fi/documents/154017715/168016404/TSH_Raportti_Ulkovalvonta2022.pdf/e46f98da-8122-f82c-8edc-a855b5100ed3/TSH_Raportti_Ulkovalvonta2022.pdf?t=1687188917852.

Valtioneuvoston oikeuskanslerin toimintakertomukset vuosilta 2020, 2021 ja 2022. https://oikeuskansleri.fi/documents/1428954/98543495/oikeuskanslerin_kertomus_2020.pdf/aec869aa-9021-a8d4-c854-daa3f1c5dfffb/oikeuskanslerin_kertomus_2020.pdf?t=1637062178951; https://oikeuskansleri.fi/documents/1428954/98543495/OKV_kertomus_2021.pdf/a0d9627c-cbeb-8d38-0263-39ee9a0cb2ef/OKV_kertomus_2021.pdf?t=1658989150346; https://oikeuskansleri.fi/documents/1428954/98543495/OKV_Kertomus_2022.pdf/8aa0813d-eef1-dac4-cf7a-6b3960c49938/OKV_Kertomus_2022.pdf?t=1687243997128.

Yhdenvertaisuuden ja syrjinnän kiellon valvonta työelämässä vuosina 2020 ja 2021. Raportit vuosina 2021 ja 2022. Työsuojeluhallinnon verkkopalvelu, Helsinki. https://tyosuojelu.fi/documents/154017715/168016404/TSH_raportti_yhdenvertaisuuden_ja_syrjinnan_kiellon_valvonta_tyoelamassa_2020.pdf/60744755-78e6-0963-5087-bc049b947f36/TSH_raportti_yhdenvertaisuuden_ja_syrjinnan_kiellon_valvonta_tyoelamassa_2020.pdf?t=1623421129619; https://tyosuojelu.fi/documents/154017715/168016404/TSH_raportti_yhdenvertaisuuden_ja_syrjinnan_kiellon_valvonta_tyoelamassa_2021.pdf/95570e55-1f88-a9c5-9015-f16e4a8503b1/TSH_raportti_yhdenvertaisuuden_ja_syrjinnan_kiellon_valvonta_tyoelamassa_2021.pdf?t=1650957796066.

Yhdenvertaisuuden ja syrjinnän kiellon valvonta työelämässä vuonna 2022. Raportti. Työsuojeluhallinnon julkaisuja 1/2023, Työsuojeluhallinto, Helsinki. https://tyosuojelu.fi/documents/154017715/168016404/TSH_Raportti_Syrjinnanvalvonta2022.pdf/02f01cf2-106f-ce57-25f1-f50af5023b92/TSH_Raportti_Syrjinnanvalvonta2022.pdf?t=1684915270403.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan tapausselostukset vuosilta 2020, 2021, 2022 ja 2023. https://www.yvtltk.fi/fi/index/materiaalit/tapausselosteet_3/tapausselosteet2020.html#; https://www.yvtltk.fi/fi/index/materiaalit/tapausselosteet_3/tapausselosteet2021.html#; https://www.yvtltk.fi/fi/index/materiaalit/tapausselosteet_3/tapausselosteet2022.html#; https://www.yvtltk.fi/fi/index/materiaalit/tapausselosteet_3/tapausselosteet2023_1.html#.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimintakertomukset vuosilta 2020, 2021 ja 2022. [https://syrjinta.fi/documents/25249352/79215492/Yhdenvertaisuusvaltuutetun+vuosikertomus+2020+\(PDF,+4900+kt\).pdf/1075fafa-6a03-d0b5-277d-40b201e0fbd5/Yhdenvertaisuusvaltuutetun+vuosikertomus+2020+\(PDF,+4900+kt\).pdf?version=1.2&t=1623129126142](https://syrjinta.fi/documents/25249352/79215492/Yhdenvertaisuusvaltuutetun+vuosikertomus+2020+(PDF,+4900+kt).pdf/1075fafa-6a03-d0b5-277d-40b201e0fbd5/Yhdenvertaisuusvaltuutetun+vuosikertomus+2020+(PDF,+4900+kt).pdf?version=1.2&t=1623129126142); [https://syrjinta.fi/documents/25249352/141221512/Yhdenvertaisuusvaltuutetun+vuosikertomus+2021+\(PDF,+1772+kt\).pdf/e0e1cee4-3512-bd68-598c-eb6fc1d7b9b1/](https://syrjinta.fi/documents/25249352/141221512/Yhdenvertaisuusvaltuutetun+vuosikertomus+2021+(PDF,+1772+kt).pdf/e0e1cee4-3512-bd68-598c-eb6fc1d7b9b1/)

[Yhdenvertaisuusvaltuutetun+vuosikertomus+2021+\(PDF,+1772+kt\).pdf?version=1.1&t=1669274746795](https://syrjinta.fi/documents/25249352/157476116/Yhdenvertaisuusvaltuutetun+vuosikertomus+2021+(PDF,+1772+kt).pdf?version=1.1&t=1669274746795); [https://syrjinta.fi/documents/25249352/157476116/Yhdenvertaisuusvaltuutetun+vuosikertomus+2022+\(pdf\).pdf/bd9295aa-e49b-9977-fe85-c909c52a8d70/Yhdenvertaisuusvaltuutetun+vuosikertomus+2022+\(pdf\).pdf?version=1.1&t=1681975578017](https://syrjinta.fi/documents/25249352/157476116/Yhdenvertaisuusvaltuutetun+vuosikertomus+2022+(pdf).pdf/bd9295aa-e49b-9977-fe85-c909c52a8d70/Yhdenvertaisuusvaltuutetun+vuosikertomus+2022+(pdf).pdf?version=1.1&t=1681975578017).

5 Vihapuhe ja viharikokset

Tarkastelukauden aikana poliisiammattikorkeakoulun vuosiraportoinnin mukaan viharikosten määrä on kasvanut 46 %. Kasvu lienee suurimmalta osaltaan todellista, koska raportoinnin kriteerit eivät ole muuttuneet ja ilmiö on samansuuntainen kuin yhdenvertaisuusvaltuutetun saamista hakemuksissa ja työsuojeluviranomaisen havainnoissa. Vihan kohteet ja niiden suhteelliset osuudet ovat pysyneet suunnilleen samoina. Poliisi antaa rikoksille viharikosmerkintöjä vaihtelevasti ja vaikka kirjaamisessa näyttää tapahtuneen jonkin verran positiivista kehitystä, se on edelleen melko alhaisella tasolla. Oikeusministeriö onkin selvittänyt poliisin viharikoskoulutuksen tilaa ja pyrkinyt sen jatkuvuuden varmistamiseen (Hämäläinen 2021). Viharikos-merkintä on tärkeä, koska kaikkien toimijoiden on syytä saada ilmiöstä realistinen kuva, ja vihamotiivi on rangaistuksen koventamisperuste. Viharikosten määrän kasvusta tehty huomio on samansuuntainen kuin yhdenvertaisuusvaltuutetun, yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan ja työsuojeluviranomaisen toimintatiedoista on sanottu edellä. Kiihottaminen kansanryhmää vastaan -nimikkeellä tutkittujen rikosten määrä on sen sijaan tarkastelukautena alentunut. Vuonna 2020 näitä rikoksia koskevia epäilyjä tuli Tilastokeskuksen tietokannan mukaan tutkitaan 49, vuonna 2021 niitä tuli 33 ja vuonna 2022 yhteensä 24 kappaletta.

Poliisiammattikorkeakoulun raportoinnin mukaan viharikollisuuden kehitys tarkastelukauden 2020–22 aikana on seuraavanlainen (taulukko 5):

Taulukko 5. Viharikokset syyryhmittäin vuosina 2020–2022.

Tilastotieto	2020	2021	2022
Ilmoitettujen viharikosten määrä	852	1 026	1 245
• etninen tai kansallinen tausta	76 %	69 %	75 %
• uskonnollinen tausta tai vakaumus	13 %	13 %	10 %
• seksuaalinen suuntautuminen	5 %	10 %	9 %
• vammaisuus	4 %	6 %	4 %
• sukupuoli-identiteetti, sukupuolen ilmaisu	3 %	3 %	3 %

Tilastotieto	2020	2021	2022
Viharikoksista sellaisiksi poliisin luokittelemia	Noin 20 %	15 %	27 %

Epäilty viharikokset olivat esimerkiksi vuonna 2022 yleensä sanallisia loukkauksia, uhkauksia ja häirintää, myös pahoinpitelyitä. Miehiin kohdistuneet rikokset ovat olleet useimmiten pahoinpitelyjä, naisiin kohdistuneet kunnianloukkauksia, ja miehet olivat asianomistajina hieman naisia useammin (56 % vs. 44 %). Yhteensä 11 % etniseen tai kansalliseen taustaan liittyneistä rikosilmoituksista kohdistui romanitaustaiseen henkilöön ja nämä ilmoitukset olivat useimmiten (41 %) kunnianloukkauksia. Osuus on korkea, kun otetaan huomioon, että romanit ovat pieni vähemmistö. Niistä tapauksista, joissa uhri ei ollut Suomen kansalainen, hän oli useimmiten Ukrainan kansalainen, mutta jos tapausmäärä suhteutetaan maassa olevien eri maiden kansalaisten määrään, useimmiten viharikos on kohdistunut Venäjän tai entisen Neuvostoliiton kansalaiseen. Tässä on lisäksi varauksena huomattava, että Suomen kansalaisten joukossa on myös ulkomaalaistaustaisia. Etniseen tai kansalliseen taustaan liittyvissä päärikoksissa epäilty oli useimmiten tuntematon (32 %), tuttu (25 %), naapuri (17 %) tai asiakas (15 %). Uskontoon tai vakaumukseen, seksuaaliseen suuntautumiseen tai vammaisuuteen liittyvissä päärikoksissa epäilty oli selvästi useimmin asianomistajalle tuttu.

Tarkastelukauden aikana poliisiammattikorkeakoulussa tehtiin selvitys viharikoksista ja niiden käsittelystä rikosprosessissa (Juutinen 2021). Sen aineisto perustuu vuoden 2017 aikana poliisissa, syyttäjällä ja käräjäoikeuksissa tehtyihin ratkaisuihin. Esitutkintaan tuli tuona aikana 1 566 viharikokseksi luokiteltua tapausta, joista rikoslajeittain luokitellen useimmat olivat pahoinpitelyitä (37 %), kunnianloukkauksia (21 %), laittomia uhkauksia (12 %) ja kiihottamista kansanryhmää vastaan (10 %). Kaikista viharikoksiksi luokitelluista tapauksista poliisi oli tutkimuksessa tarkasteltuna aikana käyttänyt viharikoskoodia vain noin 40 %:ssa tapauksista ja vaikuttamista oli esitutkinnassa kysytty 52 %:ssa tapauksista. Kunnianloukkauksien ja laittomien uhkauksien tapauksissa vaikuttimia oli kysytty 70–80 %:ssa tapauksista, kun pahoinpitelyissä niitä oli kysytty vain noin kolmanneksessa tapauksista. Syyteharkintaan lähetettiin 580 tapausta eli 37 % kaikista tietoon tulleista tapauksista. Tutkinta päätettiin 28 %:ssa ja keskeytettiin 21 %:ssa tapauksista ja syyttäjä teki rajoittamispäätöksen 13 %:ssa tapauksista. Syyteharkintaan lähettäminen edellyttää, että poliisi selvittää paitsi rikosten tunnusmerkistön täyttymisen myös ne seikat, jotka ovat olennaisia seuraamusharkintaa varten. Tällaisia seikkoja ovat muun muassa aiheutetut vahingot ja asianomistajien korvausvaatimukset.

Syyteharkintaan lähetetyistä tapauksista useimmissa poliisi oli käyttänyt viharikosluokitusta. Tutkinnan lopettamisen tai keskeyttämisen syynä oli useimmiten, että tekijä jäi tuntemattomaksi tai asianomistaja ei vaatinut rangaistusta. Syyttäjä taas teki rajoittamispäätöksen useimmiten, kun piti rikosta vähäisenä (43 %) tai katsoi ettei näyttö ollut riittävä (28 %). Yhteensä 12 %:ssa tapauksista juttu oli päättynyt sovintoon. Viharikosten motiivit olivat miltei aina etninen tai kansallinen tausta (75 %) tai uskonto tai elämäkatsomus (18 %). Rikosten selvitysprosentti vaihteli: kun nimikkeenä oli kiihottaminen kansanryhmää vastaan, rikoksista 69 % selvitettiin, kun taas laittomista uhkauksista selvitettiin joka kolmas ja kunnianloukkauksista joka viides. Jossakin määrin hälyttävää on, että rasistisia piirteitä sisältävien rikosten selvitysprosentit ovat vuodesta 2007 lähtien alentuneet, esimerkiksi kunnianloukkauksien kohdalla 52 %:sta 17 %:iin ja syrjinnän kohdalla 62 %:sta 50 %:iin.

Syyttäjälle tulleista yhteensä 580 viharikoksesta syyte nostettiin 66 %:ssa tapauksista. Vihamotiivi voi olla rangaistuksen koventamisperusteena monissa rikoslajeissa, ja tällaisia tapauksia syyttäjällä oli yhteensä 388. Niistä vain noin joka kymmenennessä syyttäjä käytti koventamisperustetta. Myös syytetapauksissa syytettyjen motiivit olivat lähes aina etninen tai kansallinen tausta tai uskonto tai elämäkatsomus. Syyttäjä jätti syytteen nostamatta useimmiten tilanteissa, joissa näyttöä ei ollut (52 %) tai rikos oli vähäinen (11 %). Tosin 21 %:ssa tapauksista syytteen nostamatta jättämiselle ei annettu perusteluja. Selvityksessä viharikoksiksi luokitelluista tapauksista nostettiin 368 syytettä, mutta niistä vain 130 oli viharikos-syytteitä ts. kyse oli suoraan viharikoksista tai muista rikoksista, joissa vihamotiivia käytettiin koventamisperusteena. Käräjäoikeuden ratkaisut tällaisiin viharikossyytteisiin olivat jossakin määrin erilaiset kuin muihin syytteisiin, jotka selvityksen luokituksen mukaan kuitenkin katsottiin viharikoksiksi. Kun vaikutin sisältyi rikoksen tunnusmerkistöön, 62 % johti tuomioon ja rangaistusta kovennettiin 9 %:ssa tapauksista, kaikista syytteistä tuomio viharikoksesta tuli 22 %:ssa ja rangaistusta kovennettiin 3 %:ssa tapauksista. Kaikista syytteistä tuli useimmiten langettava tuomio ilman koventamisperustetta (49 %). Yhteensä 7 %:ssa tapauksista viharikossyyte hylättiin tai rangaistusta ei tuomittu, kun muista syytteistä vastaava osuus oli 17 %. Rangaistukset kiihottamisrikoksista olivat useimmiten 31–50 päiväsakkoa ja ehdollinen rangaistus tuomittiin vain muutamassa tapauksessa, syrjintärikoksista sai enimmillään 55 päiväsakkoa. Kaiken kaikkiaan rangaistuksia voi pitää lievinä. Poliisi-ammattikorkeakoulun analyysin suosituksista tärkein on, että viharikosluokituksen käytön (on/ ei) tulisi olla poliisille pakollinen. Tilastointia tulisi myös yhdenmukaistaa muiden tilasto-organisaatioiden käytäntöjen kanssa.

Kriminologian ja oikeuspolitiikan tutkimuslaitoksessa tehtiin selvitys viharikosten tekijöistä, joissa viharikoksista syytettyjä ja tuomittuja verrattiin muihin rikos-tekijöihin ja koko väestöön (Vepsäläinen ym. 2023). Ulkomaalaistaustaiset ovat

ylledustettuina viharikoksen tekijöiden joukossa. Viharikollisista 17 %, muista rikoksentekijöistä 11 % ja koko väestöstä 8 % oli ulkomaalaistaustaisia. Sukupuolen ja iän osalta viharikolliset ja muut rikoksentekijät olivat samankaltaisia, heistä 80 % oli miehiä ja 67 % heistä oli alle 40-vuotiaita, kun koko väestöstä alle 40-vuotiaita oli 35 %. Viha- ja muut rikolliset muistuttivat toisiaan myös alhaiselta koulutukseltaan: hieman yli puolet oli käynyt vain peruskoulun. Samoin molemmissa ryhmissä tavalisin elämäntilanne oli työttömyys (yli 40 %), kun koko väestössä työttömyysaste oli 11 %; samoin hieman yli puolet molemmista rikollisryhmistä oli perheettömiä. Selittävässä analyysissä todettiin, että vain peruskoulun käyneiden riski syyllistyä viharikoksiin oli lähes kuusinkertainen verrattuna paremmin koulutettuihin, ja työttömien ja työvoiman ulkopuolella olevien vastaava riski verrattuna työssäkäyviin oli kolminkertainen. Miehet syyllistyivät viharikoksiin ja muihinkin rikoksiin noin neljä kertaa todennäköisemmin kuin naiset. Alhaisella koulutuksella, työelämän ulkopuolella olemisella ja asuinpaikkakunnan ulkomaalaistaustaisten määrällä oli lisäksi yhteisvaikutusta, joka selitti syyllistymistä. Analyysin päähuomiona voi todeta, että viharikolliset ja muut rikoksentekijät muistuttavat toisiaan ja ovat toisinaan jopa samoja ihmisiä.

Owal Groupin tekemässä selvityksessä vihapuheesta ja häirinnästä (2022) todettiin, että vain 30 % kohteeksi joutuneista oli ilmoittanut siitä jollekin taholle. Osuus on hieman kasvanut vuodesta 2015. Kuitenkin vain 35 % koki saaneensa tarpeeksi tukea asiasta ilmoittaessaan. Ilmoittamatta oli yleisimmin jätetty, koska ei uskottu, että asialle tehtäisiin mitään (68 %) tai että sille voitaisiin tehdä mitään (48 %). Syyt ovat siis samanlaiset kuin ne, jotka vaikuttavat syrjinnästä ilmoittamatta jättämiseen. Vihapuhe ja häirintä vaikuttavat useimpien uhrien (70 %) yleiseen turvallisuuden tunteeseen.

Oikeusministeriö on tuottanut selvityksen tekoälyn käytöstä vihapuheen seurannassa. Sen mukaan vihapuhetta esiintyy julkisilla suomenkielisillä alustoilla verkossa noin 150 000 viestiä kuukaudessa, joka on 1.8 % alustojen kaikista viesteistä. Suurin osa siitä esiintyy keskustelupalstoilla, vain muutamia prosentteja on muualla. Kansainvälisten sosiaalisen median alustoista merkittävin vihapuheen foorumi on Twitter, mutta sen osuus kaikesta vihapuheesta on Suomessa kuitenkin pieni. Twitterin vihapuheen tyypillinen ominaisuus on, että sitä tviitataan paljon uudelleen. Suomalaisessa verkossa ylivoimaisesti merkittävin vihapuheen alusta oli selvityksen tekoaikana <https://ylilauta.org>.

EU:n perusoikeusviraston antisemitismistä koskevassa selvityksessä todetaan, että sinänsä vähälukuiset antisemitistiset rikokset ovat kasvussa Suomessa. Kun vuosina 2011–19 niitä oli vuosittain yleensä alle 10, vuosina 2020 ja 2021 poliisille

ilmoitettiin vastaavia rikoksia 18 ja 17. Tähän liittyen Åbo Akademin Inez och Julius Institut Polin -instituutissa on oikeusministeriön ja Ihmisoikeuskeskuksen toimeksiannosta aloitettu antisemitismiä Suomessa koskeva hanke, joka raportoidaan vuonna 2024.

Suomen venäjänkielisten tilannetta koskevassa kyselyssä 2022 yhteensä 17 % katsoi, että Ukrainan sota on aiheuttanut syrjintää tai vihapuhetta venäjää puhuvia kohtaan. Kyselyyn vastanneista 64 % ei pitänyt Venäjän sotilaallista toimintaa Ukrainassa oikeutettuna, kun taas 18 % katsoi sen olevan oikeutettua ja 19 % ei osannut tai halunnut vastata.

Viharikosten tunnistamiseen ja käsittelyyn on kauden aikana kiinnitetty entistä enemmän julkisen vallan huomiota. Valtioneuvoston kanslian tilaamassa, verkossa tapahtuvan vihapuheen tuottajien analyysissa (2022) se luokiteltiin ideologisesti, affektiivisesti ja performatiivisesti motivoituneisiin puhujiin; ryhmät eivät ole toisensa poissulkevia. Suurin osa vihapuhetta on spontaania, ja sen näkyvyys moninkertaistuu koska sitä kierrätetään paljon. Enimmäkseen vihapuhetta tuottavat yksittäiset henkilöt, mutta pienen osan siitä tuottavat äärioikeistolaiset, keskenään verkostoituneet toimijat. Oikeusministeriö on vuonna 2022 julkaissut myös selvityksen restoratiivisen oikeuden käytäntöjä viharikoksissa. Sen mukaan tiedonkeruuta viharikosten sovittelusta tulisi kehittää siten, että saadaan lisätietoa tapausten määristä ja laadusta ja samoin on tärkeää tutkia uhrien kokemuksia sovittelusta. Lisäksi valtioneuvosto on tarkastelukauden aikana tuottanut järjestelmällistä häirintää ja maalittamista koskevan lainsäädännön arvioinnin (2020) ja sisäministeriö katsauksen maalittamisen laajuutta koskevasta kirjallisuudesta (2021). Tulosten mukaan termin määrittely on epämääräinen ja siksi ongelmallinen.

LÄHTEET

Aaltonen M. (2022). Kartoitus restoratiivisen oikeuden käytännöistä viharikoksissa. Oikeusministeriön julkaisuja, selvityksiä ja ohjeita 2022: 13, Oikeusministeriö, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-430-5>.

Being Black in the EU. Experiences of People of African Descent. (2023). EU Survey on Immigrants and Descendants of Immigrants. European Union Agency of Fundamental Rights, Luxembourg. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2023-being-black_in_the_eu_en.pdf.

- Hämäläinen E. (2021). Raportti viharikoskoulutuksen tilasta poliisissa. Sisäministeriön julkaisuja 2021: 39. Sisäministeriö, Helsinki. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163533/SM_2021_39.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- Häkkinen A. & Mankkinen T. (2021). Maalittamisen laajuutta käsittelevä kirjallinen aineisto. Yhteenveto. Sisäministeriön julkaisuja 2021: 8. Sisäministeriö, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-324-616-4>.
- Illman M. (2020). Järjestelmällinen häirintä ja maalittaminen. Lainsäädännön arviointia. Valtioneuvoston selvityksiä 2020: 3. Valtioneuvosto, Helsinki. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020120399312>.
- Juutinen M. (2021). Viharikokset ja niiden käsittely rikosprosessissa. Oikeusministeriön julkaisuja, selvityksiä ja ohjeita 2021/ 18. Oikeusministeriö, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-822-6>.
- Kettunen L. & Paukkeri M-S. (2021). Tekoälyn hyödyntäminen vihapuheen seurannassa, Oikeusministeriön julkaisuja, selvityksiä ja ohjeita 2021: 15. Oikeusministeriö, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-893-6>
- Owal Group Oy; Jauhola L., Siltala J. & Nieminen K. (2022) "Että puututtaisiin konkreettisesti." Seurantaselvitys vihapuheesta ja häirinnästä ja niiden vaikutuksesta eri vähemmistöryhmiin. Oikeusministeriön julkaisuja, selvityksiä ja ohjeita 2022: 10. Oikeusministeriö, Helsinki.
- Rauta J. (2021). Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2020. Poliisiammattikorkeakoulun katsauksia 19/2021. Poliisiammattikorkeakoulu, Tampere. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021110253250>.
- Rauta J. (2022). Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2021. Poliisiammattikorkeakoulun katsauksia 27. Poliisiammattikorkeakoulu, Tampere. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2022100761293>.
- Rauta (2023). Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2022. Poliisiammattikorkeakoulun katsauksia 35. Poliisiammattikorkeakoulu, Tampere. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe20231016140336>.

Saresma T., Pöyhtäri R., Knuutila A., Kosonen H., Juutinen M., Haara P., Tulonen U., Nikunen K. & Rauta J. (2022). Verkkoviha. Vihapuheen tuottajien ja levittäjien verkostot, toimintamuodot ja motiivit. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022: 48, Valtioneuvoston kanslia, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-298-5>.

Vepsäläinen J., Kaakinen M., Vauhkonen T., Näsi M. & Kirjonen A. (2023). Viharikosten tekijät. Oikeusministeriön julkaisuja, selvityksiä ja ohjeita 2023: 26, Oikeusministeriö, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-611-8>.

6 Yhdenvertaisuuden edistäminen

Yhdenvertaisuuden edistämistä koskevassa lainsäädännössä tapahtui 1.6.2023 lyhyesti ilmaisten seuraavia muutoksia:

- Työantajan yhdenvertaisuuden edistämisvelvoitetta selkeytettiin
- Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimivaltaa laajennettiin koskemaan työelämää, joten valvontaa tekee nyt työsuojeluviranomaisen lisäksi myös yhdenvertaisuusvaltuutettu
- Häirinnän määritelmää muutettiin siten, että se voi kohdistua yksilön lisäksi myös ryhmään.

Työ- ja elinkeinoministeriö on vuonna 2021 julkaissut Työelämän monimuotoisuusohjelman monimuotoisuuden edistämiseksi maahanmuuton ja kotoutumisen näkökulmasta. Sekä työ- ja elinkeinoministeriö, yhdenvertaisuusvaltuutettu, työsuojeluviranomainen, työmarkkinaosapuolet, erilaiset järjestöt ja tutkimuslaitokset kuten Työterveyslaitos ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitos ovat julkaisseet erilaista informaatiota, ohjeistusta ja toimintamalleja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Työterveyslaitos on myös toteuttanut muun muassa Moninaisesti parempi -hankkeen ja julkaissut siinä hyviä käytäntöjä otsikolla Onnistu rekrytoinnissa – 10 suositusta edistämään yhdenvertaisuutta työhaussa. Samassa hankkeessa on monimuotoisuutta edistäviä keinoja kokeiltu käytännössä Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on tuottanut vuonna 2020 selvityksen korkeakoulujen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämisestä. Sen mukaan suunnitelmat ovat hyviä mutta työ ponnetonta. Nykyisin selvitetään lähinnä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien olemassaoloa ja tasoa, kun tulisi selvittää niiden tuloksia. Suosituksissa ehdotetaan muun muassa tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta tukevien hankkeiden rahoittamista ja aihepiiri tulisi huomioida muissakin hankkeissa. Yhdenvertaisuuden kannalta korkeakouluissa keskeistä on rahoituksen hankkiminen ja siihen liittyvä valta. Opetushallitus on puolestaan vuonna 2023 selvittänyt tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelua vapaan sivistystyön oppilaitoksissa. Vain noin puolella oppilaitoksista oli lakien edellyttämät suunnitelmat ja erityisesti opiskelijoiden osallistuminen suunnitteluun näyttäytyi haasteellisena.

Nuorisojärjestöjen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnittelusta toteutettiin erilliselvitys tarkastelukauden aikana. Useimmilla suunnitelma on tehty ja se on vaikuttanut toimintaan. Yhdenvertaisuuden edistämisen vaatimukset ja velvoitteet koetaan kuitenkin epäselviksi eikä ole näkemystä siitä, mistä työhön saisi tukea.

Yhdenvertaisuuden edistämistä koskevan ja valtioneuvoston kanslian julkaiseman kyselyn (2020) mukaan yhdenvertaisuussuunnittelussa lain vaatimukset yleensä täyttyvät mutta yhdenvertaisuuden arviointi, suunnittelu ja tiedottaminen jäävät pintapuolisiksi. Vain noin viidennes työnantajista ja palkansaajista oli huomannut suunnittelulla olleen positiivista vaikutusta yhdenvertaisuuteen. Esimerkiksi käsitteet ovat monesti jääneet epäselviksi eikä lain vaatimuksia aina tunnisteta. Suunnitelman käsittelyn yhdessä työntekijöiden kanssa ja hyvän tiedotuksen katsottiin lisäävän vaikuttavuutta. Toisaalta STTK:n vuonna 2022 tekemän kyselyn mukaan vain kolmasosalla työpaikoista oli yhdenvertaisuussuunnitelma. Jo aiemmin lainattu, työsuojeluviranomaisen tarkastuksissaan tekemä huomio yhdenvertaisuuden edistämisen puutteiden yleisyydestä lienee yleispätevä havainto.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen indikaattorijärjestelmä TEA-viisariin on rakennettu omat osiot, jotka kuvaavat erikseen henkilöstöpoliittista ja toiminnallista yhdenvertaisuussuunnittelua sekä tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämistä kuntajohdon toiminnan osana. Tilanne kuvataan kuntatasolla karttoina. Työkalu on erittäin hyödyllinen ja sen avulla voidaan seurata koko maan ja sen alueiden kehitystä. Vuoden 2023 tulokset osoittavat verrattuna aikaisempien vuosien havaintoihin, että kehitystä edellä kuvatuista ongelmista huolimatta tapahtuu.

LÄHTEET

Jauhola L., Karinen R., Luukkanen T., Nieminen K. & Rantala K. (2020). Yhdenvertaisuuden edistäminen työelämässä palkansaajien ja työnantajien näkökulmasta. Policy Brief 12/ 2020. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta, Helsinki. <https://tietokayttoon.fi/documents/1927382/2116852/12-2020-Yhdenvertaisuuden+edistaminen+tyoelamassa+palkansaajien+ja+tyonantajien+nakokulmasta.pdf/e35e2e70-be67-159d-f05c-88ec993502b4/12-2020-Yhdenvertaisuuden+edistaminen+tyoelamassa+palkansaajien+ja+tyonantajien+nakokulmasta.pdf?version=1.0>.

Kivimäki H. (2022). Kenen vastuulla yhdenvertaisuuden edistäminen on? Selvitys nuorisojärjestöjen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmista ja tuen tarpeesta. Metropolia Ammattikorkeakoulu, Helsinki. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2022053113581>.

Mikkola A. (2023). Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelu vapaan sivistystyön oppilaitoksissa. Raportit ja selvitykset 2023: 7a. Opetushallitus, Helsinki. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Tasa-arvo_ ja_yhdenvertaisuussuunnittelu_vapaan_sivistystyon_oppilaitoksissa.pdf.

STTK: Vain kolmasosalla työpaikoista löytyy yhdenvertaisuussuunnitelma, 27.6.2022. <https://www.sttinfo.fi/tiedote/669945749/sttk-vain-kolmasosalla-tyopai-koista-loytyy-yhdenvertaisuussuunnitelma?publisherId=1912>.

Tanhua I. (2020). Selvitys korkeakoulujen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämisestä. (2020) Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2020: 20, Opetus- ja kulttuuriministeriö, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-859-5>.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2023). TEAviisari. Kuntajohto: tasa-arvo ja yhdenvertaisuus 2023. <https://teaviisari.fi/teaviisari/fi/kartta?&category=KUNTA&view=KESSitJ&q=yhdenvertaisuus>.

Yhdenvertaisuuden ja syrjinnän kiellon valvonta työelämässä vuosina 2020 ja 2021. Raportit vuosina 2021 ja 2022. Työsuojeluhallinnon verkkopalvelu, Helsinki. https://tyosuojelu.fi/documents/154017715/168016404/TSH_raportti_yhdenvertaisuuden_ ja_syrjinnan_kiellon_valvonta_tyoelamassa_2020.pdf/60744755-78e6-0963-5087-bc049b947f36/TSH_raportti_yhdenvertaisuuden_ ja_syrjinnan_kiellon_valvonta_tyoelamassa_2020.pdf?t=1623421129619; https://tyosuojelu.fi/documents/154017715/168016404/TSH_raportti_yhdenvertaisuuden_ ja_syrjinnan_kiellon_valvonta_tyoelamassa_2021.pdf/95570e55-1f88-a9c5-9015-f16e4a8503b1/TSH_raportti_yhdenvertaisuuden_ ja_syrjinnan_kiellon_valvonta_tyoelamassa_2021.pdf?t=1650957796066.

Yhdenvertaisuuden ja syrjinnän kiellon valvonta työelämässä vuonna 2022. Raportti. Työsuojeluhallinnon julkaisu 1/2023, Työsuojeluhallinto, Helsinki. https://tyosuojelu.fi/documents/154017715/168016404/TSH_Raportti_Syrjinnanvalvonta2022.pdf/02f01cf2-106f-ce57-25f1-f50af5023b92/TSH_Raportti_Syrjinnanvalvonta2022.pdf?t=1684915270403.

7 Rakenteellinen syrjintä

Oikeusministeriön tilaaman, rakenteellista syrjintää koskevan esiselvityksen mukaan rakenteellisella syrjinnällä tarkoitetaan eri yhteiskunnallisissa rakenteissa esiintyvää syrjivää toimintaa tai muita käytäntöjä, jotka asettavat ihmiset eriarvoiseen asemaan. Syrjintä voi olla tarkoituksellista tai tahatonta. Rakenteellisen syrjinnän käsitteelle ei ole olemassa yhtä oikeudellista määritelmää ja käsitteen merkitys on jonkin verran muuttunut vuosikymmenten aikana. Rakenteellista syrjintää on kutsuttu myös institutionaaliseksi tai systeemiseksi syrjinnäksi. Esiselvitys hahmottelee rakenteellisen syrjinnän seurannan mallia ja nostaa esiin erityisesti työelämän ja koulutuksen seurannan kannalta keskeisinä elämänalueina. Aiemmin esitelty riskiteävän syrjinnän käsite on rakenteellisen syrjinnän kannalta erityisen hyödyllinen. Se kuvaa toisin kuin moniperusteisen syrjinnän tilannetta syrjinnän ja yhteiskuntaa keskeisesti rakenteistavien sosiodemografisten tekijöiden (esimerkiksi koulutus, toimeentulo, erilaiset alueelliset tekijät) liittymistä yhteen.

Tässä raportissa rakenteellista syrjintää pohditaan muutamien esimerkkien kautta, jotka liittyvät työelämään ja koulutukseen mutta myös sosiaali- ja terveystalouteen ja erityisesti koronapandemian aikaiseen rakenteellisen syrjinnän mahdollisiin ja todellisiin ongelmiin. Toimeksianto edellyttää koronan yhdenvertaisuusvaikutuksista saadun tiedon kokoamista. Aihe sopii hyvin rakenteellisen syrjinnän yhteyteen: koronapolitiikkaa ei varmaankaan ole suunniteltu eriarvoiseksi tai eriarvoistavaksi mutta sillä voi olettaa olleen senkaltaisia tahattomia vaikutuksia.

Rekrytointisyrjintä on ilmiö, jolla on rakenteellinen tai institutionaalinen perusta, eikä sitä voi vain typistää yksittäisten työnantajien asenteisiin tai käyttäytymiseen. OECD on jo 2010-luvulla todennut Suomen työmarkkinoiden olevan etnisesti segmentoituneet, vaikka maahanmuuttajia noihin aikoihin oli meillä vielä vähän. Esimerkiksi tarkastelukauden aikana toteutetussa Euroopan Sosiaalirahaston Kotona Suomessa -hankkeessa Taloustutkimus haastatteli vuonna 2020 yritysten edustajia, jotka motivoituneena rekrytointikäytäntöjään korostivat työelämään sopeutumista ja työpaikalla selviytymistä valintaperusteina, minkä perusteluksi ei kuitenkaan viitattu omaan kokemukseen tai muuhun näyttöön vaan kyse oli mielikuvista. Huomio on samansuuntainen kuin Ahmad Akhlaqin (2019) rekrytointisyrjinnästä edellisellä raportointikaudella tekemässä tutkimuksessa, jonka mukaan pelkkä nimi tuottaa syrjiviä mielikuvia, jotka koskevat käytännössä kaikkia nimeltään ulkomaalaisilta

vaikuttavia työnhakijoita. Samoin poliisin toiminnassa jo 2010-luvulla Suomessa CERENin tutkimuksessa todetun profiloinnin voi katsoa olevan institutionaalistunut käytäntö. Poliisia ongelmallisemmaksi on katsottu yksityinen turvallisuusala, jonka toimintaa valvotaan ja tunnetaan heikommin.

Rakenteellisen syrjinnän yhtenä muotona voi pitää maahanmuuttajien osaamisen heikkoa tunnistamista, joka osaltaan johtaa työmarkkinoiden segmentoitumiseen ja siihen, ettei työvoimaa käytetä optimaalisella tavalla. Asiaan on kiinnitetty huomiota valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnassa, jonka tuloksissa on kotoutumiskoulutusta koskevia suosituksia. Koulutus onkin keskeinen elämäalue, jolla esiintyy rakenteellista syrjintää. Yhteis pohjoismaisessa vertailussa (2020) on todettu, että ulkomaalaistaustaiset suorittavat toisen ja korkeamman asteen tutkintoja vähemmän kuin kantaväestö vielä niidenkin keskuudessa, jotka ovat syntyneet Suomessa. Meillä tilanne on parempi kuin Tanskassa mutta heikompi kuin Ruotsissa. Ida Hummelstedtin väitöskirjan (2022) mukaan hyväntahtoinen monikulttuurisuuskasvatus ei riitä purkamaan koulutuksen eriarvoisuutta. Kun analysoitiin opettajakoulutuksen dokumentteja, todettiin, että nykyinen monikulttuurisuusdiskurssi uusintaa näkemystä maahanmuuttajista ”toisina”, ongelmallisina integroinnin kohteina. Opetustilanteissa vastakohta suomalaisten ja maahanmuuttajien välillä säilyi ja oppilaiden luokittelevan toisiaan samansuuntaisesti. Suosituksena oli, että kasvatuksen tulee olla selkeästi antirasistista eli tulisi pyrkiä aktiivisesti tunnistamaan ja purkamaan syrjiviä rakenteita.

Rakenteellisen syrjinnän kannalta mielenkiintoista on, miten siirtolaisperheiden nuoret yleensä sopeutuvat Suomeen. Siihen on todettu vaikuttavan vanhempien tietämyksen uudesta kotimaastaan ja nuorten tiedon tai tulkinnan muuton syistä; maahanmuuttaja-vanhempien voi olettaa olevan keskimäärin hankalamassa asemassa kuin kantaväestöön kuuluvat vanhemmat, joilla vastaavaa tiedon ja selittämisen ongelmaa ei ole. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen mukaan ensimmäiseen muuttajasukupolveen kuuluvista nuorista 42 %:lla ei ollut ketään kenen kanssa keskustella murheistaan ja yli 20 % puhui tuskin koskaan asioistaan vanhempien kanssa. Maahanmuuttajille asetettavista tulorajoista on Suomessa pitkään käyty poliittista keskustelua. Liian korkeiden tulorajojen voi katsoa estävän monien matalapalkka-aloilla toimivien siirtolaisten perheen yhdistämisen. Tämän voi tulkita rakenteelliseksi syrjinnäksi oikeuden perheeseen jäädessä joissakin tapauksissa toteutumatta.

Valtioneuvoston kanslia on tuottanut selvityksen Viitotut muistot (2021) kuuroihin ja viittomakielisiin aina nykypäivään ulottuvista vääryyksistä ja niiden käsittelyyn tarkoitettun totuus- ja sovitteluprosessin käynnistämisen edellytyksistä. Rakenteellisten vääryyksien kohdalla siinä tulee esiin syrjintä työpaikan saamisessa

ja työpaikalla sekä edelleen jatkuvat ongelmat opinto-ohjauksessa ja ammatinvalinnassa. Myös palvelujen saamisessa on ongelmia, jotka palautuvat yhteiskunnan rakenteeseen. Kuurojen kielen tunnustamisessa omaksi kielekseen ja kuntoutuksessa on aikanaan ollut merkittäviä ongelmia, joiden vaikutus jatkuu edelleen elämänkulussa ja toisessa sukupolvessa. Samankaltainen sovintoprosessi on tällä hetkellä meneillään saamelaisten vähemmistöjen kanssa Suomessa. Heidän historiansa ja esimerkiksi edellä todetut ja edelleen jatkuvat kielellisten oikeuksien ja ongelmat samoin kuin romanien vaiheet Suomessa tarjoavat selkeitä esimerkkejä rakenteellisesta syrjinnästä Suomessa.

7.1 Korona ja rakenteellinen syrjintä

Koronakriisin vaikutusten on kansainvälisessä keskustelussa yleisesti katsottu aiheuttavan yhdenvertaisuusongelmia. Tiedottaminen, joka on kriisin menestyksenkään hoidon kannalta olennaista, vaihtelee sen mukaan, missä määrin julkinen valta haluaa ja kykenee toimimaan tehokkaasti ja yhdenvertaisuuteen pyrkien ja missä määrin eri väestöryhmät kykenevät ottamaan vastaan tietoa, mihin vaikuttavat kieli- taito ja kyky toimia maan kulttuurissa. Vähemmistökieliä puhuvat ja digitaidoiltaan heikot kuten monet ikääntyneet ovat tällöin potentiaalisen rakenteellisen syrjinnän kohteita. Tilanteeseen vaikuttavat tiedotuksen taso sekä kielivähemmistöjen, ikääntyneiden ja vammaisten kannalta olennainen tiedon esteettömyys. Lisäksi koronan leviämisen estämiseksi tehdyt toimenpiteet kuten alueelliset ja muut rajoitukset, hoitolaitosten vierailukäytännöt ja yleisesti hoidon järjestäminen voivat aiheuttaa yhdenvertaisuusongelmia. Rakenteellisen syrjinnän riskiryhmiä ovat jälleen ikääntyneet ja vammaiset, mutta myös hoitoalan tai muukin työvoima. Eri aloilla työskentelevillä oli erilainen mahdollisuus jäädä etätööhön ja näin suojata omaa ja perheensä terveyttä. Ikääntyneiden epämääräistä asemaa suomalaisessa yhteiskunnassa kuvaa puolestaan se, että monissa kyselyissä vastaajille asetetaan yläikärajoja, jolloin vanhemmat suljetaan tiedonhankinnan ulkopuolelle ikään kuin heidän näkemysillään tai tilanteellaan ei olisi merkitystä. Aiemmin esitellyn Vanhustyön keskusliiton tilaaman kyselyn raportissa todetaan yläikärajojen olevan asiaankuulumattomia. Myös nuorison tilanteesta kriisin oloissa on tuotettu monipuolisesti tietoa. Koronakriisin vaikutukset liittyvät paljolti yhteiskunnan rakenteisiin, niitä on tutkittu Suomessa runsaasti, ja oikeusministeriö on tuottanut sen yhdenvertaisuusvaikutuksia kokoaavan Policy Briefin (6/2021).

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos on analysoinut useassa raportissa vuonna 2021 monipuolisesti koronan vaikutuksista terveyteen ja hyvinvointiin Suomessa. Maahan muuttaneella väestöllä oli suurempi riski saada koronatartunta kuin koko väestössä. Tähän vaikuttivat monet tekijät, jotka usein kasautuivat samoille henkilöille,

kuten koko väestöä alhaisempi koulutus ja ahdas asuminen. Siirtolaiset työskentelevät Suomessa myös usein ammateissa, joissa ei ole mahdollisuutta siirtyä etätöihin ja siten suojella terveyttään. Kun verrattiin siirtolaisväestöä ja koko väestöä, havaittiin, että Suomeen muuttaneilla oli myös useammin erilaisia huolenaiheita, mikä on ymmärrettävää, koska heidän riskinsäkin ovat olleet suurempia. Esimerkiksi huolta tartunnan saamisesta koki siirtolaisväestöstä 29 %, kun koko väestön vastaava osuus oli 18 %, koronaan liittyvää syrjintää ja välttelyä oli kokenut 16 %, kun koko väestössä sitä oli kokenut puolta vähemmän eli 7 %. Taloudellinen tilanne oli heikentynyt 23 %:lla siirtolaisista ja vai 6 %:lla koko väestöstä. Yhteensä 15 % Suomeen muuttaneista raportoi, että heitä oli kohdeltu epäkunnioittavammin, loukattu, uhkailtu tai häiritty pandemian aikana.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tulosten mukaan nuorten hyvinvointi heikkeni korona-aikana, mutta sateenkaarinuorten tilanne samoin kuin heidän osallisuuden kokemuksensa heikkenivät muita nuoria enemmän. Tämä liittyy siihenkin, että yhteiskunnan heteronormatiivisuus kuormittaa heitä jo muuten ja he ovat lähtökohtaisesti muita haavoittuvampia. Samankaltaisia tuloksia on saatu myös muissa maissa.

Koronan vaikutuksia toisen asteen koulutukseen on analysoitu Owl Groupin raportissa (2021). Sen tuloksen voi tiivistää siten, että edellytykset siirtyä jatko-opintoihin tai työelämään ovat heikentyneet, mikä on muita enemmän koskenut niihin opiskelijoihin, jotka ovat alun perin muita heikommassa asemassa ja tuen tarpeessa. Tällaisia opiskelijoita saattavat muita useammin olla esimerkiksi kielivähemmistöihin kuuluvat ja vammaiset. Arvioitaessa suomi/ ruotsi toisena kielenä -opetuksen nykytilaa korostettiin kielitaidon arviointimenetelmien ja opettajien osaamisen tärkeyttä hyvän tuloksen saamiselle. Opetus vaihtelee myös paikkakunnittain ja pienillä paikkakunnilla on voinut ilmetä vaikeuksia opetuksen järjestämisessä, mutta yleiskuva tilanteesta oli hyvä. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (KARVI) on selvittänyt poikkeuksellisten opetusjärjestelyjen vaikutusta tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen. Se totesi edellä todetun suuntaisesti, että tällaisessa tilanteessa erot koulutuksen järjestäjien välillä odotettavasti kasvavat ja osa oppilaista ei yllä sellaiseen osaamiseen, jonka he normaalioloissa kykenisivät hankkimaan. Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen edellyttää haavoittuvuuksien tunnistamista ja oikein kohdennettuja tukitoimia. Haavoittuvia ryhmiä ovat KARVIN mukaan muassa pakolaiset ja vammaiset – määrittelyssä viitataan YK:n arvioon.

Yli 70-vuotiaille suunnattu ”velvoite” pysyä erillään kontakteista voitiin kokea syrjiväksi, vaikka kyse oli juridisessa mielessä vain suosituksesta, sillä annettussa tiedotteessa käytettiin kuitenkin velvoite-sanaa. Pandemian aikana myös vammaisten kuntoutukset keskeytettiin, apuvälinehuolto pysäytettiin monissa kunnissa, mikä

aiheutti haittaa itsenäiselle liikkumiselle. Terveysthuollon voi katsoa muutenkin ruuhkautuneen, kiireellisiä hoitotoimia siirrettiin. Lapsiperheiden jaksamisesta syntyi huolta, ja etäopetuksen katsottiin horjuttavan koulutuksen yhdenvertaista toteutumista. Terveys- ja sosiaalipalveluiden saatavuus kapeni, jolloin niitä tarvitsevien riskit olivat lisääntyneet.

Kansainvälisessä tutkimuksessa, jossa myös Suomi oli mukana yhtenä 23 maasta, hoitoa koskevien, tieteellisesti perusteltujen ohjeiden noudattamisen pandemian aikana todettiin liittyvän väestöryhmien oikeudenmukaisuuden kokemukseen ja luottamukseen julkiseen valtaan (Pagliaro ym. 2021). Tässä suhteessa muun muassa edellä esitetyt tiedot kielivähemmistöjen hyvästä luottamuksesta Suomen viranomaisiin ovat rohkaisevia. Vaikka koronan voi katsoa rasittaneen maahanmuuttajia enemmän kuin väestöä keskimäärin, suomalaisen tutkimustiedon (2021) mukaan tilanne on kuitenkin syventänyt yhteyksiä ja luonut luottamusta maahanmuuttajaryhmien sisällä ja maahanmuuttajien ja heidän uuden kotimaansa välillä.

Koronan aikana ilmenneet palvelujen saannin taikka käytön ongelmat heijastavat yleisempää terveys- ja sosiaalipalvelujen rakenteellista eriarvoisuutta. Tilanne on vahvistanut jossakin määrin joihinkin maahanmuuttajaryhmiin liittyvää huonosuutta. Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen tekemän, vuoden 1997 kohorttia koskevan tutkimuksen mukaan perhetaustan erot näkyvät muun muassa siinä, että kodin ulkopuolelle tehdyt lastensuojelun sijoitukset ovat Suomessa lähes kaksi kertaa yleisempiä lapsilla, joiden vanhemmista ainakin toinen on syntynyt ulkomailla, taikka siinä, että jos molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla, peruskoulun päättötodistus oli keskimäärin muita heikompi. Eroja ei kuitenkaan voi suoraan liittää lähtömaihin tai niiden kulttuuriin, vaan kyseessä on monien tekijöiden yhteisvaikutus. Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen MoniSuomi -tutkimuksen mukaan maahanmuuttajilla on yleisemmin ongelmia terveyspalvelujen saannissa, esimerkiksi joka kolmas heistä ei saa riittävästi lääkärin palveluita. Tilanne vaihtelee alueittain ja samankaltaista vaihtelua havaitaan myös koko väestön tasolla. Huomio on näin samansuuntainen kuin koronakriisin hoidossa todetut ongelmat ja liittyvät palvelujärjestelmän puolelta tiedottamisen ja kulttuurisensitiivisyyden puutteisiin ja maahanmuuttajien puolelta kielitaitoon ja tietämättömyyteen suomalaisen yhteiskunnan toiminnasta.

Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen tuoreen analyysin mukaan voimassa olevan hallitusohjelman (2023) mukaiset sosiaaliturvan leikkaukset kohdentuvat pienituloisimpiin kotitalouksiin. Yli puolella kahteen alimpaan tulokymmenykseen kuuluvista talouksista tulojen arvellaan alenevan ja alimmassa kymmenyksessä menetys on lähes 30 % vuoteen 2027 mennessä. Näihin tuloluokkiin kuuluu melko runsaasti haavoittuvia väestöryhmiä kuten joihinkin etnisiin vähemmistöihin kuuluvia ja

vammaisia. Tämä on esimerkki syrjinnän risteävästä ja rakenteellisesta luonteesta, mitä osoittaa sekin, että saman raportin mukaan heikoimmassa asemassa olevat sivuutettiin edellisessä toimeentulotuki uudistuksessa.

LÄHTEET

Abdulhamed R., Lonka K., Hietajärvi L., Ikonen R. & Klemetti R. (2022), Anxiety and depression symptoms and their association with discrimination and a lack of social support among first- and second-generation immigrant adolescents. *International Journal of Intercultural Relations* vol. 87, March 2022, 193-205. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2022.03.001>.

Airinen J. (2021). Koronapandemia ja ikääntyneet – kooste hankkeista, tutkimuksista, raporteista ja valvonnasta. Ihmisoikeuskeskuksen julkaisu 6/ 2021, Ihmisoikeuskeskus. Helsinki. <https://bin.yhdistysavain.fi/1586428/oAvihB3rrD5w6El-TWQhn0Vn1Ru/Korona%20ik%C3%A4%C3%A4ntyneet%20kooste.pdf>.

Artemjeff P. & Sheikh L. (2023). Esiselvitys rakenteellisesta syrjinnästä. Oikeusministeriön julkaisu, selvityksiä ja ohjeita 2023: 27. Oikeusministeriö, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-627-9>.

Finell E., Tiilikainen M., Jasinskaja-Lahti I., Hasan N. & Muthana F. (2021). Lived experience related to the COVID-19 pandemic among Arabic-, Russian- and Somali-speaking migrants in Finland. *Int. J Environ. Res. Public Health* 2021, 18, 2601. <https://doi.org/10.3390/ijerph18052601>.

Goman J., Huusko M., Metsämuuronen J., Rumpu N., Seppälä H., Venäläinen S. & Åkerlund C. (2020). Poikkeuksellisten opetusjärjestelyjen vaikutukset tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumiseen. Osa I: Kansallisen arvioinnin taustaraportti, synteesi ja tilannearvio valmiiden aineistojen pohjalta. Julkaisut 20: 2020. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus, Helsinki. <https://www.karvi.fi/fi/julkaisut/poikkeuksellisten-opetusjarjestelyjen-vaikutukset-tasa-arvon-ja-yhdenvertaisuuden-toteutumiseen>.

Hiilamo H., Kivipelto M., Moisio P., Mukkila S., Nykänen E., Ollonqvist J., Peltoniemi J., Saikku P., Tervola J., Tuovinen A-K. & Virrankari L. (2023). Hallitusohjelman mukaisten sosiaaliturvan leikkausten vaikutukset vuoteen 2027. Työpaperi 45/ 2023. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-229-7>.

Himanen M. (2021). Turvallisuus ja institutionaalinen rasismi – etninen ja rodullinen syrjintä poliisitoiminnassa, teoksessa Keskinen S., Seikkula M. & Mkwesha F. (toim.), Rasismi, valta ja vastarinta, 185-197, 252-253, Gaudeamus, Helsinki. <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/757e5ecd-3745-4a20-bb6f-3a1259c8b1c4/content>.

Hummelstedt I. (2022). Acknowledging diversity but reproducing the Other: A critical analysis of Finnish multicultural education. Helsinki Studies in Education Nr. 138. University of Helsinki, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-8077-3>.

Isotalo E., Kyyrä T., Lähdemäki S., Pesola H., Ravaska T., Suhonen T. & Villanen J. (2022). Koronakriisin taloudellisten vaikutusten kohdentuminen. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022: 56, Valtioneuvoston kanslia, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-436-1>.

Karvonen S., Kestilä L. & Saikkonen P. (2022, toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2022, Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-996-2>.

Katisko M., Annala I., Kalm-Akubardia M., Kynsilehto A., Marucco C., Pehkonen-Elmi T. & Viljanen K. (2023). Paperittomien henkilöiden sosiaaliset oikeudet Suomessa. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2023: 6. Valtioneuvoston kanslia, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-349-4>.

Katsui H., Koivisto M., Tepora-Niemi S-M., Meriläinen N., Rautiainen P., Rainò P., Tarvainen M. & Hiilamo H. (2021). Viitotut muistot. Selvitys kuuroihin ja viittomakieliin Suomen historiassa 1900-luvulta nykypäivään kohdistuneista vääryyksistä sekä niiden käsittelyyn tarkoitetun totuus- ja sovintoprosessin käynnistämisen edellytyksistä. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021: 61. Valtioneuvoston kanslia, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-241-1>

Koronapandemian vaikutukset yhdenvertaisuuden toteutumiseen. (2021). Policy Brief 6/ 2021, Syrjintä Suomessa, Oikeusministeriö, Helsinki. [https://yhdenvertaisuus.fi/documents/5232670/5376058/Syrjinn%C3%A4n+seuranta+-+Policy+Brief,+koronapandemian+vaikutukset+yhdenvertaisuuden+toteutumiseen+\(2021\).pdf/293db0cc-5deb-50f2-0037-125fa71e7f6a/Syrjinn%C3%A4n+seuranta+-+Policy+Brief,+koronapandemian+vaikutukset+yhdenvertaisuuden+toteutumiseen+\(2021\).pdf?version=1.2&t=1661178243593](https://yhdenvertaisuus.fi/documents/5232670/5376058/Syrjinn%C3%A4n+seuranta+-+Policy+Brief,+koronapandemian+vaikutukset+yhdenvertaisuuden+toteutumiseen+(2021).pdf/293db0cc-5deb-50f2-0037-125fa71e7f6a/Syrjinn%C3%A4n+seuranta+-+Policy+Brief,+koronapandemian+vaikutukset+yhdenvertaisuuden+toteutumiseen+(2021).pdf?version=1.2&t=1661178243593).

Koronavirusepidemian vaikutukset toisen asteen koulutukseen. (2021). Owl Group 16.3.2021, Helsinki. https://owalgroup.com/wp-content/uploads/2021/03/Koronan-vaikutukset-toisen-asteen-koulutukseen_1603.pdf.

Kääriälä A., Keski-Säntti M., Aaltonen M., Haikkola L., Huotari T., Ilmakunnas I., Juutinen A., Kiilakoski T., Merikukka M., Pekkarinen E., Rask S., Ristikari T., Salo J. & Gissler M. (2020). Suomi seuraavan sukupolven kasvuympäristönä. Seuranta Suomessa vuonna 1997 syntyneistä lapsista, joilla on ulkomailla syntynyt vanhempi. Raportti 15/ 2020. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-582-7>.

Lehmuskunnas P., Kärpänoja J., Roth S., Sandqvist S. & Hietikko M. (2020). Selvitys maahanmuuttajien rekrytoimisesta. (2020). Tutkimusraportti, Taloustutkimus Oy, Helsinki. <https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/178315/Selvitys%20maahanmuuttajien%20rekrytoinnista.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Leemann L. & Virrankari L. (2022). Nuorten osallisuuden kokemus ja siinä tapahtuneet muutokset vuosina 2019–2021: ovatko erot kasvaneet koronaepidemian aikana? Osallisuuden kokemus korona-aikana, teoksessa Kekkonen M., Gissler M., Känkänen P. & Isola A-M. (toim.) Poikkeuksellinen nuoruus korona-aikaan, Nuorten elinolot vuosikirja, 152-166. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, Helsinki. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/145465/URN_ISBN_978-952-343-937-5.pdf?sequence=1.

Leinonen J., Seikkula M. & Keskinen S. (2020) Rakenteellisesta rasismista pitää puhua myös Suomessa. Rasisminvastainen tutkijaverkosto 22.5.2020, <https://raster.fi/2020/05/22/rakenteellisesta-rasismista-pitaa-puhua-myos-suomessa/#more-1045>.

Maahan muuttaneiden tiedonsaanti, viranomaissuositusten noudattaminen ja työolot koronavirusepidemian aikana. COVID-19-epidemian hybridistrategian seuranta, Erilliskatsaus, vaihtuva teema, 17.3.2021. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki. <https://thl.fi/documents/533963/5860112/Erilliskatsaus.+Maahan+muuttaneiden+tiedonsaanti%2C+viranomaissuositusten+noudattaminen+ja+ty%C3%B6olot+koronavirusepidemian+aikana+17.3.2021.pdf/d3fa275b-06d5-690a-b3e6-d7a26d35f83a?t=1616052187896>.

Majlander S., Peltonen J., Luopa P., Sares-Jäske L., Teräsaho M., Vihtari J., Nenonen T., Hyvärinen A. & Klemetti R. (2022). Sateenkaarinuoret poikkeusaikana. Osallisuuden kokemus korona-aikana, teoksessa Kekkonen M., Gissler M., Känkänen P. & Isola

A-M (toim.) Poikkeuksellinen nuoruus korona-aikaan, Nuorten elinolot -vuosikirja, 179-196. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/145465/URN_ISBN_978-952-343-937-5.pdf?sequence=1.

Malin M. (2020). Pakolaistaustaisten nuorten aikuistuminen Suomessa ja muissa Pohjoismaissa. *Siirtolaisuus* 46(4), 22-25. <https://siirtolaisuus-migration.journal.fi/article/view/100341/57883>.

Metsämuuronen J. & Seppälä H. (2021). COVID-19-pandemia, osaamisvaje ja osaamisen eriytyminen. Policy Brief 1:2021. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus, Helsinki. https://www.karvi.fi/sites/default/files/sites/default/files/documents/KARVI_Policy_brief_0121.pdf.

Nieminen K. & Jauhola L. (2022). Syrjintä, intersektionaalisuus ja oikeussuojan rajat. *Oikeus* 2022 (51): 168-90. <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/25703fd7-78a0-4221-ab0c-e70c32d746a4/content>.

Pagliaro S., Sacchi S., Pacilli M. G., Brambilla M., Lionetti F., Bettache K., Bianchi M., Biella M., Bonnot V., Boza M., Butera F., Ceylan-Batur S., Chong K., Chopova T., Crimston C.R., Alvarez B., Cuadrado I., Ellemers N., Formanowicz M., Graupmann M., Gkinopoulos T., Kyung Jeong E. H., Jasinskaja-Lahti I., Jetten J., Muhib Bin K., Mao Y., McCoy C., Mehnaz F., Minescu A., Sirlópu D., Simic A., Travaglino G., Uskul A. K., Zanetti C., Zinn A. & Zubieta E. (2021). Trust predicts COVID-19 prescribed and discretionary behavioral intentions in 23 countries, *PLOS One* 16(3): e0248334, <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0248334>.

Shemeikka R., Schmidt-Thomé K., Harkko J., Paavola J-M., Raunio M., Alanko L., Björk A., Kettunen P., Kouvonen A., Pitkänen S., Ramadan F., Varjonen S. & Vuorento M. (2021) Maahan muuttaneiden koulutus- ja työllisyyspolut. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021: 29. Valtioneuvoston kanslia, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-358-6>.

Skogberg N., Koponen P., Lilja E., Austero E., Achame S. & Castaneda A. E. (2021). Access to information, preventive measures and working conditions during the coronavirus epidemic. Discussion paper 8/ 2021, Finnish Institute for Health and Welfare, Helsinki. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-632-9>.

Skogberg N., Koponen P., Lilja E, Austero S., Prinkey T. & Castaneda A. E. (2021). Impact of Covid-19 on the health and wellbeing of persons who migrated to Finland. The MigCovid Survey 2020-2021, Report 8/ 2021, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-683-1>.

Suomi/ ruotsi toisena kielenä -opetuksen nykytilan arviointi. (2022). Owl Group 17.3.2022, Helsinki. https://owalgroup.com/wp-content/uploads/2022/03/S2-opetuksen_arviointi_170322.pdf.

Turjanmaa E. (2020). A comparative study of parental knowledge and adaptation of immigrant youth. *Comparative Migration Studies* 8, article 47, updated 7 April 2021. <https://comparativemigrationstudies.springeropen.com/articles/10.1186/s40878-020-00207-z>.

Vaarama M. (2022). Toiveena tavallinen, hyvä elämä. Suomalaisten mielikuvat ja kokemukset vanhuudesta. Vanhustyön keskusliitto, Helsinki. https://www.vanheneminen.fi/wp-content/uploads/sites/3/2023/01/Raportti_Toiveena_tavallinen_hyva_elama_FINAL_PDF.pdf.

Oikeusministeriö
PL 25
00023 Valtioneuvosto
www.oikeusministerio.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 Statsrådet
www.justitieministeriet.fi

ISSN 2490-0990 (PDF)
ISBN 978-952-400-955-3 (PDF)